

Міністерство освіти і науки України
Відокремлений структурний підрозділ
«Фаховий коледж інформаційних технологій
Національного університету
«Львівська політехніка»

«МОВА В ГАРМОНІЇ СВІТУ»

(до Міжнародного дня рідної мови)

Матеріали II Всеукраїнської мовно-літературної
конференції педагогічних, науково-педагогічних
працівників та студентів

Львів
19 лютого 2026 року

УДК
81'27(06)

Рекомендовано Педагогічною радою Відокремленого структурного підрозділу «Фаховий коледж інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка» (ІТ коледж Львівської політехніки) Протокол № 4 від 30.12.2025 р.

Світлій пам'яті Наталії Миколаївні Башкатовій, методистці коледжу, співзасновниці конференції.

Редакційна колегія:

Романчук В.І.	директор ІТ коледж Львівської політехніки, доктор технічних наук, професор
Юнак О.М.	заступник директора з навчальної роботи, доктор філософії
Дика І.Я.	голова обласного методичного об'єднання викладачів філологічних дисциплін Львівської області, викладач-методистка, викладачка української мови
Шумлянська Н.Б.	викладачка української мови та літератури коледжу, спеціалістка вищої категорії

«МОВА В ГАРМОНІЇ СВІТУ» (до Міжнародного дня рідної мови), дослідження ролі української мови у формуванні національної ідентичності та її впливу на сучасну українську літературу в контексті глобалізації.

Збірник містить матеріали II Всеукраїнської мовно-літературної конференції педагогічних, науково-педагогічних працівників та студентів **«МОВА В ГАРМОНІЇ СВІТУ»** (до Міжнародного дня рідної мови), яка відбулася у ІТ коледжі Національного університету «Львівська політехніка» (м. Львів, 19 лютого 2026 р.) 175 с.

Для науково-педагогічних працівників, викладачів, студентів, учителів та учнів.

Автори опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за достовірність наведених фактів, власних імен, географічних назв, цитат, статистичних даних, галузевої термінології, інших відомостей. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права», під час використання наукових ідей та матеріалів цього збірника, посилання на авторів і видання є обов'язковим.

Замість передмови

Шановні колеги та учасники!

Вітаємо вас на сторінках збірки тез II Всеукраїнської мовно-літературної конференції «Мова в гармонії світу». Цей мовний полілог об'єднав дослідників навколо ідеї, що слово – це не лише інструмент комунікації, а фундамент нашої ідентичності та майбутнього.

Цьогоріч доповіді учасників стали відображенням своєчасних суспільних викликів, об'єднавши дослідників із Києва, Тернополя, Вінниці, Харкова, Кривого Рога, Полтави, Житомира, Миколаєва, Черкас, Львова, Бродів, Стрия та Рудок. Зокрема, провідними ідеями багатозвучного дискурсу стали заклики **активізувати** роль української мови як головного чинника національної безпеки та формування суспільної свідомості, **сприяти** очищенню мовного простору від кальок через активне відновлення питомої лексики в науковий та повсякденний обіг, **впроваджувати** стандарти етичної публічної комунікації як основу здорового демократичного діалогу, **підтримувати** перекладацькі та літературознавчі проєкти, що зберігають історичну пам'ять та популяризують українське художнє слово у світі, **поглиблювати** оцінку емоційної сили сучасної поезії як засобу психологічної стійкості суспільства.

Конференція підтвердила, що гармонія світу можлива лише через збереження культурної самобутності та відповідальне ставлення до рідного слова.

Ця збірка адресована викладачам, студентам та всім, хто вбачає в українському слові не лише об'єкт вивчення, а й живий організм, що творить гармонію нашого спільного світу.

Дякуємо за ваші інтелектуальні зусилля та внесок у розвиток української філології. Бажаємо плідного читання та нових наукових звершень!

З повагою
Оргкомітет.

ЗМІСТ

1.	Биць Ірина Мова почуттів у поезії Галини Крук	7
	Бовтач Оксана	
2.	Культура мовлення та мовленнєвий етикет як складові культури спілкування	9
	Боднар Віталій, Іваськевич Тетяна	
3.	Поезія вільних	13
	Бородко Руслана	
4.	Етика мовлення як чинник довіри в публічному дискурсі	17
	Бузікевич Христина, Мирівський Олексій	
5.	Відкриття пам'ятника Івану Котляревському як акт мовної політики та культурного спротиву українців	20
	Бухаров Данило, Хмеляр Тетяна	
6.	Translator's choice between accuracy and aesthetic value: a dilemma	23
	Гамерник Галина	
7.	Екзистенційний вимір мови почуттів поезії В. Стуса як код духовного опору	26
	Давидченко Інна	
8.	Мовленнєвий етикет у публічному спілкуванні	29
	Дегрик Ігор	
9.	Номінації просторових реалій в українських фольклорних текстах	33
	Дмитришин Павло, Іваськевич Тетяна	
10.	Мова – жива душа рідної України	36
	Добровольська Неля	
11.	Принципи мовленнєвої етики у виступах представників органів державної влади	40
	Драбчук Оксана	
12.	Мовна політика та історична пам'ять суспільства	43
	Заїка Людмила, Лавренчук Оксана	
13.	Мовленнєва культура: від студентської аудиторії - до успішної кар'єри	46
	Західна Марія, Дацюк Руслана	
14.	Від праіндоевропейських джерел до постмодерну: генезис питомої української лексики	50
	Іваськевич Тетяна	
15.	Мова – це пам'ять про наше минуле й стежина в майбутнє	54
	Кавецький Дмитро, Смух Мар'яна	
16.	Слово і булава: мовна стратегія козацької держави	58
	Кіндрат Мар'яна	
17.	Мова твору Уласа Самчука «Волинь»	61
	Kobyletskyi Markiiian, Матвіїшин Юлія	
18.	It anglicisms and their strategic replacement with native ukrainian terminology: a linguistic analysis	65

- Коломієць Марічка, Миrowsький Олексій**
19. Політичний вимір орфографії: «кулішівка», друкарська інфраструктура та механізми імперської цензури (друга половина XIX ст.) 68
- Куртяк Кароліна, Лагола Ірина**
20. Мова як засіб формування суспільної свідомості 71
- Кучерява Ольга**
21. Родинні зв'язки та звертання: Відновлення давніх назв ступенів спорідненості 74
- Лаба Ольга**
22. Діалектні ергоніми Львова як маркер мовної та культурної ідентичності 76
- Лігашевська Соломія, Лагола Ірина**
23. Мова болю, пам'яті й надії в поезії Ліни Костенко на тему війни 78
- Літвінюк Ольга**
24. Петро Тимочко – майстер у царині перекладу 82
- Миrowsький Олексій**
25. Український театр корифеїв у контексті мовної політики російської імперії другої половини XIX ст.: історичний вимір 85
- Пастушак Вікторія, Миrowsький Олексій**
26. Від Майдану до повномасштабної війни: українська література 2013–2026 років у контексті історичної пам'яті 88
- Погребняк Олександра**
27. Мовна відповідальність засобів масової інформації в сучасному новинному просторі 91
- Поломахтерова Анна, Свиріпа Людмила**
28. Мова почуттів у поезії Ліни Костенко 94
- Поніжай Юлія, Мельничук Оксана**
29. Математика як універсальна мова пізнання світу 98
- Похилюк Олена**
30. Інтерпретація образів-символів інтимної лірики Тетяни Яковенко 102
- Ріпей Марія**
31. Прикметник *серйозний* у медіатекстах 106
- Ромащенко Ольга**
32. Художнє слово у формуванні національної свідомості студентської молоді в умовах воєнного часу 108
- Рублевська Анна**
33. Порівняльна характеристика назв осіб з низькою соціальною відповідальністю у першому посланні Петра (версії українських перекладів) 112
- Ситор Ольга**
34. Культура мовлення сучасного педагога 115
- Сівка Єлизавета, Миrowsький Олексій**
35. Мовна політика УСРР у 1920-х роках: між радянською ідеологією та національно-культурним відродженням 119
36. **Склема Світлана** 123

	Мовна стійкість в умовах сьогодення	
	Соколовська Людмила	
37.	Сенсорика щастя та поетика повсякденності в збірці «Моя рапсодія» Ольги Номерчук	127
	Сорока Дарія, Лагола Ірина	
38.	Мова почуттів у поезіях Ліни Костенко та Сергія Жадана	130
	Суворова Наталія	
39.	Мовні маркери національної ідентичності в українській літературі: від класики до сучасності	134
	Тхоровська Соломія, Миrowsький Олексій	
40.	Репресована графема: історія вилучення та повернення літери "г" як дзеркало української мовної політики ХХ століття	136
	Химчук Любов	
41.	Ознаки культури мовлення як етичні засади публічної комунікації та формування мовленнєвої компетенції особистості	139
	Холодилова Софія, Миrowsький Олексій	
42.	Українська мова як чинник національної ідентичності в умовах імперської та радянської політики: історичний вимір	142
	Хомякова Тетяна	
43.	Відродження питомої української медичної термінології	145
	Цebak Данило, Мельник Марія, Цебенко Оксана	
44.	Відродження питомої української лексики у хімічній термінології	149
	Циквас Анна-Вікторія, Миrowsький Олексій	
45.	Історичні аспекти впливу русифікаційних процесів у СРСР на українську мову	153
	Шкребець Наталія	
46.	Застосування інноваційних технологій на уроках української мови як запорука мовленнєвого розвитку та дієвий засіб формування суспільної свідомості	157
	Шпитко Юстина	
47.	Мова як алгоритм свідомості	160
	Шуляк Світлана	
48.	Питома лексика у структурі всесвіту українських замовлянь	163
	Шумлянська Надія	
49.	Українська мова без нашарувань (за О. Пономарівим)	166
	Янковська Устина, Миrowsький Олексій	
50.	Від полонізації до переслідувань	171

Биць Ірина Сергіївна,
спеціалістка першої категорії, викладачка
Відокремленого структурного підрозділу
«Вінницький технологічно-промисловий
фаховий коледж Вінницького національного
аграрного університету»
irinabic999@gmail.com

МОВА ПОЧУТТІВ У ПОЕЗІЇ ГАЛИНИ КРУК

Анотація. У тезах проаналізовано особливості мови почуттів у поезії сучасної української письменниці Галини Крук. Розглянуто, яким чином емоційні стани, внутрішні переживання та екзистенційні відчуття передаються через художнє слово, образність і поетичну інтонацію. Особливу увагу зосереджено на поезії воєнного періоду, зокрема на збірках «Прискорений курс із коктейлів Молотова» та «Загублені в живих», у яких мова почуттів набуває стриманого, свідчального характеру. Окреслено значення поетичної мови почуттів як засобу осмислення воєнного досвіду та збереження культурної пам'яті.

Ключові слова: Галина Крук, мова почуттів, сучасна українська поезія, поезія війни, емоційність, художній образ.

1. Вступ: хто така Галина Крук.

Галина Крук – сучасна українська письменниця, поетеса, перекладачка та літературознавиця, одна з найпомітніших постатей новітньої української літератури. Її поетичний доробок формується на перетині інтелектуальної рефлексії та глибокої емоційної чутливості, що зумовлює особливий характер мови почуттів у її текстах. Сама авторка наголошує на внутрішній природі емоції, зазначаючи, що «поезія починається там, де слово торкається болю» [7]. Народжена у Львові 1974 року, письменниця поєднує фахове знання літературної традиції з особистим досвідом сучасної людини.

2. Поетична творчість Галини Крук.

Поетичні збірки Галини Крук – «Мандри у пошуках дому», «Сліди на піску», «Обличчя поза світлиною», «Співіснування», «Доросла жінка», «Прискорений курс із коктейлів Молотова», «Загублені в живих» – демонструють еволюцію її поетичної мови від інтимно-ліричної до стримано-свідчальної. Почуття в цих текстах не проголошуються прямо, а передаються через підтекст і образ. Показовим є поетичний рядок: «я вчуся мовчати так, щоб це було чесно» [1], який окреслює домінуючу інтонацію її письма.

3. Специфіка художньої вербалізації почуттів у поетичній творчості Галини Крук.

Мова почуттів у поезії Галини Крук ґрунтується на лаконізмі та інтелектуальній стриманості. Авторка уникає відкритого емоційного пафосу, віддаючи перевагу точному, зосередженому вислову. Емоції – страх, біль, любов, тривога – проявляються через деталь і тілесний досвід: «біль не кричить – він дихає» [4]. Така художня стратегія посилює емоційний вплив, залучаючи читача до співпереживання.

4. Тема війни у віршах Галини Крук.

Особливо виразно мова почуттів трансформується у поезії воєнного періоду. У збірках «Прискорений курс із коктейлів Молотова» та «Загублені в живих» емоції проходять крізь фільтр травматичного досвіду війни. Поетеса фіксує стан, у якому почуття не зникають, а стають стриманими й напруженими. Символічним є твердження: «війна – не метафора» [1], що визначає принцип неможливості естетизації воєнного болю. У воєнних віршах Галини Крук мова почуттів межує з мовою етики. Переживання особистого болю поєднується з відповідальністю за колективну пам'ять. Авторка підкреслює: «поезія під час війни – це форма свідчення» [7]. Ліричне «я» дедалі частіше набуває рис колективного голосу, що говорить від імені спільноти.

5. Феноменологія чуттєвості у доробку Галини Крук.

Важливою складовою мови почуттів у поезії Галини Крук є тілесність. Через образи тіла, дотику та вразливості передаються граничні стани людського існування. У віршах тіло постає як носій пам'яті: «тіло пам'ятає те, що мова не встигає назвати» [2]. Саме тілесні образи надають почуттям конкретності та достовірності.

6. Престижні міжнародні відзнаки як інструмент легітимізації творчості Г. Крук.

Міжнародне визнання поезії Галини Крук, переклади її творів більш ніж тридцятьма мовами, а також численні літературні нагороди – зокрема премії «Гранослов», імені Богдана-Ігоря Антонича, Smoloskyp Poetry Award, Women in Arts Award, номінація на Griffin Poetry Prize – свідчать про універсальність її поетичної мови. Як зазначає сама авторка, «почуття не мають кордонів, якщо вони сказані

чесно» [8]. Також у 2023 році Крук отримала медаль «За сприяння Збройним силам України» за внесок у популяризацію української культури та підтримку духу нації в час війни.

7. Висновок.

Мова почуттів у поезії Галини Крук характеризується стриманістю, інтелектуальною глибиною та етичною відповідальністю. Через лаконічні образи й напружене мовчання авторка передає складний спектр емоцій сучасної людини, особливо в умовах війни. Її поезія постає як форма емоційного та морального свідчення, спрямованого на збереження людської чутливості в час історичних випробувань.

Список використаних джерел:

1. Крук Г. Прискорений курс із коктейлів Молотова. Львів: Видавництво Старого Лева, 2023.
2. Крук Г. Загублені в живих. Львів: Видавництво Старого Лева, 2024.
3. Крук Г. Доросла жінка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2017.
4. Крук Г. Співіснування. Львів: Видавництво Старого Лева, 2013.
5. Гундорова Т. Сучасна українська література: посттравматичний дискурс. Київ, 2016.
6. Бовсунівська Т. Поетика сучасної української лірики. Київ, 2018.
7. Крук Г. Інтерв'ю про поезію війни. Vilnius Review.
8. Матеріали та публічні виступи Галини Крук. Український ПЕН-клуб.

Бовтач Оксана Миколаївна
спеціалістка вищої категорії
викладачка української мови та літератури
ВСП «Стрийський фаховий коледж
Львівського НУП»
btupychak@gmail.com

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ ТА МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ ЯК СКЛАДОВІ КУЛЬТУРИ СПІЛКУВАННЯ

Анотація: У статті розглянуто питання культури мовлення, спілкування та мовленнєвого етикету.

Головною особливістю спілкування як процесу є взаємодія. Процес спілкування охоплює соціальну взаємодію членів суспільства - їх спільну діяльність та комунікацію. Упорядкованість досягається за допомогою правил і норм, які регулюють характер спілкування залежно від його мети і засобів. Спілкуючись,

індивіди повинні рахуватися із соціальними нормами, звичаями, традиціями, що існують у даному суспільстві.

Мовлення людини - це своєрідна візитна картка, це свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців - це і показник культури суспільства.

Культура мовлення - це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній).

Етикет функціонує в суспільстві як сукупність двох форм поведінки: мовленнєвої і немовленнєвої.

Ключові слова: *мова, культура мовлення, культура спілкування, етикет.*

Мова і культура перебувають в одній поняттєвій площині і як духовні вартості органічно пов'язані між собою. Слово культура означає сукупність матеріальних і духовних цінностей, які створило людство протягом своєї історії. Мова – це прояв культури. Плекаючи мову, дбаючи про її розвиток, оберігаючи її самобутність, ми зберігаємо національну культуру.

Зростаюча увага до питань соціолінгвістики, зокрема до питань мовної комунікації, принципів моделювання комунікативного акту, функціонування мови в усіх сферах суспільної діяльності є однією з важливих особливостей сучасного мовознавства. Життя будь-якого суспільства неможливе без дотримання соціальних норм і звичаїв, які регулюють суспільну діяльність і якнайтісніше пов'язані з процесом формування особистості, її соціалізацією.

Соціальні норми взаємин у суспільстві склалися поступово й природним шляхом. Корені їх у будь-якому етносі сягають сивої давнини, беруть початок з того часу, коли людина вперше вступила в суспільні відносини. Жодна суспільна формація не обходилася без норм людської поведінки і спілкування. На певному етапі історичного розвитку, приблизно за часів Людовика XIV (XVII століття) норми зовнішньої культури поведінки - правила пристойності, гарного тону - отримали загальну назву "етикет". За визначенням авторів "Словника з етики", етикет - це "сукупність правил поведінки, що регулюють зовнішні прояви людських взаємин (поводження з оточуючими, форми звертань і привітань, поведінка в громадських місцях, манери і одяг)".

Для кожної людини її мова – найкраща, найзворушливіша. Це – загальновідома істина. Чи відчуваємо велике таїнство живого Слова, зокрема Рідного,

Українського? Чи достатньо уважні ми до своєї мови? Мова – неоціненний скарб народу, найголовніший літопис його життя. Щоб оволодіти цим скарбом, людина повинна постійно докладати зусиль, усвідомлюючи, що існує складна наука рідної мови.

У час національного відродження, війни за незалежність України та існування українців як народу, зріс інтерес до української мови як основної ознаки держави. Саме в мовно-культурному просторі формується колективна національна ідентичність. Культура мовлення та культура спілкування є невід’ємними складовими загальної культури особистості та одними із найважливіших показників освіченості та цивілізованості суспільства.

Боротьба за чистоту й високу мовну культуру – це боротьба за культуру взагалі. Нині культура і мова виявилися об’єднаними в царині духовних вартостей кожної людини і всього суспільства. Мабуть, ніхто не буде заперечувати, що через низьку культуру мови виявляються виразні ознаки бездуховності. Мовна культура кожної людини і студентів зокрема має стати надійною опорою у вираженні незалежності думки, розвиненості людських почуттів. Обов’язковою ознакою високої мовної культури є володіння лексичним багатством рідної мови. Кожна культурна людина повинна вчитися глибше пізнавати тонкощі рідної мови, сприймати гру відтінків рідного слова (вчитися серцем сприймати красу слова).

Що ж таке мовний етикет? Мовний етикет - це сукупність мовних засобів, які регулюють нашу поведінку в процесі мовлення. Термін етикет походить від французького слова *etiquette*, що означає ярлик, етикетка. Мовленнєвий етикет висуває перед людьми, що спілкуються, певні вимоги. Їх розмова має бути ввічливою, статечною, пристойною, а самі комуніканти мають виявляти один до одного уважність і чемність.

Головне призначення етикету, в тому числі й мовленнєвого, - встановлення сприятливого контакту між людьми, регулювання їх взаємин на основі принципу ввічливості. Адже мета спілкування - вплив однієї людини на іншу, регуляція поведінки об’єкта спілкування суб’єктом .

Без знання прийнятих у суспільстві правил мовного етикету, не володіючи вербальними формами вираження ввічливих взаємин між людьми, особистість не

може правильно встановити різноманітні контакти з оточенням. Мовленнєвий етикет студентів, як етикет взагалі (складова культури), не існує поза часом і простором. Це обов'язково конкретний етикет конкретного суспільства (чи його прошарку) на певному історичному етапі розвитку цього суспільства.

Сьогодні проблема мовної культури та етикету набуває, як ніколи, великого значення. Відбувається становлення України як самостійної держави, інтенсивно розвиваються міжнародні та міжособистісні зв'язки з різними країнами світу. З огляду на це визначальною стає для нашого суспільства проблема вміння спілкуватись як на офіційному, діловому, так і на чисто побутовому рівнях. Культура і мистецтво спілкування не самоціль, а дорогоцінний здобуток людини. Це засіб духовного розвитку і вдосконалення особистості. Набуття людиною навичок культури спілкування розв'яже чимало проблем міжособистісних, міжнаціональних взаємостосунках, а також у суспільстві в цілому. Саме тому питання мовної культури особистості в українському суспільстві є актуальним сьогодні.

Занепад рідної мови є наслідком духовного зубожіння народу. Звичайно, такий великий народ як українці не може допустити цього, якщо вважає себе цивілізованою нацією. Ставлення до рідної мови є свідченням національної свідомості і рівня культури народу, його цивілізованості.

Українська мова дає нам можливість пізнати світ очима українця, українського народу. Мова формує наш розум і духовність. Український фольклор, театр, пісня, втілені у словесній формі, розкривають перед людиною світ краси. У живому мовленні кожна мова виконує, в основному, функцію спілкування, у художньому творі вона служить засобом образного відтворення дійсності.

Українська мова – національне надбання українського суспільства, вона повинна охоронятися та підтримуватися державою. Престиж мови залежить не від неї самої, а від її носіїв. На жаль, не всі українці усвідомлюють це. Українська мова в нашій державі є престижною, потрібно оволодівати усіма її багатствами, вчитися гарно, виразно, правильно говорити українською, і пишатися, тим, що ми українці, що маємо таку чудову мову. Тож вслухаймося в рідне Слово, плекаймо та бережімо його!

Список використаних джерел

1. Бабич Н. Основи культури мовлення. Львів: Основа, 1990. 232с.
2. Глущенко Ю. В. Соціологія молоді: процеси концептуалізації в контексті соціокультурних змін: автореф. дис. канд. соціол. наук: 22.00.01. /Ю. В. Глущенко; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Х., 2006. – 20 с.
3. Кочан І. Токарська А. Культура рідної мови: Збірник вправ і завдань. Львів: Світ, 1996. 232 с.
4. Пономарів О. Українське слово для всіх і для кожного. Київ : Либідь, 2013. 360 с.
5. Струганець Л. Диференційні ознаки норми літературної мови. Культура слова. Вип. 74. Київ, 2011. С. 34–43.

Боднар Віталій Васильович,
здобувач освіти спеціальності
«Комп'ютерні науки», група КН-203
Львівський фаховий коледж Львівського НУП
vitaliybodnar101118@gmail.com

Науковий керівник:
Іваськевич Тетяна Володимирівна,
викладачка вищої категорії, викладачка-методистка,
відмінник освіти України, викладачка
Львівського фахового коледжу Львівського НУП
ivaskevychtatiana@gmail.com

ПОЕЗІЯ ВІЛЬНИХ

Анотація. *Тези наголошують, що ми повинні бути носіями української багатовікової культури, сіяти, доносити навколишньому світові красу, силу, могутність однієї з найніжніших і найбагатіших мов світу – української, щоб назавжди утвердити її престижність, перспективність і державність. Дбаючи про чистоту й красу мови, ми дбаємо про наше майбутнє. А ще ми знайомимося з поезією Вільних – воєнною лірикою українства ХХІ століття та її авторами: Ліною Костенко, Оксаною Максимішин-Корабель, Олександром Ірванцем, Віталієм Михалевським.*

Ключові слова: *національна свідомість, гордість за народ, ми переможемо, поезія війни.*

Я народився на українській землі, живу в Україні і сподіваюся, що буду жити тут все своє життя. Отут живуть люди, яких я люблю. Отут моя родина, мої друзі. Україна – моя батьківщина. І я її люблю, гарну і не дуже, багату і злиденну. Нехай

не зовсім гладко поки що в неї ідуть справи, але вона в мене єдина, іншої такої країни нема. І не буде. Пишаюся тим, що я українець. Люблю і ціную свою рідну мову. Але чітко усвідомлюю, що цього замало. Треба робити все для її піднесення. Я вірю, що минуть всі негаразди і настане час, коли ми нарешті зрозуміємо, що живемо на величній землі – в Україні – і на ній має зацвісти рідна мова – українська. Попри всі випробування і труднощі, що випали на долю українського народу в цей нелегкий час, ми вистоїмо, бо ми український народ. За нами майбутнє! Вірю у майбутнє нашої мови, у світлу долю народу, бо мова – це найвищий дар людини і народу. Тож бережімо красу й чистоту рідної мови. Нехай наповнює вона наші душі багатством і красою духовності. Отже, не клянимося в любові до рідної мови, не лише плачмо над її долею, а працюймо для неї, вивчаймо, заглиблюймося у її походження й історію, поширюймо, пропагуймо її. Усе, що ми зробимо для неї, буде зроблено заради процвітання нації, у пам'ять про минуле й задля щастя майбутніх поколінь українців.

Так, непроста у нас історія і важке сьогодення нашої Батьківщини. Прийшла війна, вона триває вже четвертий рік. Скільки лиха, страждань, болю принесла вона. Зачепила всіх... Україна палає, країна у вогні. Не секрет, що саме трагічні події надихають людей творити. Українці не стали винятком. Поезія та пісня завжди надихали їх на боротьбу, адже всю нашу історію ми виборюємо свою свободу. Сучасні українці вдаються до віршування та акумулюють свій біль і горе від війни у римовані рядки, які уже називають Поезією Вільних – воєнною лірикою українства XXI століття.

Ця поезія – це зброя, що надихає тих, хто тримає зброю справжню. Сьогодні шанувальники української поезії зібрали найкращі вірші про російсько-українську війну. Вони правдиві, зворушливі, трагічні та життєствердні. Українці пишаються своєю багатого літературною спадщиною. Пишаються вони і сучасною літературою... Ліну Костенко називають «залізною леді» української поезії. «Немає часу на поразку», – написала колись вона у поемі «Берестечко». Ці рядки як ніколи актуальні зараз. Найновіші вірші Ліни Василівни про сучасну війну. У них її стійкість, незворушна віра у перемогу та гордість за націю героїв. Коли на Київ летіли бомби, вона працювала... Оспівуючи справжніх героїв, Костенко писала:

...Здолали все, подужали заброд.

Так виникає нація героїв.

Так постає з населення народ.

З початку війни поети створили десятки тисяч віршів про події сьогодення, що зачіпають найпотаємніші куточки людської душі. Оксана Максимішин-Корабель. Родом зі Львівщини, важко хворіла, змушена була переселитися до Португалії. Щиро вболівала за українців, була справжньою патріоткою. Її вірш «Мамо, не плач», написаний 12 лютого 2014 року, лунав з головної сцени Майдану у Києві та багатьох майданів у світі, де українці виходили на підтримку своєї Батьківщини. Вірш присвячений матерям загиблих на Майдані – актуальний він і зараз.

...Мамочко, вибач за чорну хустину

За те, що віднині будеш сама.

Тебе я люблю.

І люблю Україну

Вона, як і ти, була в мене одна.

Олександр Ірванець – український письменник, поет, драматург, перекладач, викладач. Народився у Львові. Вірш «Ми усе здолаємо!» не дає місця сумнівам – ми вистоїмо! Мова поезії щемлива, але водночас переконлива, доступна, проста, впевнена: ми боремося, захищаємося від російської навали і ми переможемо.

Ми усе здолаємо!

З міста, що ракетами розтрощене,

До усього світу прокричу:

Цього року у Неділю Прощену

Я, здається, не усіх прощу!

Світе-світе, гарно ж ти нас кинув!

Та у пеклі цих страждань-терпінь

Все ж стоїть золотoverхий Київ,

Буча, і Гостомель, і Ірпінь.

З вами й я і вистою, й вцілію,

Як у землю рідну міцно впрусь.

Я ніколи не прощу Росію.

...Чом відводиш очі, Білорусь?

Віталій Міхалевський: «Поезія для мене – це спосіб мислення». Народився на Хмельниччині. Автор дев'яти поетичних збірок. Член Національної спілки письменників України, доцент Хмельницького національного університету, кандидат фізико-математичних наук у своїх творах висловив думки, помисли тисяч українців...

Доброго вечора! "Ми з України!"

(Віталій Кім)

Всім доброго вечора! Ми з України!
 Ні слава, ні воля не вмерли ще, ні!
 Ми – Суми і Харків, і острів Зміїний,
 Ми – Київ, Чернігів, Херсон і Ірпінь!
 Ми є Маріуполь! Відплата вже близько.
 Ніколи не були братами русні,
 Бо нас колисали у різних колисках
 І різні співали весільні пісні.
 Ми – Львів, Миколаїв: в нас доля єдина.
 Тому не жалійте ні сил, ані куль.
 Всім доброго вечора! Ми – Україна!
 Усе буде добре – 4.5.0

Список використаних джерел:

1. Голоси війни. 100 віршів про війну в Україні.
<https://arkush.net/book/11236/1>.
2. Фаріон І. Мова – краса і сила: Монографія. П'яте видання, зі змінами і доповненнями. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 224 с.
3. Максимішин-Корабель О. Мамо, не плач. Я повернусь весною. Львів.: Ліга Прес. 2014. 136 с.
4. Віталій Міхалевський. Доброго вечора, ми з України.
<http://m.pisni.org.ua/?sid=4449034>.

Бородко Руслана Богданівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
Відокремленого структурного підрозділу
«Вишнянський фаховий коледж
Львівського національного університету
природокористування»,
borodkorus@gmail.com

ЕТИКА МОВЛЕННЯ ЯК ЧИННИК ДОВІРИ В ПУБЛІЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У матеріалах тез розкрито проблему етики мовлення як визначального чинника формування довіри в публічному дискурсі. Проаналізовано поняття публічного дискурсу, мовленнєвої етики та довіри як соціально-комунікативної категорії. Окреслено основні етичні принципи публічного мовлення, з'ясовано їхній вплив на ефективність комунікації та сприйняття мовця аудиторією. Особливу увагу приділено сучасним викликам етики мовлення в умовах медіатизації та цифровізації суспільства.

Ключові слова. Етика мовлення, публічний дискурс, довіра, мовленнєва культура, комунікативна відповідальність.

Публічна комунікація відіграє важливу роль у функціонуванні сучасного суспільства, оскільки забезпечує обмін інформацією між інституціями, соціальними групами та окремими особами. У цьому контексті особливого значення набуває етика мовлення, яка визначає моральні та комунікативні засади взаємодії в публічному дискурсі. Рівень довіри до публічного мовця значною мірою залежить не лише від змісту повідомлення, а й від способу його подання, мовленнєвої коректності та дотримання етичних норм.

Актуальність дослідження. Актуальність проблеми етики мовлення в публічному дискурсі зумовлена зростанням ролі публічного слова в освітньому просторі, зниженням рівня мовленнєвої культури та довіри до публічних інституцій. В умовах цифровізації освіти й активного використання онлайн-комунікації особливої значущості набуває етична відповідальність педагога за власне слово.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні ролі етики мовлення як чинника формування довіри в освітньому публічному дискурсі та визначенні основних мовленнєво-етичних принципів, дотримання яких забезпечує ефективність і гуманістичну спрямованість освітньої комунікації.

Публічний дискурс в освітній сфері охоплює професійне мовлення викладача, освітні виступи, публічні лекції, науково-педагогічні доповіді, а також комунікацію в освітніх медіа та цифровому просторі. Спільною рисою цих форм є їхня спрямованість на формування світогляду здобувачів освіти та суспільства загалом.

Довіра в педагогічному публічному дискурсі є необхідною умовою ефективного освітньо-виховного процесу. Вона ґрунтується на мовленнєвій послідовності, етичній коректності та відповідальності педагога за власне слово. Етично виважене слово сприяє утвердженню авторитету викладача, створенню сприятливого психологічного клімату та відкритості до діалогу в освітньому середовищі. Натомість порушення етичних норм мовлення – знецінення, іронія, мовленнєва агресія – негативно впливають на сприйняття педагога й знижують рівень довіри з боку здобувачів освіти та батьківської громадськості.

Довіра в публічному дискурсі постає як соціально-психологічна категорія, що формується на основі послідовності, відкритості та передбачуваності мовленнєвої поведінки. Мовець, який дотримується етичних норм, сприймається аудиторією як надійний і відповідальний комунікатор. Натомість систематичні порушення мовленнєвої етики призводять до втрати авторитету та зниження ефективності комунікації.

Етика мовлення є складником загальної культури мовлення та охоплює систему норм, що регулюють мовленнєву поведінку людини в соціумі. До основних принципів мовленнєвої етики належать коректність, повага до співрозмовника, толерантність, відповідальність за слово, недопущення дискримінаційних і маніпулятивних висловлювань. У публічному дискурсі особливо важливим є принцип мовленнєвої відповідальності, оскільки кожне публічне висловлювання може впливати на суспільні настрої та поведінкові моделі. Етично виважене мовлення сприяє конструктивному діалогу та запобігає комунікативним конфліктам.

Сучасна освітня комунікація дедалі частіше реалізується в цифровому просторі: під час дистанційного навчання, у соціальних мережах, на освітніх платформах. В таких умовах мовлення набуває ознак публічності й потребує особливої мовленнєво-етичної відповідальності.

Анонімність цифрового середовища, спрощення мовних форм, емоційна насиченість онлайн-спілкування створюють ризики порушення етичних норм. Саме тому педагог виступає носієм зразкової мовленнєвої поведінки, демонструючи повагу до співрозмовника, толерантність і мовну коректність. Цифровізація комунікативного простору суттєво змінила характер публічного дискурсу. Соціальні мережі та онлайн-медіа сприяють швидкому поширенню інформації, однак водночас ускладнюють контроль за дотриманням мовленнєво-етичних норм.

Анонімність і відсутність безпосереднього зворотного зв'язу часто призводить до зниження рівня мовленнєвої відповідальності. В цих умовах формування етичної культури мовлення стає важливим завданням як для освітніх інституцій, так і для суспільства загалом.

Висновки. Отже, етика мовлення виступає одним із ключових чинників формування довіри в освітньому публічному дискурсі. Мовленнєва поведінка педагога впливає не лише на ефективність передачі знань, а й на формування ціннісних орієнтацій, комунікативної культури та мовної свідомості здобувачів освіти.

В умовах сучасних комунікативних викликів особливої актуальності набуває потреба в системному формуванні культури етичного публічного мовлення.

Список використаних джерел

1. Горошкіна О. М. Мовленнєва етика як складник професійної культури педагога // *Педагогічні науки*. 2021. Вип. 97. С. 112–118.
2. Кравченко Н. О. Етичні принципи публічного мовлення у педагогічній діяльності // *Науковий вісник ПНПУ*. 2022. Вип. 15. С. 101–110.
3. Лещенко І. М. Психолінгвістичні аспекти довіри в міжособистісному та публічному дискурсі. Київ : Наук. думка, 2020. 198 с.
4. Павленко О. І. Мовна культура та комунікативна компетентність педагога // *Вісник Харківського університету*. 2021. № 12. С. 88–95.
5. Потапенко О. І. Публічний дискурс і мовна відповідальність комуніканта // *Мовознавство*. 2020. № 4. С. 45–53.

Бузікевич Христина Юріївна
студентка 2 курсу
Львівського поліграфічного фахового коледжу
Української академії друкарства
k.buzikevych@gmail.com
Науковий керівник:
Мировський Олексій Анатолійович
доктор філософії (PhD),
викладач історії
ВСП “Фаховий коледж інформаційних технологій
НУ “Львівська політехніка”
oam2016@ukr.net

ВІДКРИТТЯ ПАМ'ЯТНИКА ІВАНУ КОТЛЯРЕВСЬКОМУ ЯК АКТ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ТА КУЛЬТУРНОГО СПРОТИВУ УКРАЇНЦІВ

***Анотація.** Проаналізовано один з найважливіших культурних актів у контексті мовної політики Російської імперії та формування історичної пам'яті українського суспільства, а саме урочисте відкриття пам'ятника Івану Котляревському у 1903 р. Також розкрито історичні умови, за яких відбувалося вшанування постаті письменника та особливості імперської мовної політики, яка всіма силами намагалася стримувати розвиток нашої культури, гальмувала ініціативи українців, обмежувала публічне використання української мови. Особливу увагу приділено значенню пам'ятника як форми збереження історичної пам'яті, утвердження української мовної традиції та зміцнення національної свідомості. Показано, що цей захід став символом культурного спротиву асиміляційній політиці імперської влади, усвідомлення українцями власної сили і незламності та мав важливі наслідки для розвитку української культурної ідентичності.*

***Ключові слова:** імперська асиміляційна політика, культурний спротив, Іван Котляревський, пам'ятник як символ, історична пам'ять, українська мова, національна ідентичність.*

У другій половині XIX – на початку XX ст. українська мова, в межах російської імперії, зазнавала значних утисків з боку державної мовної політики, що критично обмежувала її використання, як у друці та освіті, так і в публічному просторі. Цензура не дозволяла вільно творити, а натомість сковувала в жорсткі рамки, навіюючи атмосферу страху серед суспільства. У цей момент надважливого значення набували різноманітні культурні акти, які дозволяли українцям зберігати власну мову, історичну пам'ять та піднімати національний дух. Одним із таких актів

було урочисте відкриття пам'ятника Івану Котляревському – «батьку нової української літератури», 30 серпня (12 вересня) 1903 р. у Полтаві. Ця подія стала показовим проявом руху опору та сміливості суспільства, протистояти імперському режиму.

Царська влада всіляко намагалася пригальмувати цей процес, не приділяти великої значущості заходам із вшанування пам'яті письменника та применшувати його здобутки, але через незадоволення народу, все ж таки змушена була поступитися. Спільними зусиллями зборів з проведених заходів, фінансової підтримки громадських об'єднань та центральних часописів (одним з найактивніших був часопис «Київська старовина»). Протягом 4 років накопичування коштів, добровільної відмови від гонорару авторів пам'ятника: Леоніда Позена та Олександра Ширшова, а також завдяки значному внеску від купця 2-ї гільдії Петра Певного, який взяв на себе понад 80% від загальних витрат, задум починає втілюватися. Така залученість людей продемонструвала прояв всенародної любові і поваги до письменника та його творчості.

Попри ще довгі тяганини з дозволами, суперечки щодо місця встановлення пам'ятника та символів, які мають його доповнювати, все ж було остаточно визначено дату проведення заходу. На урочисту подію відкриття прийшло тисячі українців, серед них майже 70 письменників, професорів.

Уривок зі спогадів Д.І. Дорошенка «Мої спомини про давнє минуле»: «...У Києві ми довідалися, що на полтавське свято їде багато народу. Весь поїзд в напрямку до Полтави говорив українською мовою. У Полтаві на двірці вказували мені то на одного, то на другого українського письменника чи діяча: це приїхав Коцюбинський, казали, а це Чикаленко, а це Єфремов (...). Не було що й думати, щоб знайти кімнату десь в готелі: все було переповнено. Казали, що Полтава ще ніколи не бачила такого великого з'їзду (...). З'їзд був справді небувалий, можна сказати, з'їхалася вся свідомо національно Україна з усіх частин нашої землі(...)Полтава, в якій українська стихія була помітніша ніж в якомусь іншому більшому місті, відразу вся заговорила українською мовою, іншої на вулицях не було чути...».

Урочисті події тривали 3 дні. Перший день урочистості розпочався панахидою на могилі І. П. Котляревського, яку відправив єпископ Іларіон. Опісля, відбулося

вечірнє засідання полтавської думи у «Просвітньому будинку ім. М. Гоголя» на якому стався скандал. Ще за декілька днів до події, міністр внутрішніх справ видав офіційну заборону виголошувати привітання українською мовою. Виключення зробили лише для іноземців (зокрема, на той час, під цю категорію підпадали і галичани, і буковинці). Саме засідання почалося з урочистих промов російською мовою, саме так, як цього вимагала цензура, проте після цього, під час привітань, українські діячі почали свої виступи, говорячи рідною українською мовою. Спершу, голова Думи переривав їхні промови, виступаючи проти «малоросійського наріччя», проте один за одним, найавторитетніші представники української інтелігенції: Олена Пчілка, Михайло Коцюбинський, Ольга Андрієвська та інші почали показово ігнорувати накази верхівки. Зрештою, після чергового зауваження, делегати, які приготували свої привітальні звернення, дістали листки зі своєю промовою, кинули порожні папки на стіл голови й демонстративно вийшли із зали. Таким чином українці показали, що не приймають мовних обмежень і вважають права говорити рідною мовою частиною своєї ідентичності.

На другий день головна увага була прикута до концерту, в якому взяв участь хор під керівництвом Миколи Лисенка. Було виконано кантату «На вічну пам'ять Котляревському» і відому пісню «Гей, не дивуйте добрії люде, що на Україні повстало». Ця пісня справила неймовірне враження на слухачів та прикувала їхню увагу до сцени. Також виступали Микола Садовський, полтавська співачка Калиновська з піснями, які аранжував маестро.

На третій день, за участі корифеїв українського театру: І. Карпенка-Карого, М. Садовського, П. Саксаганського, Г. Затиркевич-Карпинської, відбувся показ вистави «Наталка-Полтавка». Диригентом виступав М. Лисенко – композитор однойменної опери.

Ця подія перетворилась на одну з наймасштабніших акцій протесту, яка змогла об'єднати українців у спільній меті висловити культурний спротив обмеженням імперської мовної політики та закріпити в суспільній свідомості значення української мови та літератури.

Список використаних джерел:

1. Сайт Державного архіву Полтавської області: <https://poltava.archives.gov.ua>, стаття від 13.09.2023 р. «Свято відкриття пам'ятника Котляревському в Полтаві літом 1903 р. і всеукраїнський характер того свята» (Дата звернення 06.02.2026 р.);
2. Сайт <https://myrgorod.rayon.in.ua>, стаття Лариси Митрофанової від 11.12.2024 р. «Як українці спільнокоштом створили пам'ятник Івану Котляревському» (Дата звернення 04.02.2026 р.);
3. Сайт газети Кабінету Міністрів України «Урядовий Кур'єр» <https://ukuriel.gov.ua>, стаття Олександра Данильця від 16.08.2013 р. «Пам'ятник Іванові Котляревському об'єднав українців» (Дата звернення 05.02.2026 р.);
4. Відеозапис на YouTube «До історії відкриття пам'ятника І.П. Котляревському в м. Полтава», Борис Тристанов, URL: <https://www.youtube.com/watch?v=CwiA4kqhTqc> (Дата звернення 05.02.2026 р.);
5. Книга Дмитра Дорошенка «Мої Спомини Про Давне-Минуле (1901-1914 роки)», Видавнича спілка «Тризуб» Вінніпег, Манітоба, 1949 р. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/6729/file.pdf> (Дата звернення 04.02.2026 р.).

Бухаров Данило Олексійович

студент групи КН-31,

ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

dbukharov2023@itcollege.lviv.ua

Науковий керівник:

Хмеляр Тетяна Михайлівна

спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка

викладачка англійської мови

ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

TRANSLATOR'S CHOICE BETWEEN ACCURACY AND AESTHETIC VALUE: A DILEMMA

Анотація. У доповіді розглядається переклад як ключовий інструмент міжкультурної комунікації та висвітлюється одна з основних проблем перекладознавства - співвідношення точності й естетичної цінності перекладу. Аналізуються особливості вибору перекладацьких стратегій залежно від типу тексту, жанру, культурного контексту та цільової аудиторії. Підкреслюється відмінність вимог до перекладу технічних і художніх текстів, а також роль різних теоретичних підходів у розв'язанні перекладацької дилеми. Зроблено висновок про активну, інтерпретаційну роль перекладача та необхідність досягнення збалансованих компромісів для збереження комунікативної функції тексту.

Ключові аспекти дослідження: *перекладознавство, точність, естетична цінність, дилема перекладача, динамічна еквівалентність, формальна еквівалентність, художній переклад.*

Translation plays a crucial role in intercultural communication, serving as a bridge between languages, cultures and worldviews. It involves complex decisions that go beyond literal word substitution. One of the central problems in translation theory and practice is the translator's choice between accuracy and aesthetic value.

Accuracy is traditionally understood as faithfulness to the original text, its meaning, structure, and factual content. It's usually the primary requirement in technical texts such as legal contracts, scientific reports, or technical manuals. Any deviation from the source text may result in misinterpretation or even serious consequences. Therefore, literal translation is frequently preferred in these contexts.

On the contrary, aesthetic value becomes particularly significant in literary translation. Literary texts are not only carriers of information but also works of art that convey emotions, stylistic nuances, and cultural symbolism. A strictly literal translation may preserve the meaning but fail to reproduce the artistic effect of the original. As a result, translators often resort to creative transformations to achieve naturalness and expressiveness in the target language [2, p. 4].

This contrast between accuracy and aesthetic value is often described as a translator's dilemma. The translator must decide which elements of the source text require precise preservation and which can be modified to ensure clarity and stylistic coherence in the target language. Such decisions are complex, as an overly rigid approach may result in an unnatural translation, while excessive freedom can lead to a loss of meaning [3, p. 2].

Different translation theories propose various ways of addressing this issue. Eugene Nida's concept of dynamic equivalence, for example, focuses on producing a similar effect on the target audience rather than maintaining strict formal similarity [1, p. 159]. From this perspective, changes in structure or wording are acceptable if they help convey the intended emotional or stylistic impact. In contrast, formal equivalence emphasizes close adherence to the original text, even when this limits stylistic flexibility.

Cultural context further influences translation choices. Many linguistic elements are closely tied to cultural traditions and shared knowledge, which may not be directly

transferable into another language. Idioms, metaphors, humor, and culture-specific references often require careful adaptation to remain meaningful. At the same time, excessive adaptation risks weakening the cultural authenticity of the original text, making balance essential.

The intended audience is another determining factor. Translations created for academic or professional purposes generally require a higher degree of precision, whereas texts aimed at a broader readership may prioritize fluency and stylistic appeal. Genre also plays a significant role: literary texts, particularly poetry and drama, allow greater creative flexibility, while technical and legal materials demand consistency and accuracy.

Ultimately, the dilemma between accuracy and aesthetic value highlights the translator's active role in the translation process. Translation is not a mechanical transfer of words but an interpretative act that requires linguistic competence, cultural awareness, and stylistic sensitivity. Since complete equivalence is rarely achievable, translators must make thoughtful compromises to ensure the text fulfills its communicative purpose in the target language.

Список використаних джерел:

1. Nida E. A. *Toward a Science of Translating*. Leiden: E. J. Brill, 1964. 331 p.
2. Ababilova N. M. *Challenges of Literary Translation and Its Editing*. Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика, 2023, Vol. 34, No. 1. DOI: <https://doi.org/10.32782/2710-4656/2023.1.1/42>.
3. Ahmadova A. *The Ethics of Translation: An Analytical Study of Accuracy, Cultural Sensitivity, and Technological Impact*. Global Spectrum of Research and Humanities, 2025, Vol. 2, No. 1. URL: https://www.researchgate.net/publication/388175843_The_Ethics_of_Translation_An_Analytical_Study_of_Accuracy_Cultural_Sensitivity_and_Technological_Impact (Дата звернення 05.02.2026)

Гамерник Галина Ярославівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка ВСП «Львівський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування»,
hamernykhalya@gmail.com

ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ ВИМІР МОВИ ПОЧУТТІВ ПОЕЗІЇ В. СТУСА ЯК КОД ДУХОВНОГО ОПОРУ

Анотація. *У статті проаналізовано екзистенційний вимір мови почуттів у поезії Василя Стуса як форму духовного опору в умовах тотальної несвободи. Почуття в ліриці поета не декларуються безпосередньо, а виявляються через символіку, образні повтори та граничні ситуації, у яких страждання трансформується у внутрішню свободу й моральну стійкість. Мова поезії Стуса осмислюється як духовний код, що забезпечує збереження особистісної та національної ідентичності в культурному просторі ХХ століття.*

Ключові слова: *внутрішня свобода, духовний опір, екзистенційний вимір, мова почуттів, національна ідентичність, поезія ХХ століття.*

Проблема збереження мовної та літературної різноманітності як основи культурного багатства нації нерозривно пов'язана з осмисленням мови як духовного коду суспільства. У поезії ХХ століття мова постає не лише засобом художнього висловлення, а й простором фіксації граничного емоційного досвіду людини, сформованого під тиском історичних, соціальних і культурних катаклізмів.

Кульмінаційним моментом розвитку мови почуттів у поезії ХХ століття є творчість Василя Стуса. Його поетичне мовлення формується в умовах репресій, ув'язнення та фактичної заборони творчості, що зумовлює граничну емоційну й смислову концентрацію тексту. Почуття у В. Стуса - не сфера ліричної саморефлексії, а форма екзистенційного самоствердження. Характерними ознаками його поетики є фрагментарний синтаксис, повтори, суперечливі образи, які передають стан постійного внутрішнього конфлікту між фізичною несвободою та духовною автономією. Поетичне слово В. Стуса виконує функцію внутрішньої свободи в умовах тотального зовнішнього контролю.

Для поета біль і страждання не мають деструктивного характеру. Навпаки, вони стають інструментом самопізнання й духовного гартування. Стус свідомо відмовляється від «зручного» компромісу, обираючи шлях випробувань як форму

моральної вірності собі: «Василь Стус у всіх своїх життєвих перипетіях, у всіх випробуваннях долі ніколи не обирає зручність. На компроміс із “моральним законом” він не йшов» [3, с. 4]. Його мова почуттів - це мова стоїчного опору, де «нестерпна - безневинна кара» стає підґрунтям духовного зростання, а біль набуває форми внутрішньої дисципліни: «... очі згасли, ніби зорі, а руки рвуть ланцюг, котрий не розірвати. І є гірка відрада в тім, що мармур научений мовчати од віків. Хай мовкне горе і німіє біль, одягнені у камінь, мов у панцир» («Ніч скульпора»). «Терти, терти - терпець тебе шліфує, / сталить твій дух...» - мова почуттів набуває афористичної стисненості, де емоція переростає в філософську формулу виживання.

Для творчості Василя Стуса нехарактерне безпосереднє називання емоцій («мені боляче», «я боюся», «я страждаю»). Натомість почуття кодуються в образах і просторових моделях. Мова почуттів вірша «У цьому полі, синьому, як льон...» вибудовується як внутрішній екзистенційний монолог, у якому емоція не декларується, а передається через символіку й повтор. Домінантним є почуття онтологічної самотності, підкреслене просторовою моделлю: «де тільки ти і ні душі навколо». Образ поля, неодноразово повторений, перетворюється на метафору граничного стану людини, залишеної сам на сам із власною долею.

Почуття страху й загрози втілюється в образі безликих переслідувачів - «сто тіней», що «довжаться, ростуть» і рухаються назустріч героєві. Водночас саме в момент найвищої емоційної напруги відбувається перехід від страху до морального вибору: риторичне питання «Вдатися до втечі?» змінюється афористичною формулою стоїчної витримки - «Ні. Вистояти. Вистояти. Ні - / стояти» [4, с. 42 - 43]. Так мова почуттів трансформується в мову волі.

Граничність переживання поглиблюється мотивом внутрішнього розламу особистості: «Здичавів дух і не впізнає тіла», що засвідчує екзистенційний біль і відчуження людини в умовах несвободи. Символічне означення простору як «рідної чужини» поєднує суперечливі почуття належності й вигнання, характерні для поезії репресованого покоління ХХ століття.

Почуття у поезії Стуса завжди граничні, вони «розпанахують» душу навпіл і вимагають повної самовіддачі. Поет послуговується експресіоністичною манерою, відтворюючи стан людини в «клінічній ситуації» - на межі між буттям і небуттям,

свободою і неволею. Його ліричне «я» не споглядає світ дистанційовано, а болісно реагує на кожен прояв несправедливості, прориваючись крізь зовнішні обмеження силою духу: *«І тільки дух мій ярим громом бухне / над цей похмурий мур, над цю журу»* [5, с. 134]. У поезії Василя Стуса межева ситуація - між життям і смертю - постає як простір внутрішнього вибору, де фізичне знищення не здатне зламати духовної вертикалі людини: *«Як добре те, що смерті не боюсь я / і не питаю, чи тяжкий мій хрест. / Що перед вами, судді, не клонюся / в передчутті недовідомих верств»* [4, с. 144]. Ліричний герой приймає можливість смерті не як кінець, а як доказ внутрішньої свободи.

Навіть за умов обмеження свободи руху й соціальної активності поет прагне порозуміння із собою та світом, творчістю потверджує свою унікальність свободи мислення, відшліфовуючи ідентичність ліричного «я» [5, с. 132]. Часто мова почуттів у поезії В. Стуса вибудовується на напруженій системі антитез: *«Коли б не знав, що в тиші тиші / і в пільмі темні немає / твоєї свічки, що світає / погід безоднею узвиш - / я збожеволів би давно»*. *«Вітчизно, Матере, Жано! / ... ти всі крила розкрилила»* [4, с. 177]. Почуття любові й внутрішньої опори мають екзистенційний характер: адресат («ти») постає не лише як кохана, а й як Вітчизна, Мати, Жона - синтез особистого й національного. Завдяки цьому емоція підноситься від інтимного переживання до духовного сенсу буття. Мовна інтонація поезії сповнена молитовної довіри й ніжності: повтори, звертання, шепітні ритми створюють ефект внутрішнього діалогу, де любов стає силою виживання, духовним захистом і підтвердженням ідентичності людини в умовах самоти та несвободи.

Загострене відчуття протилежності між об'єктивним і суб'єктивним світами виявляється у віршах, де особисте переживання підноситься до рівня універсального досвіду несвободи: *«На однакові квадрати / поділили білий світ. / Рівно право всім страждати / і один терпіти гніт»* [4, с. 140].

Висока емоційна напруга сприяє формуванню особливого поетичного простору, у якому щільність мови, метафоричність і нестандартна лексика дозволяють передати тонкі стани душі поета. [2, с. 360] Максимальна концентрація почуттів стає визначальною рисою стилю В. Стуса й перетворює його поезію на форму духовного опору.

Таким чином, мова почуттів у творчості Василя Стуса постає як засіб збереження особистісної та національної ідентичности, як етична й духовна програма людини, що протистоїть знеособленню та насильству. Його поезія переконливо засвідчує: мова - це не лише інструмент комунікації, а й осердя внутрішньої свободи, духовний код нації, здатний зберігати культурну різноманітність і людську гідність навіть у найтрагічніших обставинах.

Список використаних джерел:

1. Екзистенціальні мотиви філософії В. Стуса / Д. О. Квятковський // Мультиверсум. Філософський альманах: Зб. наук. пр. - К., 2009. - Вип. 80. - С. 99-108.
2. Сеньків. М. Я. Звукові експресивні образи у творчості Василя Стуса. *Наукові записки. Серія: Філологічні науки*, 2025. Вип 213. С. 358–364. URL : <https://doi.org/10.32782/2522-4077-2025-213-52> (Дата звернення 27.01.2026)
3. Соловей О. Є. Василь Стус. Відлуння і наближення: науковопопулярний нарис. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2017. 152 с. URL : <https://surl.li/wkkhie> (Дата звернення 30.01.2026)
4. Стус В. Мені здалося — я живу завжди. Вибрані твори : збірка / Василь Стус. Харків : Книжковий клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2022. 400 с.
5. Тарануха Є. В. «Воля у неволі»: ліричне «Я» поезії В. Стуса як елемент переосмислення травматичного досвіду / Є. В. Тарануха // Вісн. Харк. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія : Філологія, 2018. Вип. 78. С. 132–135. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2018_78_28. (Дата звернення 27.01.2026)

Давидченко Інна Дмитрівна,
кандидатка педагогічних наук
доцент, доцентка кафедри української лінгвістики,
літератури та методики навчання
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради
davidchenkoid@ukr/net

МОВЛЕННЄВИЙ ЕТИКЕТ У ПУБЛІЧНОМУ СПІЛКУВАННІ

Анотація. У науковому дослідженні висвітлено зміст і сутність поняття «мовленнєвий етикет», визначено його ключові характеристики, розглянуто мовленнєвий етикет у публічному спілкуванні, виявлено взаємозв'язок між

мовленнєвим етикетом і культурно-національною специфікою, соціальним статусом та ролями учасників комунікації.

Ключові слова: *мовленнєвий етикет, культура мовлення, публічне спілкування, учасники комунікації.*

Спілкування є однією з ключових складових людської взаємодії, яке розкриває такі аспекти, як сприйняття і розуміння одне одного, лідерство і управління, згуртованість і конфліктність, а також міжособистісну взаємодію та відносини. Як і будь-яка інша сфера публічного життя, спілкування регулюється певними правилами та має власний етикет.

Основними вимогами до культури спілкування є уважність, тактовність і ввічливість. Стрімкий розвиток сучасної цивілізації підкреслює важливість дотримання унормованих форм поведінки між людьми. Такі форми існують для: полегшення взаємодії між соціальними суб'єктами; зниження надмірної емоційної напруги у стосунках; створення спільного морального та смислового простору, що сприяє ефективній соціальній взаємодії.

Мовленнєвий етикет є важливим об'єктом дослідження для філологів, лінгвістів, соціолінгвістів та експертів з комунікативної культури. Його розглядають як систему правил мовної поведінки, що визначається залежно від конкретної ситуації, культурних традицій та соціальних норм. До цієї системи належать формули вітань, прощань, подяки, вибачень, компліментів. На це вказує велика кількість зарубіжних та вітчизняних досліджень, які мають як теоретичний, так і прикладний характер (P. Brown, C. Geertz, G. Kasper, G. Leech, S. Levinson, E. Post, А. Акішина, М. Баган, А. Байбурін, А. Балакай, А. Бірюліна, О. Бінкевич, Л. Введенська, А. Вежбицька, В. Гольдін, В. Карасик, М. Копчак, М. Кронгауз, О. Онищук, І. Пентилюк, С. Тупикова, Н. Станкевич, Н. Формановська, О. Шумейко та інші науковці).

Метою нашого дослідження є дослідити зміст і сутність поняття «мовленнєвий етикет», визначити його ключові характеристики, розглянути мовленнєвий етикет у публічному спілкуванні, виявити взаємозв'язок між мовленнєвим етикетом і культурно-національною специфікою, соціальним статусом та ролями учасників комунікації.

Мовленнєвий етикет у публічному спілкуванні передбачає дотримання моральних норм і правил, які визначають якість взаємодії з аудиторією. Оратор повинен демонструвати чіткість, логічність, правдивість, проявляти повагу до слухачів, уміло користуватися виразністю мови та підлаштовувати своє мовлення до конкретного контексту. Це сприяє ефективній передачі думок, здобуттю довіри слухачів, формуванню позитивного іміджу та дозволяє уникнути банальностей або повчального тону.

Мовлення людини, на думку Т. Гриценко, – «це своєрідна візитна картка, це свідчення рівня освіченості людини, її культури, а разом з тим, через сукупну мовленнєву практику мовців – це і показник культури суспільства. А от культура мовлення – це система вимог, регламентацій стосовно вживання мови в мовленнєвій діяльності (усній чи писемній)» [1].

Н. Марусич вважає, що «культура мовлення – це ще й загальноприйнятий мовний етикет: типові формули вітання, прощання, побажання, запрошення тощо. Вони змінюються залежно від ситуацій спілкування, від соціального стану, освітнього, вікового рівня тих, хто спілкується [2, с. 33].

І. Плотницька виділяє такі аспекти як «правильність, точність мовлення, логічність, чистота ділового мовлення, лаконічність мовлення, доречність тощо» [4, с. 11].

З. Мацюк та Н. Станкевич за ступенем ритуалізації поведінки виділяє різні види етикету: «повсякденний, okazіональний, святковий. Багаторівнева будова етикету включає декілька рівнів: вербальний (словесний) рівень (етикетні вислови привітання, прощання, подяки, вибачення тощо); паралінгвістичний рівень (темп мовлення, гучність, інтонація); кінетичний рівень (жести, міміка, пози); проксемічний рівень (стандартні дистанції спілкування, почесне місце для гостей тощо)» [3].

Уміння правильно, чітко й зрозуміло висловлювати свої думки, а також володіння мистецтвом публічного виступу є важливими складовими іміджу фахівців освіти. Вони визначають його репутацію, впливають на рейтинг та сприяють професійному і особистісному зростанню.

Мовленнєвий етикет зберігає усталені форми міжособистісних взаємин, є однією з ключових складових мовних і культурних традицій, тобто, етикет слугує віддзеркаленням соціальних і культурних цінностей, закріплених у правилах поведінки. Отже, дотримання співрозмовниками етикетних норм, які визнані соціально та культурно прийнятними, свідчить про їхню підтримку спільних цінностей і культури, а також про готовність дотримуватися загальновизнаних культурних звичаїв.

Отже, комунікативні ролі учасників спілкування тісно взаємопов'язані. З одного боку, вони залежать від статевих і соціальних ролей партнерів, а з іншого – визначаються самим процесом комунікації та його функціями. Перед початком спілкування відбувається етап орієнтації, на якому кожен із учасників обирає тактику своєї поведінки. Для цього необхідно врахувати низку важливих характеристик ситуації та, насамперед, співвіднести свій статус зі статусом співрозмовника. Фактори, такі як стать, вік, суспільне становище, національна чи релігійна приналежність, характер родинних зв'язків або їх відсутність, рівень знайомства та інші деталі, формують комунікативний статус особистості. У конкретній ситуації одні ознаки можуть набути значення, а інші залишатися поза увагою.

Головна мета етикету полягає у створенні сприятливих умов для ефективного спілкування між партнерами, які можуть відрізнитися за різними параметрами. Таким чином, етикет виконує роль механізму гармонізації взаємодії. Зрештою, етикет завжди виступає як компроміс, досягнутий за умов взаємної згоди. Його психологічне підґрунтя та основи в комунікації загалом можна віднайти в культурних традиціях етносів, до яких належать співрозмовники.

Із нашого погляду, необхідно постійно вдосконалювати своє мовлення, збагачувати словниковий запас, правильно вимовляти слова, активно використовувати крилаті вирази. Варто уникати суржику та жаргонних слів, а думки висловлювати стисло і ясно. Якщо тема обговорення недостатньо знайома, краще утриматися від слів. Говорити завжди слід правду. Значення має не лише зміст сказаного, а й те, як воно подане. Адже саме через мовлення розкривається особистість, що свідчить про рівень культури, вихованості та інтелігентності.

Список використаних джерел:

1. Гриценко Т.Б. Українська мова за професійним спрямуванням: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2010. 624 с.
2. Марусич Н.Ю. Українська мова (за професійним спрямуванням). Культура фахового мовлення: методичний посібник. 2012. Електронний ресурс//http://umanpedcollege.at.ua/SR/DO/I/UMZP/materiali_zanjata_posibnikom_marusich_n.ju.pdf.
3. Мацюк З., Станкевич Н. Українська мова професійного спрямування: навч. посіб. К. : Каравела, 2005. 352 с.
4. Плотницька І.М. Ділова українська мова: навч. посіб. 3-тє видання. К.: Центр учбової літератури, 2008. 256 с.

Дегрик Ігор Сергійович,
здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії
кафедри української мови та методики її навчання
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

НОМІНАЦІЇ ПРОСТОРОВИХ РЕАЛІЙ В УКРАЇНСЬКИХ ФОЛЬКЛОРНИХ ТЕКСТАХ

***Анотація.** Досліджено функціонування питомої української лексики, що позначає просторові реалії, у фольклорних текстах (на матеріалі замовлянь). Зазначено, що у структурі українських замовлянь номінації найважливіших реалій природи та їх кольоропозначень становлять значну частину питомої лексики, забезпечуючи збереження мовної картини світу та підтримку спадкоємності духовної культури українського народу.*

Ключові слова: *лексика, просторові реалії, текст, фольклор, українські замовляння.*

Дослідниця народної демонології Бойківщини Н. Войтович наголошує на важливому значенні всебічного вивчення традиційної культури українців, детальному аналізу всіх її компонентів [2, с. 6].

Питома лексика виконує роль містка між людиною та природою, відображаючи гармонійне співіснування і віру наших предків у сакральну силу небесного, земного та підземного світів.

У текстах українських замовлянь функціонують реалії природи (*земля, небо, сонце, зорі, місяць, річка, море, поле*) та основні їх кольоропозначення (*білий, сірий, чорний, червоний, голубий*).

Питома українська лексика органічно вплітається у структуру тексту, напр.: *Місяцю, місяцю молодий, / У тебе ріг золотий, / тобі на підповня, мені на здоров'я* [1, с. 10]; *Водичко-Йорданичко, омивай і зціляй* [1, с. 11]; *Добрідень, кринице-вдовице! / Земля Тетяна, вода Уліяна!* [4, с. 16] та за допомогою звертань до вищих сил вказує на магічний зміст прохання про захист, символічне значення. Звертання не лише персоніфікує природні сили, а й робить їх учасниками магічної дії, що посилює віру в ефективність слова.

У замовлянні *Я буду на поміч води набирати, / Своє тіло обмивати / Від ворогів, від напасті, від хвороб. / Хлюпаю я на свою землю – / Хто на цю землю ступає, / Радість і славу мені посилає. / Сонце, місяць, зорі / Весь мир осявають, / Радість і славу нам посилають. / Пошли, Боже, мені щастя, / Щоб я не знала погані, метушні, хвороб* [1, с. 14] спостерігаємо лексику на позначення таких просторових реалій: вода, земля, сонце, місяць, зорі. В українській традиції такі номінації є сакральними та символізують міць, чистоту, життєву силу. Так, «багатьма символами люди користуються свідомо, деякими – несвідомо чи підсвідомо, інтуїтивно, а перед іншими – безпорадні, безсилі» [3, с. 7].

Зважаючи на магічну функцію мови у текстах українських замовлянь, досліджувані лексеми (вода, небо, море, земля) посилюють зв'язок людини з навколишнім світом, адже природа – повноправний учасник магічної дії, а не тло, де вона відбувається: *Як топиться віск на грані, як сіль на воді, як розходяться хмари на небі, то так ця бола має пропасти від (Віри) хрещеної* [1, с. 14]; *Як не може той камінь / Вийти з моря, з-під моря, / Так не може ворог (Петрів), не міг / Вийти наверх* [1, с. 24]; *На всяке врем'я, на всякий час / Поклонюся до землі з благим словом* [1, с. 25].

Кольоропозначення просторових реалій у фольклорних текстах представлені такими номінаціями: червоний, голубий, чорний, сірий, білий: *Відкликаю з каміння, з-під каміння, / З очей, з-під очей, / З вій, з-під вій, / З сугав, з-під сугав, / З ніг, з-під ніг, / З рук, з-під рук, / Висилаю за червоне море, / За широке поле – / Там будеш*

*жити, / Лупати плити, / Ріки переривати, / Піски пересипати, / Дерева ламати, / А до цього рожденного, / Хрещеного (Федора) / Діла не мати [1, с. 22–23]; Ішло три каліки через три **ріки**, рубали рожу, саджали рожу, рожка не зійшла, кров **червона** не пішла [4, с. 40]; Відсилаю за **червоне море**, / За **голубе море**, / За широке **поле** [1, с. 23]; Летів **чорний** ворон із-за крутої гори, сів у **сірого** коня на крижі, з крижа на спину, а з спину на гриву, а з гриви додолу! [4, с. 41]; На **синьому морі** стоїть **білий** камінь, на тім камені брати січуться, рубаються, великі рани завдають – і кров не йде. Стій, кров, як кіл (дубовий) [4, с. 43]. Кольоропозначення підсилюють емоційний вплив замовляння, і це не дивно, тому що саме ця питома лексика відображає глибинні пласти народної свідомості.*

Таким чином, питома українська лексика текстів замовлянь створює багату символіку, формує зв'язок з природою, передає емоційну силу нашого народу з покоління в покоління. Номінації земля, небо, сонце, зорі, місяць, річка, море, поле не лише позначають конкретні природні явища, але й стають носіями глибокої символіки. Кольоропозначення (білий, сірий, чорний, червоний, голубий) закорінені в українському фольклорі та надають текстам особливої образності та переконливості.

Список використаних джерел:

1. Ви, зорі-зориці...Українська народна магічна поезія: (Замовляння) / Упоряд. М.Г. Василенка, Т.М. Шевчук; передм. М.Г. Василенка. К.: Молодь, 1991. 336 с.
2. Войтович Н. Народна демонологія Бойківщини: монографія. Львів: СПОЛОМ, 2015. 228 с.
3. Дмитренко М. Символи українського фольклору: монографія. К.: УЦКД, 2011. 400 с.
4. Замовляння / упоряд., передмова, примітки М.К. Дмитренка. К.: Видавець Микола Дмитренко, 2007. 124 с.

Дмитришин Павло Назарійович,
здобувач освіти спеціальності
«Компютерні науки», група КН-203
Львівський фаховий коледж
Львівського НУП
pavlodmitrishin8@gmail.com
Науковий керівник:

Іваськевич Тетяна Володимирівна,
викладачка вищої категорії, викладачка-методистка,
відмінник освіти України
ivaskevychtatiana@gmail.com

МОВА – ЖИВА ДУША РІДНОЇ УКРАЇНИ

Анотація. Дані тези акцентують увагу на тому, що рідна мова – це часточка нашої національної культури, це особливий феномен людського духу. Усе, що будь-коли пізнало людство, закріплюється і зберігається в мові, тому ми повинні її берегти. Усе, що ми зробимо для неї, буде зроблено заради процвітання нації, у пам'ять про минуле й задля щастя майбутніх поколінь українців. Рідна мова - неоціненна національна святиня, скарбниця духовних надбань народу, запорука його подальшого культурного прогресу. Тези знайомлять нас з найкращими роздумами та віршами українських письменників та поетів про мову. Вони зворушливі, трагічні та життєствердні.

Ключові слова: мова, народ, душа, Україна, національна свідомість, культура, справедливість, гордість за народ, духовна міць, гідність.

Світ починався зі слова. Слово, як плуг, орало правічний перебіг життя, із чорноземної скиби її виростили кобзарі, письменники, поети, та в кожного на устах в час неволі і радості була своя, але одна молитва – Україна. Слово, як собор, і в його святості палахкотять, як свічки, праведні душі поетів, і з блакитного купола благословляє нас небо, і хоралом віри зливаються всі голоси наших предтеч і сущих в одну молитву – Україна.

Ліна Костенко свої почуття описала так:

Усе моє, що зветься Україна...
оці степи, це небо, ці ліси,
усе так гарно, чисто, незрадливо,
усе як є - дорога, явори,
усе моє, все зветься - Україна.
Така краса, висока і нетлінна,

що хоч спинись і з Богом говори.

Рідна мова – це часточка нашої національної культури, це особливий феномен людського духу. Усе, що будь-коли пізнало людство, закріплюється і зберігається в мові. Тому ми повинні берегти наше найбільше багатство, нашу одвічну святиню – рідну мову. Усе, що ми зробимо для неї, буде зроблено заради процвітання нації, у пам'ять про минуле й задля щастя майбутніх поколінь українців.

Мова є одночасно явищем індивідуальним і соціальним, обслуговує кожен окрему людину і суспільство загалом. Вона спрямована як у внутрішній світ людини, її психіку, так і в зовнішній світ природи і людських взаємин. На ґрунті мови й конкретно – чуттєвого досвіду людина зростає як особистість. Той, хто прагне досягти успіху в житті, «створити себе», неодмінно має використати для цього можливості мови. Між рівнем освіченості, загальної культури і рівнем мовної культури людини існує чітка співмірність і залежність. Єдина державна мова дає змогу сконцентрувати інтелектуальний потенціал нації і зробити його могутньою рушійною силою суспільного прогресу.

Роки незалежності України стали для національної мови періодом розквіту і змушніння. Як на мене, то нам дісталася щаслива доля – говорити, писати, думати мовою, якою користувалися Сковорода і Котляревський, Шевченко і Куліш, Хвильовий і Стус. Українська мова є державною мовою України. Для більшості її громадян вона водночас є і рідною. Для українців рідна мова – це мова українського народу, яка створена ним впродовж багатьох століть і є гідною того, щоб нею пишались. Вона єднає сучасні покоління з попередніми і прийдешніми в єдине нерозривне ціле. Вона неоціненна національна святиня, скарбниця духовних надбань народу, запорука його подальшого культурного прогресу. «Живучим джерелом» назвав рідну мову український письменник Т. Панько. «Чи знайоме вам те гостре, до фізичного болю гостре почуття нудьги за рідною країною, мовою, яким обкипає серце від довгого перебування на чужині; чи відомий вам такий психічний стан, коли за один рідний звук, один образ рідний ладен буваєш заплатити роками життя?» – писав М. Коцюбинський.

Проголошення незалежності дало право зайняти українській культурі належне їй місце. Сьогодні нашій державній мові потрібні не тільки відповідні законодавчі

акти, але й наша духовна міць, любов до знань, справедливість, інтелігентність, наша національна свідомість.

Мовою єднання й консолідації суспільства на українській землі, в Українській державі є і завжди повинна бути сучасна українська літературна мова, бо це жива мова корінного народу, органічна цій землі й природі, має довгу історію і славні традиції та великі надбання словесного українського мистецтва.

Ну щоб, здавалося, слова...
Слова та голос – більш нічого.
А серце б'ється, ожива, як їх почує!
Знать, від Бога і голос той, і ті слова.

(Т. Г. Шевченко)

Слово рідне! Мабуть, не було жодного видатного поета чи письменника, який би від усього серця не висловив любові до рідної мови, не покладав на неї найбільших надій, бо долю свого народу бачив у майбутньому невідривно від долі рідної мови. Не став винятком у цьому плані й відомий український поет Максим Рильський. Вірш «Мова» він написав 1956 року. Поезія ця сповнена глибоких патріотичних почуттів. А які прекрасні, зворушливі слова, образні порівняння знаходить поет, аби змалювати красу рідної мови! Він порівнює мову з виноградною лозою, із чистою сльозою, закликаючи нас дбайливо ставитися до своєї мови, турбуватися про її чистоту і красу.

Як парость виноградної лози,
Плекайте мову. Пильно і нестанно.
Політь бур'ян. Чистіша від сльози
Вона хай буде.

Мову Максим Рильський порівнює з прекрасним садом і закликає нас не лінуватися «доглядати свій сад». Мови треба вчитися в народі, де «кожне слово – це перлина, це праця, це гордість націй».

Вікторія Чорній закликає нас:

Розмовляй українською, друже,
Українці – велика нація!
Може, спершу вдається й не дуже,
Але мова – ідентифікація.
Розмовляй українською, брате,
Батьківщина на це заслуговує!

Тільки так можна нас об'єднати –
Українською рідною мовою!

У скарбничці нашого народу вірші про українську мову посідають одне з найчільніших місць. Хоча б один вірш про мову є в творчій спадщині всіх українських письменників та поетів. Від Т. Шевченка, Лесі Українки до Ліни Костенко та Оксани Забужко – це невичерпне джерело натхнення. Здається, про красу рідного слова сказано так багато, що краще її й не опишеш. Але я сподіваюся, що поезії, з якими ви познайомилися, вас також не залишать байдужими...

Світлана Жук

Мова роду
 Нам дорогі блакитні очі неба,
 І стиглий лан пшениці золоті,
 Та рідну мову берегти нам треба,
 Як найдорожчий скарб землі святої.
 Вона народ скликала на Майдани
 І народила нових нам Героїв,
 Ми разом з нею вигнали тиранів,
 Бо рідна мова - найсильніша зброя.
 ...Мине війна, і з попелу та крові
 Відродиться, розквітне Україна,
 Та Оберегом Нації є Мова,
 Це мова Роду нашого єдина.
 Тому й пильнуймо, пані та панове –
 Якщо бажаєм сильну Україну,
 Хай квітнуть всі, що є в країні, мови,
 Але державна має бути єдина!

Список використаних джерел:

1. Ажнюк Б. М. Мовне законодавство і мовне планування в сучасній Україні. Мовознавство. 2017. № 4. С.28-40.
2. Балабкіна І. Державна мова як засіб формування національної свідомості українського суспільства. Підприємництво, господарство і право. 2016. № 3. С. 121-125.
3. Фаріон І. Мова – краса і сила: Монографія. П'яте видання, зі змінами і доповненнями. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2021. 224 с.
4. Дзюба І. Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність? З криниці літератури. К., 2001. Т II. 688 с.
5. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квіт. 2019 р. № 2704. Офіційний вісник України. 2019. № 41. С. 9-39.

Добровольська Неля Миколаївна
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка ВСП «ФЕК КНЕУ ім. Вадима Гетьмана»
dobnela@gmail.com

ПРИНЦИПИ МОВЛЕННЕВОЇ ЕТИКИ У ВИСТУПАХ ПРЕДСТАВНИКІВ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ

Анотація: розглянуто нормативну основу комунікативної поведінки держслужбовців та виокремлено п'ять ключових принципів; проаналізовано функції формування суспільної довіри через етично виважену вербальну взаємодію; розкрито проблему асиметрії між нормативними вимогами та реальними мовленнєвими практиками; обґрунтовано вплив дотримання принципів мовленнєвої етики на легітимність державних рішень та рівень довіри громадян до владних інституцій.

Ключові слова: мовленнєва етика, органи державної влади, комунікативна поведінка, етичні принципи комунікації, суспільна довіра, публічні виступи, держслужбовці, мовленнєвий етикет, професійна комунікація, антропоцентричність.

Трансформація взаємодії між державою та суспільством в умовах цифровізації та підвищених вимог до прозорості влади актуалізує дослідження мовленнєвої етики держслужбовців як інструменту формування інституційної довіри.

Рівень мовленнєвої культури є індикатором суспільного розвитку та демократичних цінностей держави. Формування комунікативної компетентності передбачає не лише засвоєння нормативних аспектів мови, а й розвиток здатності до етично виваженої вербальної взаємодії.

Для представників органів державної влади володіння принципами мовленнєвої етики має статус професійної необхідності. Комунікативна майстерність держслужбовця виявляється у спроможності артикулювати управлінські рішення таким чином, щоб забезпечити їхню зрозумілість для різної цільової аудиторії, зберігаючи при цьому інституційну коректність та повагу до громадян. Етична складова публічних виступів формує довіру до влади як інституції та впливає на легітимність державних рішень у суспільній свідомості.

Мовленнєвий етикет у діяльності представників органів державної влади становить нормативну основу комунікативної поведінки, що регламентує форми вербальної взаємодії.

Етичні стандарти мовленнєвої поведінки посадових осіб функціонують у трьох вимірах [1, с.198-199]:

1. структурують внутрішньоорганізаційну комунікацію, встановлюючи прийнятні форми субординаційної та горизонтальної взаємодії;
2. регулюють зовнішню комунікацію - від офіційних звернень до медіа-виступів;
3. формують публічний образ інституції через індивідуальну мовленнєву практику її представників.

Аналіз комунікативних практик представників органів державної влади дозволяє виокремити кілька концептуальних принципів, що формують етичну основу їхньої мовленнєвої поведінки [2, с.484-486]:

Антропоцентричність комунікації передбачає орієнтацію на адресата як рівноправного суб'єкта діалогу. Цей принцип реалізується через мовленнєві стратегії, що демонструють повагу до співрозмовника: уникнення категоричних тверджень на користь аргументованих позицій, використання конструкцій, що залишають простір для дискусії, відмова від патерналістської риторики. Делікатність у формулюваннях актуальна при висвітленні соціальних тем, де некоректне висловлювання може спровокувати суспільний резонанс або образити певні групи населення.

Функціональна виправданість мовленнєвих рішень означає, що кожен елемент публічного виступу має обслуговувати комунікативну мету. Водночас у міжвідомчій комунікації професійна лексика забезпечує точність та уникнення двозначності. Проблемою залишається ситуація, коли посадовці використовують складну мову як інструмент приховування інформації або ухилення від відповідальності.

Ієрархічна диференціація комунікативних моделей у державних інституціях створює специфічну систему мовленнєвих стратегій. Вертикальна комунікація (керівник-підлеглий) передбачає асиметрію мовленнєвих прав: ініціювання теми, перебивання, оцінні судження є прерогативою вищої посади. Горизонтальна

взаємодія між колегами однакового рангу теоретично має бути паритетною, проте реальні практики часто демонструють неформальну ієрархію, що відображається у мовленнєвій поведінці [3, с.129-130].

Репрезентативність мовленнєвої форми стосується не лише вербальних, а й паравербальних характеристик комунікації. Інтонація, темп мовлення, емоційне забарвлення впливають на сприйняття повідомлення не менше, ніж його зміст. Офіційний виступ вимагає стриманості та врівноваженості, що транслює контроль ситуації та інституційну стабільність. Водночас надмірна монотонність або пафосність викликають відторгнення аудиторії [4, с.200-202].

Довіра як соціально-психологічний конструкт формується на перетині раціональної оцінки (здатність інституції виконувати обіцянки) та емоційного сприйняття - відчуття щирості та відкритості. Мовленнєві практики держслужбовців впливають на обидва виміри. Термінологічна точність, логічна структурованість аргументації, відсутність суперечностей у послідовних заявах забезпечують когнітивну основу довіри. Водночас інтонаційна щирість, емпатійне реагування на занепокоєння громадян, визнання помилок формують емоційний компонент [5, с. 167-169].

Особливо гостро проблема довіри проявляється у кризових комунікаціях. Коли держслужбовець виступає із заявою щодо суспільно резонансної події, громадськість оцінює не лише зміст повідомлення, а й мовленнєві маркери щирості: швидкість реакції, готовність визнати невідомі факти замість їх замовчування, відсутність захисних мовленнєвих стратегій. Затримка з коментарями або їх надмірна формалізованість інтерпретуються як спроба приховати інформацію, що миттєво руйнує довіру.

Проблемою є асиметрія між нормативними деклараціями та реальною мовленнєвою поведінкою. Посадовці можуть формально дотримуватись протокольних вимог, використовуючи ввічливі формули, але одночасно застосовувати риторичні техніки ухилення від відповідальності: пасивні конструкції для приховування суб'єкта дії, евфемізацію негативних явищ, перекладання відповідальності на абстрактні сили.

Виявлена асиметрія між нормативними вимогами та реальними комунікативними практиками свідчить про необхідність розробки інституційних механізмів контролю та підвищення рівня комунікативної компетентності держслужбовців у контексті етичних стандартів професійної взаємодії.

Список використаних джерел

1. Цимбаленко Я. Ю. Діловий етикет як чинник іміджу публічної служби та засіб формування публічної довіри. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 12. С. 196–202. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.12.196>
2. Комунікації та етика в публічному управлінні: посібник: уклад. Васиньова Н. С.; Держ. закл. «Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка». Полтава: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2025. 597 с.
3. Лизанець А. Г., Феєр О. В., Бондарева М. С. Внутрішні комунікації в системі управління персоналом організації. *Економічний вісник Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут»*. 2022. № 23. С. 127–132. URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.23.2022.264649>
4. Михальчук Ю. О. Вербальні, паравербальні та невербальні засоби спілкування психолога-консультанта. *Вісник Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Академіка Степана Дем'янчука. Серія: Педагогіка та психологія*. 2025. № 3. С. 200–206. URL: <https://doi.org/10.32782/3041-2021/2025-3-28>
5. Калюжка Н. С. Етика професійного і ділового спілкування: навчально-методичний посібник. . – К.: ФОП Гуляєва В.М., 2022.–228с.

Драбчук Оксана Петрівна

викладачка-методистка,
викладачка Кременецького медичного
фахового коледжу імені Арсена Річинського,
м. Кременець
oksanadrabcuk08@gmail.com

МОВНА ПОЛІТИКА ТА ІСТОРИЧНА ПАМ'ЯТЬ СУСПІЛЬСТВА

Анотація. У тезах проаналізовано взаємозв'язок мовної політики та історичної пам'яті як чинників формування національної ідентичності. Розкрито роль державної мови в процесах деколонізації гуманітарного простору, консолідації суспільства та забезпечення інформаційної безпеки України.

Ключові слова: мовна політика, історична пам'ять, національна ідентичність, державна мова, гуманітарна безпека.

Мовна політика є одним із фундаментальних чинників державотворення, оскільки вона визначає статус і функціонування мови в публічному просторі. Через мову передається історичний досвід, зберігається культурна спадщина та формуються світоглядні орієнтири суспільства [1, с. 27].

Історична пам'ять — це система уявлень суспільства про власне минуле, що включає оцінку подій, визначення героїв, осмислення трагічних сторінок історії. Вона формується під впливом освіти, культури, медіа та державної політики пам'яті [2, с. 112].

В українському контексті мовне питання тривалий час мало політичний характер. Обмеження функціонування української мови призвели до деформації історичної пам'яті та часткової втрати культурної тяглості.

Відновлення статусу української мови як державної стало важливим етапом формування незалежної гуманітарної політики. Законодавче забезпечення її функціонування сприяє створенню єдиного інформаційного простору [3, с. 15].

Освітня система відіграє провідну роль у формуванні історичної пам'яті. Підручники та наукові дослідження визначають характер інтерпретації минулого, формуючи громадянську позицію молодого покоління.

Культурні інституції - музеї, бібліотеки, архіви - забезпечують збереження історичної спадщини. Мовне оформлення експозицій і наукових матеріалів впливає на сприйняття історії та систему цінностей суспільства.

Сучасний медіапростір є важливим інструментом формування колективної пам'яті. Виробництво україномовного контенту сприяє популяризації історичних знань і зміцненню національної ідентичності [4, с. 58].

Процеси деколонізації топоніміки та символічного простору демонструють взаємозв'язок мовної політики та політики пам'яті. Перейменування об'єктів та перегляд історичних наративів сприяють відновленню історичної справедливості.

В умовах інформаційних викликів мовна політика набуває значення складової гуманітарної безпеки. Маніпуляції історичними фактами часто здійснюються через мовні механізми [5, с. 21].

Ефективна мовна політика має ґрунтуватися на принципах демократичності та поваги до прав людини, забезпечуючи баланс між підтримкою державної мови та правами національних меншин.

Отже, мовна політика та історична пам'ять перебувають у тісному взаємозв'язку. Розвиток державної мови сприяє зміцненню національної ідентичності, формуванню відповідального ставлення до історії та консолідації суспільства.

Мовна політика є одним із фундаментальних чинників державотворення, оскільки вона визначає статус і функціонування мови в публічному просторі. Через мову передається історичний досвід, зберігається культурна спадщина та формуються світоглядні орієнтири суспільства [1, с. 27].

Історична пам'ять — це система уявлень суспільства про власне минуле, що включає оцінку подій, визначення героїв, осмислення трагічних сторінок історії. Вона формується під впливом освіти, культури, медіа та державної політики пам'яті [2, с. 112].

В українському контексті мовне питання тривалий час мало політичний характер. Обмеження функціонування української мови призвели до деформації історичної пам'яті та часткової втрати культурної тяглості.

Відновлення статусу української мови як державної стало важливим етапом формування незалежної гуманітарної політики. Законодавче забезпечення її функціонування сприяє створенню єдиного інформаційного простору [3, с. 15].

Освітня система відіграє провідну роль у формуванні історичної пам'яті. Підручники та наукові дослідження визначають характер інтерпретації минулого, формуючи громадянську позицію молодого покоління.

Культурні інституції — музеї, бібліотеки, архіви — забезпечують збереження історичної спадщини. Мовне оформлення експозицій і наукових матеріалів впливає на сприйняття історії та систему цінностей суспільства.

Список використаних джерел

1. Забужко О. Філософія української ідеї та європейський контекст. Київ: Факт, 2006. 156 с.
2. Грицак Я. Нарис історії України: формування модерної нації XIX–XX ст. Київ: Генеза, 2000. 360 с.

3. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»: Закон України від 25.04.2019 р. № 2704-VIII.
4. Касьянов Г. Теорії нації та націоналізму. Київ: Либідь, 1999. 352 с.
5. Шаповал Ю. Історична пам'ять як поле політичних маніпуляцій. Київ: Парламентське видавництво, 2013. 224 с.

Заїка Людмила Семенівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка ВСП «Технологічно-промисловий
фаховий коледж ВНАУ»
lyudazaika1970@gmail.com

Лавренчук Оксана Василівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка ВСП «Технологічно-промисловий
фаховий коледж ВНАУ»
117323@i.ua

МОВЛЕННЄВА КУЛЬТУРА: ВІД СТУДЕНТСЬКОЇ АУДИТОРІЇ - ДО УСПІШНОЇ КАР'ЄРИ

***Анотація.** У роботі розглянуто мовленнєву культуру як важливу складову професійної підготовки студентської молоді та чинник формування її конкурентоспроможності на ринку праці. Акцентовано увагу на особливостях формування мовленнєвого етикету здобувачів фахової передвищої освіти. Проаналізовано сучасні наукові підходи до проблеми мовленнєвої культури в професійному спілкуванні, визначено умови розвитку етичного й нормативного мовлення в освітньому процесі. Обґрунтовано, що мовленнєва культура, закладена ще в студентській аудиторії, є запорукою успішної кар'єри та професійної самореалізації випускників.*

***Ключові слова:** мовленнєва культура, мовленнєве освітнє середовище, здобувачі освіти, професійна комунікація, конкурентоспроможність.*

Постановка проблеми. Сучасні соціально-економічні умови й динамічний розвиток ринку праці висувають до молодих фахівців вимоги, що виходять за межі фахових знань і професійних умінь. Вагому роль відіграє мовленнєва культура, яка визначає якість професійної комунікації, здатність до самопрезентації, дотримання норм мовленнєвого етикету й формування позитивного професійного іміджу.

Особливо актуальною ця проблема є для здобувачів фахової передвищої освіти, адже більшість із них після завершення навчання в коледжі безпосередньо виходить на ринок праці, поєднуючи професійну діяльність із заочною формою навчання або ж не продовжуючи здобуття вищої освіти взагалі. У таких умовах саме мовленнєва культура, сформована ще в студентській аудиторії, стає важливим чинником успішного проходження співбесіди, де випускник має продемонструвати не лише професійні знання, а й уміння чітко, логічно й коректно відповідати на запитання, дотримуватися норм мовленнєвого етикету, презентувати себе як компетентного та культурного фахівця. Згодом культура мовлення сприятиме успішній адаптації в професії та слугуватиме підґрунтям подальшого кар'єрного зростання. А недостатній рівень культури й етики мовлення часто знижує конкурентоспроможність випускників навіть за наявності належної професійної підготовки.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема мовленнєвої культури особистості перебуває в полі зору сучасних педагогічних і лінгводидактичних досліджень. Н. Благун і К. Гоцуляк мовленнєву культуру розглядають як інтегральну характеристика професійної підготовки фахівця, що поєднує мовну нормативність, комунікативну доцільність та етичність мовлення [1]. О. Стрельбицька та С. Подлюк підкреслюють необхідність формування культури мовлення здобувачів освіти із використанням інтерактивних методів навчання [2]. А. Мусаєва стверджує, що використання інноваційних і цифрових технологій у навчальному процесі сприяє розвитку професійної комунікативної компетентності здобувачів освіти та вдосконаленню їхнього мовлення [3]. В. Почуєва наголошує, що сформована мовленнєва культура безпосередньо впливає на здатність випускників до професійної самореалізації [4].

У публікаціях вчених мало уваги приділено проблемі створенню відповідного мовленнєвого освітнього середовища для формування мовленнєвої культури здобувачів освіти. Тому **метою** даної роботи є обґрунтувати необхідності створення мовленнєвого освітнього середовища, спрямованого на формування культури мовлення студентів як чинника їхньої конкурентоспроможності на ринку праці та

визначення шляхів підготовки випускників фахової передвищої освіти до ефективної мовленнєвої взаємодії в професійній діяльності.

Виклад матеріалу. Мовленнєва культура є складовою загальної культури особистості й виявляється в здатності дотримуватися норм сучасної української літературної мови, доречно добирати мовні засоби відповідно до ситуації спілкування, дотримуватися етики професійної комунікації. У професійному контексті вона набуває особливого значення, оскільки безпосередньо впливає на якість взаємодії фахівця з роботодавцями, колегами та клієнтами.

Виховання мовленнєвої культури, формування мовної особистості й мовленнєвої поведінки здебільшого залежить від специфіки мовленнєвого середовища - сукупності освітніх факторів (методів, форм і засобів), які спрямовані на ефективну мовленнєву взаємодію в колі «викладач – студент», «студент – студент», а отже й на формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців. Саме від мовленнєвого освітнього середовища залежить правильність, багатство й різноманітність мовлення здобувачів освіти. Тому з метою результативного формування мовленнєвої культури майбутніх фахівців необхідно створювати мовленнєво культурне освітнє середовища із долученням інноваційних технологій навчання, зокрема диференційоване, проблемне, контекстне навчання, ігрові технології, інформаційні технології, кредитно-модульні технології, особистісно-орієнтоване навчання тощо. Усе це сприятиме не тільки підвищенню якості професійної підготовки студентів, а й розвитку та становленню їхньої мовленнєвої компетентності. Зокрема електронні бібліотеки й посібники, мультимедійні електронні освітні ресурси, довідково-пошукові системи Інтернет, хмарні сервіси Google та інші є невіддільним елементом навчання та віртуальної й прагматичної соціалізації особистості нинішніх здобувачів освіти. Отже, студентська аудиторія є тим освітнім простором, у якому закладаються основи мовленнєвої культури майбутнього фахівця, формуються навички ділового спілкування, самопрезентації, аргументованого висловлення думок, дотримання мовленнєвого такту.

Формування мовленнєвої культури з використанням ІКТ на лекційних і практичних заняттях, під час виконання самостійних робіт допомагає майбутнім фахівцям правильно аналізувати загальні та професійні комунікативні ситуації,

оцінювати свою мовленнєву культуру, оволодіти нормами мовленнєвого етикету. Усе це має здійснюватися системно: через дисципліни мовного циклу, інтеграцію мовленнєвих завдань у фахові предмети, використання рольових ігор, моделювання співбесід, аналіз типових комунікативних ситуацій.

Висновки. Мовленнєва культура, сформована у студентській аудиторії, є важливою складовою професійної підготовки молодих фахівців. Рівень культури й етики мовлення безпосередньо впливає на конкурентоспроможність випускників та їхній професійний успіх. Системне формування мовленнєвої культури є запорукою успішної кар'єри та професійної самореалізації.

Список використаних джерел :

1.Благун Н., Гоцуляк К. Формування мовленнєвої культури в контексті професійної підготовки майбутніх фахівців // Гірська школа Українських Карпат. 2020. № 23. С. 81–84.

2.Стрельбицька О.О., Подолюк С.М. Специфіка формування мовленнєвої культури здобувачів освіти в умовах сучасних освітніх реформ // Академічні студії. Серія: Педагогіка. 2022. № 3. С. 45–50.

3.Мусаєва А. Формування професійної комунікативної компетентності студентів засобами інноваційних технологій // Міжнародний журнал педагогіки. 2023. № 2. С. 112–118.

4.Почуєва В.В. Комунікативна компетентність як чинник конкурентоспроможності випускників закладів освіти // Інноваційна педагогіка. 2024. № 67. С. 98–103.

Західна Марія Богданівна
студентка III курсу
відділення «Початкова освіта»
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
 mariazahidna607@gmail.com
 Науковий керівник:
Дацюк Руслана Богданівна
спеціалістка вищої категорії, викладачка
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

ВІД ПРАІНДОЄВРОПЕЙСЬКИХ ДЖЕРЕЛ ДО ПОСТМОДЕРНУ: ГЕНЕЗИС ПИТОМОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ

Анотація. У статті розглянуто становлення та використання питомої української лексики протягом різних історичних періодів, етапи її відновлення та розквіту відповідно до історії розвитку суспільства. Проаналізовано роль творчості Юрія Андруховича у поверненні питомих мовних одиниць до сучасного літературного вжитку.

Ключові слова : *питома українська лексика, праіндоєвропейські корені, історична лексикологія, постмодернізм, Юрій Андрухович, ревіталізація лексики, сучасний літературний дискурс.*

Постановка проблеми. Сучасний етап українського державотворення позначений гострим протистоянням у мовно-культурному просторі. Активне проникнення англіцизмів, поширення суржику, агресивне витіснення питомих українських слів зумовлюють деформацію національного мовного коду, створюють серйозні загрози для збереження мовної ідентичності та культурної самобутності народу. У цих умовах питання збереження й розвитку української мови набуває не лише лінгвістичного, а й державотворчого значення.

Власне увага акцентується на необхідності свідомого ставлення до мови як до фундаментального національного маркера поряд з історією, культурою, традиціями та державними символами. Саме ці “індикатори” дають змогу розрізняти народи й забезпечують тяглість національної ідентичності.

Зазначені чинники засвідчують, що проблема збереження української мови виходить далеко за межі аналізу сучасного мовлення. Її підґрунтя значно глибше, адже мова — це результат багатовікового розвитку та складного генезису

лексичного складу, що акумулював світогляд, культуру й національну пам'ять народу. Саме тому актуалізується потреба звернення до витоків українського слова, дослідження його еволюції та трансформації крізь призму історичної лексикології та процесів ревіталізації.

Аналіз останніх досліджень. Праця Олександра Богомольця-Бараша - „Representation of the concept of EUROPE in Ukrainian language of the XVI–XVII centuries“ - простежує історичний розвиток поняття «Європа» в українській мові XVI–XVII ст., аналізуючи семантичні та номінативні простори відповідної лексики в писемних пам'ятках того часу. Це дає змогу показати, як лексичні одиниці формували концептуальне бачення світу в історичній українській мові та як вони були пов'язані з культурними контактами та історичними обставинами.

Мета статті полягає у висвітленні ключових етапів формування питомої української лексики, - від праїндоевропейських джерел до сьогодення,- та аналізі ролі сучасних літературів, зокрема Юрія Андруховича, у процесах її ревіталізації в межах постмодерного дискурсу.

Виклад основного матеріалу. Основу лексики кожної мови становить питома лексика - словниковий фонд, наявний у мові від самого початку її існування й не запозичений із жодної іншої мови.

Частина питомої української лексики передує праслов'янському періоду, сягаючи реконструйованої праїндоевропейської мови (існувала не пізніше V тис. до н. е.) - спільного джерела всіх мов індоєвропейської родини, зокрема слов'янських, балтійських, германських, латинської та романських, грецької, іранських, індійських тощо. А деякі українські питомі лексеми (наприклад, *мене, ти, той, мати, око, вода* тощо) давніші навіть за праїндоевропейську мову і сягають епохи первісного мовотворення.

Історія української лексики обумовлена впливами різних культур і народів, що в різні часи заселяли територію України. Протягом століть мова познала значні зміни, адаптуючи елементи інших мов у відповідь на соціальні та політичні умови.

Важливими віхами у розвитку української літературної мови були:

— Використання болгарської церковнослов'янської в релігійній літературі в добу Київської Русі.

— Використання “руської мови” в офіційних документах Великого князівства Литовського.

— Творчість Івана Котляревського, яка знаменувала початок нової української літературної мови.

— Вплив творчості Тараса Шевченка на формування літературної норми.

— Діяльність українських письменників та мовознавців ХІХ-ХХ століть.

— Періоди українізації та русифікації в радянські часи.

— Розвиток мови в умовах незалежної України.

За радянського режиму українська мова де-юре мала статус основної мови УРСР, проте фактично була змушена конкурувати з російською, яку політика радянського керівництва штучно поставила в привілейоване становище, що спричиняло поступове витіснення питомих українських елементів.

Сучасна українська мова розвивається в умовах глобалізації та стрімкого технологічного прогресу. Водночас спостерігається активне повернення питомої лексики в простір медіа, соціальних мереж та щоденної комунікації, що значно посилює її функціональний статус. Основними джерелами ревіталізації словникового складу стають діалекти, фольклор, зокрема народні пісні, прислів'я, приказки, які не лише формують лексичний базис, а й увиразнюють культурну самобутність народу.

Аналіз новітнього періоду розвитку питомої лексики в літературному дискурсі дає можливість зосередитися на наративах творчості знакових сучасних письменників. Зокрема, у творчості Юрія Андруховича без спеціального лінгвістичного аналізу можна помітити, як активно функціонують питомі дієслова й розмовні форми: “тинялися без пугтя”, “волік втому”, “сльотава осінь”, безпосередньо у творах “Рекреації”, “Московіада” що надає текстам живого національного звучання.

Звичайно, важко не згадати про внесок Юрія Андруховича у відродження української мови та культури: мистецьке угруповання Бу-Ба-Бу (Літературний бунт “Бурлеск-Балаган-Буфонада”), заснований у 1985 році разом з Віктором Небораком та Олександром Ірванцем. Відмовившись від патетичного радянського патріотизму на користь карнавальної, іронічної та вільної української мови.

Андрухович першим увів в українську літературу жанрове багатоманіття, де змішуються “високе” та “низьке”. Його твори (“Рекреації”, “Московіада”, “Перверзія”, “Дванадцять обручів”, “Радіо ніч”) показали українську мову як сучасну, гнучку та актуальну. Саме тому письменника називають патріархом сучасної української літератури за легітимізацію мови через болючі зміни і злами, актуалізуючи її для нового покоління.

Висновки. Отже, у контексті особливо питання майбутнього української лексики набуває особливої гостроти: в умовах культурної глобалізації зростає потреба у збереженні й розвитку питомої лексики, а також у її адаптації до нових соціокультурних умов і технологій.

Дослідження показало, що попри довготривалі випробовування минулих епох, українська мова демонструє високу здатність до самовідновлення. Ключову роль у цьому процесі відіграє сучасний літературний дискурс, зокрема творчість Ю. Андруховича, яка через звернення до архаїчних і діалектних пластів забезпечує спадковість лексичного генезису. Таким чином, проблема збереження й відновлення питомої української лексики залишається важливою та актуальною сьогодні, у сучасному мовному та культурному просторі.

Список використаних джерел :

1. Іван Огієнко (Митрополит Іларіон). Історія української літературної мови / упоряд., авт. передм. і коментарів М. С. Тимошик. 2-ге вид., випр. Київ : Наша культура і наука, 2004. 436 с.
2. Історія української мови // Вікіпедія : вільна енциклопедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Історія_української_мови (дата звернення: 24.01.2026).
3. Мойсієнко А. К., Бас-Кононенко О. В., Бондаренко В. В. та ін. Сучасна українська літературна мова: лексикологія, фонетика : підручник. Київ : Знання, 2010. 270 с. ISBN 978-966-346-826-6.
4. Мельник О. М., Гулик М. В. Питомі виражальні засоби в сучасних українських перекладах. Івано-Франківськ : Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу, 2018.
5. Юрій Андрухович: коротка біографія // Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/school/biography/91954/> (дата звернення: 24.01.2026).

Іваськевич Тетяна Володимирівна,
викладачка вищої категорії, викладачка-методистка,
відмінник освіти України, викладачка
Львівського фахового коледжу Львівського НУП
ivaskevychtatiana@gmail.com

МОВА – ЦЕ ПАМ'ЯТЬ ПРО НАШЕ МИНУЛЕ Й СТЕЖИНА В МАЙБУНЄ.

Анотація. *В тезах йдеться про мову, як культурну спадщину кожної окремої національності, кожної народності на нашій планеті. Підкреслюється, що рідна українська мова – це часточка нашої національної культури, яка закладена в людині генетично й передається з роду в рід, від дідів і прадідів онукам. Українська мова входить до 10-ти найуживаніших у Європі. Через російську агресію українська мова разом із нашими вимушеними емігрантами поширилася у всьому світі. Знання мови – це прогрес землі української. Доки живе мова й культура – живе народ, його самостійність.*

Ключові слова: *планета, слово, рідна мова, Україна, культура, актуальність, освіта, прогрес, політика, війна, майбутнє.*

21 лютого представники всіх націй і народностей світу відзначають Міжнародний день рідної мови. Свято було започатковано у листопаді 1999 року на тридцятій сесії Генеральної конференції ЮНЕСКО у Парижі. Про «підтримку мовного та культурного різноманіття та багатомовності» – так звучало у заголовку документа. Воно має послугувати захисту мови як культурної спадщини кожної окремої національності, кожної народності на нашій планеті. Міжнародний День рідної мови відносно молоде свято. І в Україні воно також лише почало писати свою історію, хоча сама проблема української мови на українських землях нараховує кілька століть.

Рідна мова – це часточка нашої національної культури, вона закладена в людині генетично й передається з роду в рід, від дідів і прадідів онукам. Теза про існування двох «рідних мов», що насаджувалась усім поневоленим народам, за своєю сутністю є антилюдською і протиприродною. Двох рідних мов не існує, як не існує двох рідних матерів. Отож, не цураймося Роду свого, його звичаю та Мови, адже рідна Мова і Звичай зберігає енергію нації.

Українська мова – це не лише мова художньої літератури, нею спілкуються, співають пісні, нею думають і мріють молоді інтелігентні люди, майбутнє нашої

нації. Ми пишаємося славним нашим минулим і віримо в щасливе майбутнє! Бо ми є діти України і гордимся цим! Українську мову вважають однією з наймилозвучніших мов у світі. Вона – як чарівна пісня, що вміщує в собі і палку любов до вітчизни, і лютий гнів до ворогів, і волелюбні думи народні, і ніжні пахощі рідної землі...

На красу України, Богом дану, на нашу рідну мову споконвіку зазіхали вороги. Та найбільшої шкоди завдавали нам упродовж віків і завдають зараз північно-східні сусіди... Ось і зараз ми боремося, захищаємося від російської навали... Україна палає, країна у вогні. Таким є наше болюче сьогодні. Всі плани полетіли шкереберть, нові реалії будують майбутнє. Всі ми з нетерпінням чекаємо перемоги, низько схиляємо голови перед тими, кого вже поруч з нами нема. Дякуємо тим, хто наближає перемогу... І наша рідна мова актуальна зараз, як ніколи.

Слово – найдорожчий скарб народу. Українське Слово... Довгим і тернистим був шлях його розвитку, бо українське Слово – це велика книга минулого, сьогодні і майбутнього, читаючи яку кожна людина має зрозуміти і світлі, і темні сторони життєпису України. Слово – то промінь мудрості. У стрімкому вирі сучасного життя, в час інформаційних бумів і постійних стресів лише слово здатне спонукати людину спинитися й замислитися: хто ми, чийх батьків діти, що принесли у цей світ, що залишимо нащадкам?

Понад три тисячі мов існує на світі, але для кожного народу найближчою і найдорожчою є його рідна мова. Мова – це душа народу, найбільший і найдорожчий його скарб, його духовна сутність. Значення її дозволяє людині піднятися вище у своєму розвитку. Ще у сповиточку рідну мову дитина чує від матері, нею мама перші слова ласки промовляє. Мова єднає між собою різні покоління людей, вона передається як заповіт, як найдорожча спадщина. Мова не тільки засіб спілкування. Це етнічна категорія, що притаманна кожному народові. З мовою ми переживаємо всі суспільні негаразди й радість пізнання нового. Вона дивує й захоплює багатством словника, безмежністю форм. Українська мова могутня, глибинна. І кожне слово має свій відтінок: сум, радість, гумор, щедрість, щирість. Мова розчулює, закликає до боротьби, клекаче у ненависті до зла, несправедливості, насильства.

Мова для будь-якого народу стає ніби другою природою, що органічно оточує його, живе з ним усюди й завжди; без неї, як і без сонця, повітря, рослин, людина не може існувати. Зречення рідної мови призводить до найбільшої кари – духовного каліцтва. Як ніхто не має права відбирати життя в людини, так ніхто не має права відбирати мову, права користуватися рідним словом, розвивати й плекати її грані. Силою примушувати народ зрікатися рідної мови, міняти її на іншу – найбільший злочин, проти якого виступає все людство.

Перетерпіла наша рідна мова і укази Петра I, і Катерини II, і Миколи I, і дикунський циркуляр царського міністра Валуєва, який заборонив книги українською мовою, окрім творів художніх, і найганебніший Емський указ 1876 року, який зовсім заборонив друкування книг українською мовою. Але наш народ ніколи не сумував, прагнув зберегти свою самобутність, свою мову, вірив у краще майбутнє.

«Усі основні і європейські мови можна вивчити за 6 років, свою ж рідну треба вчити ціле життя», – писав Вольтер.

Прийнятий у жовтні 1989 р. однопартійною Верховною Радою Української РСР Закон «Про мову в Українській РСР» проголосив українську мову державною, а мовам усіх інших народів, що населяли тогочасну республіку, гарантував вільний розвиток. Ніколи ще, здається, так не переплітались у нашому житті політика і побут, спалахи надій із безоднею зневіри, засліплення власною уявною непогрішністю з цілковитим недовір'ям до всіх.

Нам потрібно усвідомити, що доля України як незалежної держави залежить не тільки від чину парламенту, від мудрості і чесності Президента, від рішучості уряду. Доля України залежить від кожного з нас зокрема.

Ми повинні бути носіями української багатовікової культури, сіяти, доносити навколишньому світові красу, силу, могутність однієї з найніжніших і найбагатших мов світу – української, щоб назавжди утвердити її престижність, перспективність і державність. Знання мови – це культура й освіта, прогрес землі української. Доки живе мова й культура – живе народ, його самобутність.

Думаю, що недарма мову називають душею народу. Як і всяку душу, її треба зберегти чистою і красивою. А вона, як і душа, тільки одна, одна для кожної нації.

Вважаю, що кожна людина, як справжній патріот своєї країни, повинна берегти, шанувати цей великий скарб – рідну мову, бо в ній велич, наше майбутнє. Тож любимо свою Україну і нехай ця любов та повага до своєї рідної мови, до свого краю, до своєї землі ще більше об'єднає нас, допоможе йти до очікуваної перемоги! Любімо свою країну, пишаймося своєю історією та своїм народом. і говорімо ж Українською, бо з-поміж близько шести тисяч мов, які побутують у світі, лише кілька сотень народів мають свою писемність. І серед них – українська, що попри жорстокі утиски в минулому, не втратила свого значення як засобу спілкування понад 40 мільйонів людей в Україні і не в Україні. Однак і тепер, вже в незалежній державі, їй все одно ще доводиться боротися за виживання.

Здається, про красу рідного слова сказано так багато, що краще її й не опишеш. У скарбничці нашого народу вірші про українську мову посідають одне з найчільніших місць. Хоча б один вірш про мову є в творчій спадщині всіх українських письменників. Від Т. Шевченка, Лесі Українки до Ліни Костенко та Оксани Забужко – це невичерпне джерело натхнення.

Українська мова входить до 10-ти найуживаніших у Європі. Через російську агресію українська мова разом із нашими вимушеними емігрантами поширилася у всьому світі.

Список використаних джерел:

6. Андрущенко В. Педагогіка духовності: погляд за горизонти сучасності К., 2005, 199 с.
7. Грищенко А. Українська мова як фахова дисципліна у вищій школі. Наукові школи Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова. К., 2005, 146 с.
8. Дзюба І. Чи усвідомлюємо національну культуру як цілісність?// З криниці літератури. К., 2001. Т II. –688 с.
9. Кузнєцова Є. Мова-меч. Як говорила радянська імперія. В-во Твоя підпільна гуманітарка. 2024. 376 с.
10. Найдорожчий скарб: Слово про рідну мову. К., 1990. 392 с.

Кавецький Дмитро Максимович
 Студент 2 курсу групи КІ-21
 Освітньої програми «Комп'ютерна інженерія»
 ІТ коледжу Львівської політехніки
 Науковий керівник:
Смук Мар'яна Богданівна,
 спеціалістка вищої категорії,
 викладачка ІТ коледжу Львівської політехніки
 mariana.smuk@itcollege.lviv.ua

СЛОВО І БУЛАВА: МОВНА СТРАТЕГІЯ КОЗАЦЬКОЇ ДЕРЖАВИ

***Анотація.** Проведено дослідження складного процес функціонування мов у козацько-гетьманській державі XVII–XVIII століть. Проаналізовано багатомовність (диглосію) тогочасного суспільства, де староукраїнська («проста») мова виконувала роль офіційно-ділового стандарту, а латина та церковнослов'янська - інтелектуального та сакрального засобів комунікації. Особлива увага приділяється ролі Генеральної військової канцелярії як регулятора мовної норми та Києво-Могилянської академії як центру нормування правопису. Розглядається вплив політичних рішень гетьманів (Б. Хмельницького, І. Мазепи, П. Орлика) на утвердження високого статусу української книжної традиції. Висвітлено деструктивний вплив імперських указів XVIII століття, що розпочали процес примусової уніфікації та русифікації українського мовного простору.*

***Ключові слова:** Гетьманщина, мовна політика, староукраїнська мова, диглосія, універсали, русифікація, Києво-Могилянська академія, козацька старшина.*

Період Гетьманщини - це не лише час шабель та гармат, а й епоха інтенсивного інтелектуального пошуку. Постає логічне питання: якою мовою говорила та писала держава Богдана Хмельницького, Івана Мазепи та Пилипа Орлика? Мовна стратегія того часу не була зафіксована у декретах, але вона чітко простежується у діловодстві, дипломатії та освіті.

Козацька еліта була вражаюче багатомовною. Співіснували «висока» мова (церковнослов'янська української редакції) для літургії, латина для науки та дипломатії, та «проста мова» (писемна староукраїнська) для адміністрації, судочинства та приватної переписки.

Богдан Хмельницький позиціював повстання як захист «віри православної». Це закріпило високий статус церковнослов'янської мови. Вона сприймалася як

«священна» і була спільною для всього православного світу. Проте у світському житті та освіті вона не витісняла живу українську мову, а співіснувала з нею. Одним із негласних аспектів «мовної політики» було очищення адміністративної сфери від польської мови на підконтрольних козакам територіях. Це був акт самоідентифікації - скасовувалися польські юридичні терміни, запроваджувалася козацька термінологія (полк, сотня, курінь, універсал)[1].

Оволодіння книжною мовою та латиною було перепусткою до козацької старшини та інтелектуальної еліти, що відокремлювало «політичний народ» від неписьменного селянства.

Серед козаків, зокрема запорозьких, дуже високий престиж мала рідна, українська мова. Її добре знання було неодмінною умовою при вступі до низового товариства. Але разом із тим, скажімо, в Січі великою повагою користувались іноземні мови й ті, хто цими мовами володів. Це, звичайно, впливало на характер міжмовних контактів у козацькому середовищі. Впливало також і те, що козацькі драгомани (перекладачі) були майстрами своєї справи, а кошова, гетьманська і почасти полкова канцелярії вели дипломатичне листування польською, латинською, німецькою, французькою, угорською, турецькою, кримськотатарською та російською мовами. Крім того, в школах Війська Запорозького і Гетьманщини викладали латинь, старогрецьку і старослов'янську мови.

Козацькі часи - золота пора українського фольклору. Незліченні думи, історичні і ліричні пісні, легенди, перекази, створені запорожцями і реєстровими козаками, мали величезний вплив на складання поетичного лексикону, збагачення виражально-зображальних засобів, активізацію естетичної функції та розвиток художнього стилю української мови.

Генеральна військова канцелярія фактично виступала регулятором мовної норми. Універсали Богдана Хмельницького та його наступників демонструють синтез народної лексики з усталеними канцеляризмами, що формувало «державну мову» того часу.

Аналіз літописів Граб'янки та Самійла Величка як найвищих зразків літературно-писемної мови Гетьманщини, де складна синтаксична побудова речень відображала європейські барокові тенденції [2].

Гетьманщина була частиною західної цивілізації завдяки використанню латини. Це дозволяло козацькій еліті вільно оперувати поняттями природного права, республіканства та європейської юриспруденції.

Києво-Могилянська академія стала «мозковим центром» Гетьманщини. Саме тут формувався стандарт високої книжної мови. Мовна стратегія була спрямована на те, щоб випускник міг вільно дискутувати з єзуїтом латиною, писати поезію книжною українською та вести переговори з іноземними послами. Протягом XVII-XVIII ст. в Україні було написано 183 підручники з риторики, 127 з них написали викладачі Києво-Могилянської академії, з якою пов'язані такі письменники і вчені як, М. Смотрицький, К. Сакович, С. Косов, Й. Кононович Горбацький, Є. Славинецький, Л. Баранович, І. Галятовський, С. Полоцький. Є. Славинецький і С. Полоцький переклали церковні твори з грецької і латинської мов [5].

Зі зміцненням Російської імперії мовна політика щодо Гетьманщини стала репресивною. Цьому сприяв указ 1720 р. Петра I, який забороняв друкувати в Малоросії будь-які книги, окрім церковних, та й ті мали бути зв'язані з російськими текстами «щоб ніякої різниці не було». Поступово впроваджується російської мова в академіях та колегіумах як обов'язкова мова викладання. За Катерини II діловодство остаточно перевели на російську мову, що символізувало ліквідацію автономії Гетьманщини [5].

Перетворення староукраїнської мови з мови державної еліти на мову «низьких» жанрів та побуту згодом створило підґрунтя для появи нової української літературної мови на народній основі.

Мовна стратегія Гетьманщини була прагматичною та відкритою. Вона поєднувала повагу до власних коренів із високим рівнем латинізації, що робило Україну частиною західної цивілізації. Досвід козацької держави вчить нас, що мова — це не лише засіб спілкування, а передусім інструмент державного будівництва та міжнародного престижу.

Список використаних джерел:

1. Белашов В.І. Гетьманщина мовою документів і матеріалів другої половини XVII – XVIII ст.: Збірник документів і матеріалів. Хрестоматія-посібник. Глухів: РВВ ГДПУ, 2006. 180 с.

2. Збірник козацьких літописів: Густинський, Самійла Величка, Грабянки. Київ: Дніпро, 2006. 967 с.
3. Огієнко І. Історія української літературної мови. Київ: Наша культура і наука, 2001. 440 с.
4. Панашенко В.В. Палеографія українського скоропису другої половини XVII ст. Київ, 1974. 106 с.
5. Яковенко Н. Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII ст. Київ: Генеза, 2001. 532 с.
6. Яковлева Т. Гетьманщина в другій половині 50-х років XVII століття: причини і початок Руїни. Київ: Основи, 1998. 448 с.

Кіндрат Мар'яна Михайлівна,
 викладачка першої категорії,
 викладачка ВСП «Фаховий коледж
 інформаційних технологій
 Національного університету
 «Львівська політехніка»
 maryana.kindrat@itcollege.lviv.ua

МОВА ТВОРУ УЛАСА САМЧУКА «ВОЛИНЬ»

Анотація. У статті розглянуто мову художнього твору Уласа Самчука «Волинь» та її функціонально-стилістичне навантаження: діалектизми, фразеолологізми, застарілі слова та індивідуально-авторські новотвори.

Ключові слова: мова художнього твору, діалектизми, фразеологізми, застарілі слова, індивідуально-авторські новотвори, західнополіський говір.

Пріоритетним напрямком сучасної лінгвостилістики є дослідження мовотворчості письменників, культурних діячів, публіцистів тощо. Зокрема маловивченою є мовна особистість письменника, журналіста, публіциста та редактора Уласа Самчука.

Його індивідуальний стиль відзначається детальними, спокійними описами побуту, праці різних суспільних верств, але насамперед селян. Він спромігся глибоко проникнути у внутрішній світ українського селянина, психологічно вмотивовано передати його емоції, переживання, думки¹.

Він говорить мовою надзвичайно колоритною, надзвичайно яскравою, використовуються речі волинські, але він говорить також мовою естетики ХХ століття. Описував народні звичаї та обряди українського народу.

Мову художнього твору розглядають як головний засіб створення і підтримки його поетичного ладу, розкриття його художньо-образної системи. При цьому беруть участь усі мовні компоненти: лексика, фразеологія, синтаксис.

Специфіка мови художніх творів виявляється насамперед в яскраво виявленій індивідуальності, неповторності мови кожного талановитого письменника, в єдності комунікативної та естетичної функцій тексту, в широкому використанні елементів різного стилістичного забарвлення.

В арсеналі образних мовних засобів роману «Волинь» важливе місце посідають діалектизми, які становлять величезний компонент художнього мислення письменника, відтворюють народне світобачення, служать для змалювання картин господарювання селян, мовних портретів, побутових сцен; фразеологізми, які є не тільки ознакою народності цього твору, а й засвідчують віртуозне володіння письменником цим складним мовним матеріалом; індивідуально-авторські новотвори, які виражають нестандартне, «унікальне» світосприйняття письменника та застарілі слова, які використовує автор для створення відповідного історичного контексту.

Діалектизми роману письменника Уласа Самчука «Волинь» належать до північного наріччя, а саме до західнополіського говору. Письменник передає живу, колоритну говірку людей, яка фонетично та лексично відрізняється від говірок інших говорів.

Тонко відчуваючи природну пропорційність і доцільність діалектизмів, Улас Самчук розглядає їх як надзвичайно важливий засіб збагачення словникового складу української літературної мови.

Лексичні діалектизми – найбільша група діалектизмів, серед них розрізняють власне лексичні діалектизми та етнографізми. Лексичні діалектизми становлять дублети до літературних відповідників: *легінь* – *парубок*, *тайстра* – *торба*, *перун* – *грим*, *фудульний*, *бутний* – *гордий*, *мева* – *чайка* або синоніми часто з виразним експресивним забарвленням: *баскаличитися* – *посміхатися*, *голінний* – *охочий до*

чого-небудь, *єретуватися* – сердитися, *наобісити* – набриднути, *п'ястук* – кулак, *варга* – губа, *кінчик* – кінець)².

У творі використано двісті шістдесят сім лексичних діалектизмів. Найбільшу кількість діалектизмів автор використав для позначення назв їжі та продуктів харчування, назви одягу та взуття та інші. Найменшу групу становлять слова на позначення назв, які пов'язані з місцевими природними та кліматичними умовами, їх – лише два.

До часто фіксованих фонетичних діалектизмів західнополіського говору належать словоформи з відмінними від літературної мови чергуваннями **о, е, з і, о** з нулем звука, **е з о** (*война, крив'ю, хтіти, меї, свеї*), **е** на місці **а** після м'яких приголосних (*житє, декувати*), збереження **о** в словах *богатий, горячий*, заміна **ф** на **х, хв** (*рихметика – арифметика, шахва – шафа*), наявність **р** замість **р'** (*горувати – горювати*), а також використання словоформ з лексикалізованою звуковою структурою (*матюнка – матінка, кождий – кожний*).

У творі використано п'ятнадцять фонетичних діалектизмів. Вони застосовуються у декількох реченнях. Це такі діалектизми: *охвицер, півхунта, фіст, шестий і штири; фіртка, дохтор, маказин, трахтир, ухо, шкло, хвартух шклянка, огонь, Хведот*. Усі ці слова зараховані до фонетичних діалектизмів тому, що мають хоч одну з фонетичних рис, відмінну від сучасних норм.

Серед граматичних діалектизмів найпоширенішими є такі, які відрізняються від нормативних для літературної мови віднесеністю до інших граматичних підкласів, парадигм (*баче, просе* замість *бачить, просить*; *їсиш, дасиш* замість *їси, даси*; *межою* замість *межею*), збереженням давніх типів відмінювання форм (*любви, радости; сей, сього, сего – цей, цього*) та синтаксичних конструкцій: з прийменниками *к, ік берегу* замість «*до берега, о, об світі* замість «*про світ*», *меж, межі* замість «*між*», сполучник *коби, гейби* замість «*якби*».

Крім діалектизмів, у романі «Волинь» Улас Самчук використовує фразеологізми, які є не тільки ознакою народної ознаки цього твору, а й засвідчують віртуозне авторське володіння цим складним мовним матеріалом.

Улас Самчук використав двадцять шість фразеологізмів. Найбільшу семантико-морфологічну групу становлять дієслівні фразеологізми: *відійти у вічність* –

зникнути безповоротно, безслідно; *водити за ніс* – обдурювати; *муром стояти* – непохитно стояти; *різати правду в очі* – говорити все відверто; *скуштувати нагаїв* – бути побитим; *як у воду канути* – зникнути безслідно та інші. Вони надають твору експресивно-емоційне забарвлення та виражають національну самобутність народу.

Крім діалектизмів та фразеологізмів, у романі є ще індивідуально-авторські новотвори, яких письменник використав п'ятнадцять: *вичворяти* – витівати; *вичувати* – відчувати; *втемедився* – всадився; *зачухмарилося* – захмарилося; *комлати, лемензнути* – їсти та інші. Очевидно, для нього це була активна лексика.

Улас Самчук використовує у романі «Волинь» і **застарілі слова**: *льокай, парсуна, патинки, питель, тахлі, тичба, шкалик* та інші. Таких слів є одинадцять.

Можна зробити висновки, що письменник, використовуючи діалектизми, фразеологізми, індивідуально-авторські новотвори та застарілу лексику, надає мові дійових осіб твору живого й природного звучання, а нам, молодому поколінню, дає можливість відчувати та уявити те, як жили люди колись.

Список використаних джерел:

1. Бублейник Л. Відображення особливостей говірок Волині в мові роману У. Самчука «Волинь» // Особливості художнього мовлення : навч. посіб. /Л. Бублейник. – Луцьк, 2000. – С. 76–81, 165–172.
2. Сердега Р. Л. Українська діалектологія: навчальний посібник. /Р. Л. Сердега, А. А. Сагаровський. – Х.: ХНУ ім. Каразіна, 2011. – 156 с.
3. Улас Самчук. Волинь: роман у 3 частинах. Київ – Торонто, 1937 – 1969 р. – С.5
4. Словник української мови: в 11-ти томах. – Т. 1, 1970. – с. 563

Kobyletskyi Markiian Bohdanovych
 студент відділення «Комп'ютерні науки»
 ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 mkobyletskyi2023@itcollege.lviv.ua
 Науковий керівник:
Матвіїшин Юлія Миронівна
 спеціалістка першої категорії,
 викладачка англійської мови
 ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 yuliia.matviishyn@itcollege.lviv.ua

IT ANGLICISMS AND THEIR STRATEGIC REPLACEMENT WITH NATIVE UKRAINIAN TERMINOLOGY: A LINGUISTIC ANALYSIS

Анотація: *цифровізація та глобалізація сучасного світу роблять інформаційні технології ключовим чинником суспільного розвитку, проте цей процес супроводжується тотальною англізацією професійної мови. Для України, яка прагне зміцнити свою цифрову незалежність, українська мова в ІТ-секторі має виступати не лише інструментом комунікації, а й свідченням зрілості національної технічної еліти. У цій доповіді розглядається явище надмірної англізації ІТ-жаргону, причини виникнення «лексичної лінії» та стратегії відродження питомої української термінології.*

Мова фахівця є відображенням його професійної культури, тому заміна транслітерованих запозичень на автентичні відповідники (як-от «хиба» замість «баг» чи «розгортання» замість «деплой») аналізується як крок до формування гармонійного мовного простору. У доповіді досліджено рівні асиміляції англіцизмів, наведено порівняльний аналіз світового досвіду та підкреслено сучасну роль української мови як духовного коду цифрового суспільства.

Ключові аспекти дослідження: *ІТ-англіцизми, відродження питомої лексики, мовний пуризм, лексична лінія, етимологічний аналіз, національна ідентичність у технологіях.*

Introduction

The integration of Ukraine into the global information space has led to a massive influx of English loanwords, particularly in the IT sector. This phenomenon, while facilitating international communication, poses a significant threat to the recipient language by displacing national terminology. According to linguistic studies,

approximately 80% of all scientific research worldwide is first published in English, which naturally establishes it as the "lingua franca" of technology.

In the Ukrainian IT environment, Anglicisms function as more than just terms; they form a professional jargon that often overflows into business and daily life. The purpose of these theses is to analyze the functions of these borrowings and explore the potential for restoring native Ukrainian vocabulary without losing professional precision.

The Hierarchy and Functions of IT Anglicisms

Modern IT terminology in Ukraine is not a monolithic group of words. Based on research from the London School of English (LSE) and Vinnitsia National Technical University (VNTU), we can categorize these borrowings into several functional groups:

1. **Nominative Function:** Naming new objects or phenomena that lack a direct Ukrainian equivalent (e.g., *USB, Framework, DevOps*).
2. **Linguistic Economy:** Using short English terms instead of long Ukrainian descriptive phrases (e.g., «*Teamlead*» instead of «*керівник команди*», or «*Timeline*» instead of «*часова шкала виконання робіт*»).
3. **Expressive Function:** Using slang to demonstrate professional belonging or "up-to-date" status. Terms like «*fix*» (instead of «*виправляти*») or «*check*» (instead of «*перевірити*») fall into this category.

Statistics show that the active vocabulary of a modern IT specialist consists of up to 75% of such borrowings. While this speeds up communication between professionals, it creates a "dinosaur effect" for those outside the industry, increasing the social gap between the tech community and the general public.

The Process of Assimilation and "Lexical Laziness"

Borrowings typically go through several stages of assimilation:

1. **Graphic Stage:** Writing the word in Latin characters (*soft skills, backup*).
2. **Phonetic Stage:** Transliterating into Cyrillic (*софт-скілз, бекап*).
3. **Morphological Stage:** The word begins to function according to Ukrainian grammar. For instance, the English «*to google*» becomes the Ukrainian verb «*гуглити*», and «*to deploy*» becomes «*деплойти*».

However, the "hyper-Anglicization" observed today is often a result of lexical laziness. Specialists frequently choose to «*approve*» (*анрувнути*) or «*assign*» (*заасайнути*) simply because it requires less mental effort than recalling the native Ukrainian equivalents «*затвердити*» or «*призначити*».

Англійський термін	Сленговий англіцизм	Український відповідник	Семантичне значення
Bug	Баг	Хиба	Технічна недосконалість, помилка в логіці.
Deployment	Деплой	Розгортання	Процес переведення ПЗ у робочий стан.
Feedback	Фідбек	Відгук	Зворотний зв'язок від замовника чи юзера.
Interface	Інтерфейс	Сполучя	Засіб взаємодії між двома системами.
Attachment	Атачмент	Вкладення	Файл, прикріплений до повідомлення.
Upgrade	Апгрейд	Поліпшення	Модернізація або покращення характеристик.

Global Perspectives on Language Preservation

Linguistic purism in IT is not unique to Ukraine. Different countries employ various strategies:

- **France:** Active use of government-mandated neologisms (e.g., «*ordinateur*» for computer).
- **Iceland:** A radical approach where all new tech terms must be rooted in Old Norse.
- **Ukraine:** The current trend shows a "hybrid" model. While internationalisms like «*Interface*» or «*Internet*» are vital, there is an increasing movement to replace unnecessary slang («*ping*», «*feedback*», «*issue*») with native terms («*відгук*», «*запит*», «*проблема*»).

Conclusion

The dominance of English in IT is an objective reality, but the "denationalization" of professional speech is a choice. Research indicates that the penetration of a large number of foreign elements poses a threat to the recipient language, potentially turning it into a secondary dialect.

True professional development should involve not only mastering English (which is a *must* for B1+ levels in tech) but also the ability to communicate technical concepts in pure, sophisticated Ukrainian. By replacing "bugs" with "khybas" and "deploys" with "rozghortannia," we ensure that Ukrainian remains a living, functional language for the technologies of the 2026 era and beyond.

List of Sources Used:

1. Lanova, O. *IT Slang: English Words Everyone Should Know*. LSE (London School of English), 2023. URL: (Accessed: 08.02.2026).
2. Stadnii, A. S. *New Anglicisms in the IT Sphere*. Vinnytsia National Technical University, 2023. 4 p. URL:
3. Chernikova, L. F., Smilyk, T. I. *Anglicisms in the Modern Ukrainian Language*. Philological Sciences, No. 9, 2008. pp. 129–133.

Коломієць Марічка Антонівна
студентка ВСП «Львівський поліграфічний фаховий коледж
Української академії друкарства»
Спеціальність **061 Журналістика**
ОПП «Видавнича справа та редагування»
adonisaestivalis9@gmail.com

Мировський Олексій Анатолійович
доктор філософії (PhD),
викладач історії ВСП «Фаховий
коледж інформаційних технологій
НУ «Львівська політехніка»
oam2016@ukr.net

ПОЛІТИЧНИЙ ВИМІР ОРФОГРАФІЇ: «КУЛІШІВКА», ДРУКАРСЬКА ІНФРАСТРУКТУРА ТА МЕХАНІЗМИ ІМПЕРСЬКОЇ ЦЕНЗУРИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ СТ.)

Анотація. У роботі проаналізовано функціонування українського фонетичного правопису («кулішівки») як інструменту поширення масової грамотності в другій половині ХІХ ст. На основі аналізу джерельної бази (тексти П. Куліша, Валуєвський циркуляр, Емський указ) та історіографічних розвідок (А. Міллер, Й. Ремі, Ю. Шевельов) обґрунтовано тезу про те, що фонетичний принцип правопису в поєднанні з дешевим серійним друком створював альтернативну освітню інфраструктуру. Доведено, що імперські обмежувальні заходи 1863 та 1876 років були спрямовані на нейтралізацію саме «технологічного» аспекту

українського руху - здатності формувати масову читацьку аудиторію через доступні навчальні матеріали.

Ключові слова: *кулішівка, фонетичний правопис, недільні школи, Валуєвський циркуляр, Емський указ, П. Куліш, мовна політика.*

Проблема кодифікації української мови в Російській імперії середини XIX ст. виходила за межі філологічних дискусій, набуваючи ознак конфлікту між різними моделями поширення знань. Дослідники імперської політики (А. Міллер, Й. Ремі) вказують, що контроль над мовними практиками був ключовим елементом утримання адміністративної єдності імперії [3; 4]. У цьому контексті впровадження Пантелеймоном Кулішем фонетичного правопису слід розглядати як спробу створення автономного комунікативного простору.

Емпіричний аналіз передмови до «Граматки» (1857) свідчить, що П. Куліш свідомо відмовився від етимологічного принципу (зокрема, використання літери «ы» та «ѣ») на користь фонетичного. Автор аргументував це педагогічною доцільністю: спрощення графічної системи мало пришвидшити процес навчання грамоти для носіїв вернакуляру [2, с. 3]. За даними Ю. Шевельова, саме фонетичний принцип («кулішівка») дозволив усунути розбіжність між усним і писемним мовленням, що об'єктивно знижувало поріг входження в культуру читання для селянського населення [5, с. 612].

Ефективність цієї моделі підтверджується статистичними даними щодо видавничої діяльності. У період 1857–1862 рр. «Друкарня П. А. Куліша» налагодила випуск дешевих видань («метеликів») вартістю від 1 до 3 копійок, що робило їх доступними для незаможних верств. Знаковим є видання «Кобзаря» 1860 року накладом 6050 примірників, здійснене тим самим правописом. Синхронізація видавничого процесу з діяльністю недільних шкіл (1859–1862) створила замкнений цикл: фонетичний правопис — дешева книга — масова школа.

Реакція офіційних кіл зафіксована в нормативно-правових актах, які демонструють розуміння владою загрози саме від масової просвіти. Текст Валуєвського циркуляра (1863) містить пряму заборону на друк «книг учебных, и вообще издаваемых для первоначального чтения народа» [1, с. 147]. Як зазначає Й. Ремі, цензура толерувала «високу» літературу для еліт, але блокувала

інструментарій початкової освіти [4, с. 88]. Остаточне закріплення заборони відбулося в Емському указі (1876), який регламентував не лише мову, а й графіку. Пункт про вимогу «не допускать никаких отступлений от общепринятого русского правописания» [1, с. 238] був спрямований безпосередньо проти кулішівки як візуального маркера окремішності.

Отже, архівні джерела та аналіз законодавчих актів дозволяють стверджувати: фонетичний правопис П. Куліша виконував функцію соціальної технології, спрямованої на розширення читацької аудиторії. Імперська адміністрація, ідентифікувавши цей потенціал, застосувала репресивні механізми саме проти навчальної літератури та специфічної графіки, прагнучи зберегти монополію на початкову освіту та унеможливити формування масової української ідентичності.

Список використаних джерел

1. Українська ідентичність і мовне питання в Російській імперії: спроба державного регулювання (1847–1914) : зб. док. і матеріалів / відп. ред. Г. Боряк. Київ : Ін-т історії України НАН України, 2013. 810 с.
2. Куліш П. О. Граматка. Санкт-Петербург : Тип. П. А. Кулиша, 1857. 149 с.
3. Miller A. The Ukrainian Question: The Russian Empire and Nationalism in the 19th Century. Budapest : Central European University Press, 2003. 295 p.
4. Remy J. Brothers or Enemies: The Ukrainian National Movement and Russia, from the 1840s to the 1870s. Toronto : University of Toronto Press, 2016. 384 p.
5. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / пер. з англ. С. Вакуленка, А. Даниленка. Харків : Акта, 2002. 1054 с.

Куртяк Кароліна,
студентка II курсу
спеціальності «Початкова освіта»,
karolkurtyak@gmail.com

Науковий керівник:
Лагола Ірина Михайлівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка КЗ ЛОР «Бродівський фаховий
педагогічний коледж імені М. Шашкевича»,
irinalagola78@ukr.net

МОВА ЯК ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

Анотація. *В статті проаналізовано взаємозв'язки мови та ментальності народу. Наведено приклади історичних документів, які сприяли розвитку української мови та її особливостей, але були і такі, які посилювали тиск і заборону на розвиток українського слова. В статті наголошується на ролі державної мови як формуючого засобу національної свідомості українців на сучасному етапі.*

Ключові слова. *Мова, суспільна свідомість, національна комунікація, національно-культурне відродження.*

Кожна незалежна нація має ряд цінностей, без яких неможливе її існування. Однією з таких цінностей є мова, яка має велике значення в житті суспільства і кожного народу.

Мова - це засіб формування суспільної свідомості, а не лише інструмент спілкування. Вона формує менталітет, свідомість, любов до рідних традицій, культурні орієнтири, цінності та, насамперед, ідентичність народу. Для українців тема мови є особливо важливою, бо, попри численні заборони, репресії та переслідування, українська мова досі «жива». Адже мова в Україні - це не лише спосіб спілкування, а й інструмент боротьби за право на існування як окремого народу.

Відомий український учений і громадський діяч Іван Огієнко зазначав: «Мова - це наша національна ознака, в мові - наша культура, ступінь нашої свідомості» [4]. Впродовж багатовікової історії українська мова зазнавала утисків та перепон, але українці боролись за рідне слово.

Зокрема, правопис Миколи Скрипника 1928 року, відомий як скрипниківка, ґрунтувався на живій народній мові, враховував регіональні особливості та чітко

окреслював відмінності української мовної системи. Основним у скрипниківці було вживання букви «г», а також використання різних питомих українських слів, які не були схожі на російські. Через це російська влада всіма силами намагалася заборонити скрипниківку, а також максимально наблизити українську мову до російської, забороняючи українцям говорити рідною мовою.

У суспільстві, де переважає корінний етнос і панує його мова, як, наприклад, у країнах Європи, зазначені функції мови поєднуються гармонійно. У цих державах мова, по суті, виступає еталоном державної самодостатності, самоцінності й неповторності. Але в Україні склалася інша ситуація: втративши свободу, перебуваючи у складі інших держав, український народ позбувся можливості повноцінно користуватися своєю мовою [1].

Внаслідок заборон і дискримінації, адміністративно-силового тиску, якому піддавалася українська мова упродовж останніх трьох з половиною століть, значна частина українського населення відчужена від використання рідної мови як засобу національної комунікації та головного інструменту консолідації нації. Особливо дається взнаки спадщина тривалого домінування в Україні російської мови, яка й сьогодні впливає на мовну ситуацію у нашій державі [2].

Українську мову забороняли 134 рази. Видання Валуєвського циркуляру засвідчило, що царський уряд усвідомив небезпечність українського руху і перейшов до відкритої боротьби проти нього з метою повного зросійщення та асиміляції українського народу. Допоки українське національно-культурне відродження залишалося справою інтелектуальних еліт – переважно літераторів, фольклористів і колекціонерів старовини, – росія не вбачала у ньому серйозної загрози. З приходом до влади Олександра II навіть почався нетривалий період лібералізації. Постало питання про початкову освіту, навчання грамоті селян і видання релігійної літератури українською мовою. Однак ідею поширення українського руху в «маси» царський уряд категорично не сприйняв [3].

Емський указ - це тільки частина зі всіх заборон. За українську мову переслідували, вбивали, ув'язнювали. Українську мову називали селянською. У селах, де були найбільші осередки української мови, штучно розпочали Голодомор. Українську інтелігенцію роками репресували за те, що вони писали українською

мовою та мали проукраїнську позицію. Метою таких дій було не лише витіснення мови з культурного простору, а й злам національної самосвідомості українців.

Не можна не згадати і про діалекти як прикрасу різних регіонів України. Наша країна є надзвичайно багатою на діалекти, проте через уніфікацію та русифікацію багато діалектів та говорів почали зникати. Їхнє витіснення означало не лише мовні зміни, а й втрату частини культурної пам'яті, що формувала суспільну свідомість на локальному рівні.

Незважаючи на різноманітні заборони та утиски, українська мова жива. Її зберегли українці попри загрозу власному життю. Зберегли через традиції, побут, народні пісні та казки. Разом з нею передавалися цінності, моральні орієнтири та історичний досвід.

У сучасній Україні мова відіграє дуже важливу роль у суспільному житті кожного з нас. На сьогоднішній день вже дедалі більше українців знають, що таке правопис Скрипника, переходять у розмові на українську мову, якою донедавна не говорили, а також пам'ятають, яку ціну довелося заплатити, щоб українська мова вільно належала українському народу. Це є основою для формування свідомого суспільства, яке здатне пам'ятати минуле й відповідати за майбутнє.

Список використаних джерел:

1. Засоби формування національної свідомості українського суспільства: державна мова. URL: <https://share.google/0ynN0SEHiQXkZl5JI> (дата звернення: 28.01.26).

2. Ковальов Д. Національна ініціатива: Державна мова як засіб формування національної свідомості українського суспільства. URL: <https://share.google/Dmeo7zszOSzYAGwMH> (дата звернення 29.01.26).

3. Лінгвоцид. Репресії проти мови. URL: <https://share.google/sV3HrzTTahWjyumRa> (дата звернення 29.01.26).

4. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу. Київ: Абрис, 1991. 272 с.

Кучерява Ольга Миколаївна,
спеціалістка першої категорії
викладачка Галицького фахового
коледжу імені В'ячеслава Чорновола
8119081190o@gmail.com

РОДИННІ ЗВ'ЯЗКИ ТА ЗВЕРТАННЯ: ВІДНОВЛЕННЯ ДАВНІХ НАЗВ СТУПЕНІВ СПОРІДНЕНОСТІ

Анотація: у статті розглядається значення родинних зв'язків у культурному та соціальному житті людини, особливості звертань у родині та роль відновлення давніх назв ступенів спорідненості. Висвітлюються типи родинних зв'язків, історичні форми звертань, а також їхнє значення для збереження національної культурної спадщини та формування моральних цінностей.

Ключові слова: родинні зв'язки, звертання, ступені спорідненості.

Родина є фундаментальною соціальною одиницею, де формуються особистість, моральні та культурні цінності. Родинні зв'язки визначають взаємні права, обов'язки та відповідальність, а також емоційні стосунки між поколіннями. Вони забезпечують підтримку, виховання та передавання досвіду, цінностей і традицій.

Види родинних зв'язків:

Прямі (лінійні) – зв'язки між батьками та дітьми, бабусями та дідусями.[1]

Бічні (бокові) – стосунки між братами, сестрами, дядьками, тітками, кузенами.[1]

Шлюбні (свояцькі) – включають чоловіка, дружину, сватів, невісток, зятів.[1]

Ці види родинних зв'язків визначають соціальну структуру родини та взаємодію членів між собою.

У давньоукраїнській культурі існували специфічні назви родичів, які відображали їхній соціальний статус, близькість до родини та роль у родинній ієрархії:[2]

Прямі родичі: батько – батко, мати – матір, дід – дідко, баба – бабка.

Бічні родичі: брат – рідний брат, сестра – рідна сестра, дядько – чичко, тітка – тітка.

Шлюбні зв'язки: зять, невістка, сват, свояк.

Відновлення цих давніх назв сприяє збереженню історичної та культурної спадщини, а також формує усвідомлення родинної ієрархії та взаємної відповідальності. [2]

Звертання у родині відображає ступінь близькості, повагу та ніжність між членами родини. Вони поділяються на:[3]

Прямі іменні: мама, тато, брат, сестра.

Пестливі / ласкаві: мамусю, татусю, сестричко, братику.

Давні: батко, матір, дідко, бабка.

Використання давніх звертань не лише підкреслює близькі стосунки, але й зберігає мовну культуру та традиції, відтворює історичну пам'ять про родину.[3]

Використання давніх назв ступенів спорідненості та звертань має кілька важливих функцій:

збереження культурної спадщини; формування національної ідентичності; виховання поваги до старших і родинних цінностей; підтримка емоційних і моральних зв'язків у родині.[2]

Це допомагає зберегти цілісність родинної системи та передавати традиції наступним поколінням.

Родинні зв'язки та звертання є основою соціальної, моральної та культурної структури суспільства. Відновлення давніх назв ступенів спорідненості сприяє збереженню історичної пам'яті, розвитку національної свідомості та вихованню взаємоповаги між поколіннями. Знання цих традицій допомагає сучасній людині краще усвідомлювати цінність родинних стосунків та продовжувати культурну спадщину.

Список використаних джерел

- 1.Гринько В. Українська родинна лексика: історія та сучасність / В. Гринько. – Київ: Наукова думка, 2018. 256 с.
- 2.Лозинський І. Традиції родини в Україні: етнолінгвістичний аспект / І. Лозинський. – Харків: Основа, 2019. 204 с.
3. Павлюк С. Звертання в українській мові: давні та сучасні форми / С. Павлюк. – Київ: Академвидав, 2020. 180 с.

Лаба Ольга Василівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка
Автомобільно-дорожнього фахового коледжу
НУ «Львівська політехніка»
Labalviv@ukr.net

ДІАЛЕКТНІ ЕРГОНІМИ ЛЬВОВА ЯК МАРКЕР МОВНОЇ ТА КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ

Анотація. *У тезах розглянуто діалектні ергоніми Львова як важливий складник мовного ландшафту міста та маркер мовної й культурної ідентичності. Проаналізовано власні назви закладів громадського харчування, показано, що діалектні ергоніми формують у свідомості мешканців і гостей міста образ Львова як простору з виразною мовною самобутністю.*

Ключові слова: *ергонім, діалектизми, мовна ідентичність, міський простір, Львів.*

Мова функціонує не лише як інструмент щоденного спілкування, а й як механізм збереження колективної пам'яті та формування культурної ідентичності. У міському просторі Львова ця роль особливо виразно проявляється через ергоніми – власні назви установ, закладів, крамниць, ресторацій, кав'ярень, що формують символічний мовний ландшафт міста. Ергонімний простір Львова можна розглядати як своєрідний мовно-культурний «текст», у якому діалект виконує функцію маркера «свого», автентичного, історично вкоріненого.

Львівські діалектні ергоніми не є випадковими чи суто декоративними. Вони ґрунтуються на місцевому мовному досвіді, активізують культурні асоціації та формують у мешканців та гостей міста відчуття причетності до особливої львівської спільноти. Назви на кшталт «Криївка», «Гуральня», «Реберня під Арсеналом», «Кумпель», «Цісар», «Вежа крамарів» апелюють до галицького мовного середовища, у якому діалект постає не маргінальним явищем, а повноцінним носієм локальної культури.

Показовим є активне використання лексем діалектного або регіонально маркованого походження у власних назвах: магазин електроніки «Ябло», кав'ярні «На бамбетлі», «Левандівський газда», «Львівські плячки», «Файні льоди», ресторан «Забава», бари «Ганок», «Братиська», «Вуйко Сем», «Вар'яти», інтернет-магазин «Клямра», магазин одягу «Гудз». У таких ергонімах діалект входить у публічний

простір не як мовна «помилка», а як стилістичний прийом, елемент бренду та ефективний засіб комунікації з цільовою аудиторією.

Окрему групу становлять ергоніми, що поєднують українську діалектну лексику із запозиченнями з німецької, польської та їдиш, зокрема: «*Штрудель-хаус*», «*Львівський вандлер*», «*Гасова лампа*», «*Кнайпа Курнаха*», «*Фацет*», «*Фляшка Кляйна*», «*Лігумінка*», «*Дефіляда*», «*Гвер*», «*Кумпель*». Такі назви відображають багатокультурну історію Львова й водночас формують у свідомості сучасного мовця образ міста як європейського, відкритого, але мовно самобутнього.

Колоритною особливістю львівського мовного простору є активне використання суфікса *-ня* для творення назв різних закладів. Цей словотвірний елемент створює відчуття «цеховости», традиції та затишку, підкреслює локальність і спеціалізацію: «*Гуральня*», «*Цукерня*», «*Львівська майстерня шоколаду*», «*Львівська копальня кави*», «*Реберня під Арсеналом*», «*Перша приватна броварня*». Подібні ергоніми апелюють до ремісничої культури міста та підтримують образ Львова як простору спадкових традицій.

У мовному середовищі Львова активно функціонує й застаріла лексема «*крам*», яка, на відміну від запозичених «*шоп*» чи «*маркет*», надає назвам галицького колориту й підкреслює місцеву культурну ідентичність: «*Кавова крамничка*», магазин подарунків «*Крам*», ресторан «*Вежа крамарів*», «*Пластова крамниця*». Уживання цієї лексеми сприяє відродженню традиційного міського мовлення та закріпленню його в публічному просторі.

Важливо, що діалектні ергоніми виконують не лише номінативну, а й ціннісну функцію. Вони транслують уявлення про «львівськість» як особливий культурний код, що поєднує повагу до традиції, іронічність, гостинність і локальний патріотизм. Назви на зразок «*Перша львівська грильова ресторація м'яса та справедливості*», «*Хліб, пструг і вино*», «*Файні льоди*», «*Шо*», «*Дерун*» демонструють мовну гру, характерну для міського середовища, де діалект стає засобом формування позитивного образу «свого» простору.

У дослідженні використано методи описового аналізу, елементи соціолінгвістичного та лінгвокультурологічного підходів, що дозволяє розглядати

ергоніми не лише як мовні одиниці, а як маркери культурної пам'яті та міської ідентичності.

Таким чином, діалектні ергоніми Львова постають ефективним інструментом формування суспільної свідомості. Вони нормалізують і легітимізують регіональну мовну варіантність, сприяють підвищенню мовної самооцінки львів'ян і формують стійкий образ міста як простору з виразною культурною ідентичністю.

Через мову вивісок, назв і брендів Львів «говорить» зі своїми мешканцями та гостями, утверджуючи ідею, що локальна мова – це не ознака провінційності, а важлива культурна цінність і символічний ресурс міста.

Список використаних джерел:

1. Белей О. Сучасна українська ергонімія: власні назви підприємств Закарпаття. Ужгород, 1999. 111 с.
2. Гвара. Автоентична львівська абетка. Львів: Видавництво Старого Лева, 2015. 144 с.
3. Цілина М. М. Ергоніми м. Києва: структура, семантика, функціонування: Автореф. дис...канд. філол. наук. К., 2006. 23 с.

Лігашевська Соломія,
студентка IV курсу
спеціальності «Початкова освіта»,
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені М. Шашкевича»
ligasevskasolomia@gmail.com
Науковий керівник:
Лагола Ірина Михайлівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені М. Шашкевича»,
irinalagola78@ukr.net

МОВА БОЛЮ, ПАМ'ЯТІ Й НАДІЇ В ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО НА ТЕМУ ВІЙНИ

Анотація. У статті досліджено воєнну тематику в творчому доробку Л. Костенко. Зокрема, проаналізовано поетичні твори автобіографічного характеру, зміст яких базується на особистому досвіді «дитини війни». Війна у творах поетеси постає не лише як історична подія, а й особиста трагедія, яка змінила і

вплинула на майбутнє життя героїні. Це стало темою поєднання особистого і національного в творчості письменниці.

Ключові слова. *Мілітарна тема, художній образ, історична пам'ять, образи-символи.*

Війна завжди змінює не лише кордони держав, а й внутрішні кордони людської душі. Вона ламає долі мільйонів людей, відбирає домівки, дитинство, відчуття безпеки. Та водночас війна неминуче входить і в духовний простір нації, стає болючим, але потужним імпульсом для мистецтва. Особливо гостро її переживає творча інтелігенція, адже слово, образ, пам'ять стають для митців способом осмислити катастрофу часу, зберегти правду пережитого і передати її наступним поколінням.

Війна стала сьогодні не тільки ключовим випробуванням українства на стійкість, але й неабияким стимулом для розвитку мистецтва, зокрема літератури. Свідченням цього є активне поповнення української художньої спадщини різножанровими книгами, в яких висвітлено воєнну тематику та художньо розкриваються проблеми, які принесла війна в життя окремої людини та суспільства загалом. Поява творів такого спрямування є доказом того, що мілітарна тематика є актуальною в контексті історичних подій нашого часу та впевнено займає важливе місце у сучасному літературному процесі, будучи значущим мистецьким явищем у непростий для країни час [2]. Війна вплинула і на самих авторів, змусивши їх переосмислювати свою творчість та роль у суспільстві. Багато письменників та поетів стали безпосередніми учасниками подій, що відобразилося у їхніх творах [1].

Поезія Ліни Костенко належить до тих явищ української літератури, де слово стає не лише художнім образом, а формою збереження історичної пам'яті та внутрішнього життя людини. Її твори про війну звучать особливо пронизливо, адже в них поєднано досвід дитини і голос зрілої особистості, яка осмислює пережите через роки. У цій ліриці війна постає не як абстрактна подія з підручника історії, а як особиста трагедія, що назавжди змінила світовідчуття, барви пам'яті й саму мову почуттів.

Частину своїх поезій Ліна Костенко присвятила темі війни. Але це, напевне, недоречне слово – «присвятила», бо поетеса вистраждала, сама пережила страшні воєнні роки, свої спогади і душевні болі вона вилила, висповідала у своїх поезіях [3].

У вірші «Мій перший вірш написаний в окопі» перед читачем постає моторошна картина зламаного дитинства. Уже перші рядки звучать як вирок мирному світові: «моє дитинство, вбите на війні». Тут немає звичних атрибутів дитячої безтурботності. Замість школи і книжок – «сипка од вибухів стіна», замість спокійної ночі – пожежі, від яких «ніч здавалась днем». Поетеса створює відчуття повного перевертання світу, коли природний порядок речей руйнується, а дитина опиняється в епіцентрі історичної катастрофи.

Особливо вражає момент народження першого поетичного слова. Лірична героїня пише «мало не осколком великі букви, щойно з букваря». Цей образ поєднує в собі крихкість дитинства і жорстокість війни. Осколок, символ руйнування, стає знаряддям творення слова. Поезія тут народжується як акт внутрішнього спротиву німоті жаху. Недарма звучить тривожне запитання: «Як невимовне віршами не скажеш, чи не німою зробиться душа?» Слово стає способом зберегти людяність там, де все довкола її знищує.

Інший вимір воєнного досвіду розкривається у вірші «Колись давно в сумних біженських мандрах...». Тут на перший план виходить тема вигнання і бездомності. Дитина не просто тікає від війни, вона втрачає відчуття дому як безпечного простору. «Як тяжко стукать у чужі оселі, бездомним будши на своїй землі!» – цей рядок передає глибину психологічної травми. Людина залишається на рідній землі, але відчувається чужою, беззахисною, позбавленою опори.

Попри це, у творі звучить і світла нота людяності. Чужа бабуся вкриває ковдрою, розпитує, співчуває, не бере жодної копійки. У світі, де панує руйнація, зберігається тепло простого людського серця. Фінальні рядки підносять особистий досвід до рівня філософського узагальнення: «А може, то в душі свого народу я прихилила голову тоді?» Дім постає не як будівля, а як духовна спільність, як народна душа, що здатна зігріти навіть у часи історичної темряви.

У поезії «Були у мене за дитячих літ...» мова почуттів набуває кольорової символіки. Дитинство постає у світлих, ніжних барвах: «такий блакитний світ», у

якому «не було ні тіні чорної, ні плями». Це світ довіри, тепла і сонця. Але війна вривається різкими контрастами. З'являється «червоний колір крові» і «чорний колір людської скорботи». Світобачення змінюється назавжди. Очі дитини, що колись були ясними, стають «як хмари грозові», «сивими, як дим». Через ці метафори передається внутрішня трансформація людини, яка втратила ілюзію безпеки світу.

Проте навіть у цьому творі Л.Костенко залишає місце для надії. Звернення до майбутнього звучить як моральний заповіт: «Живі живих не будуть убивати». Поетеса вірить, що настане час, коли нові покоління знову бачитимуть світ «голубуватим». Ця надія не заперечує болю, а народжується саме з його глибини, як прагнення відновити гармонію, втраченою війною.

У трьох розглянутих поезіях мова почуттів вибудовується через пам'ять. Це не миттєві емоції, а вистраждані спогади, які пройшли крізь роки і стали частиною внутрішнього світу людини. Дитяче сприйняття війни робить ці переживання особливо гострими: перед нами не солдат, не дорослий свідок, а дитина, чий світ зруйновано ще до того, як він устиг стати повним і зрілим.

Водночас у цих творах поєднуються особисте і національне. Доля однієї дитини стає образом долі цілого покоління, а індивідуальна пам'ять переростає у пам'ять народу. Саме тому ці поезії звучать актуально і сьогодні: вони говорять про універсальні речі – втрату, біль, страх, але також про людяність, співчуття і віру в майбутнє.

Мова болю у Ліни Костенко ніколи не переходить у відчай без виходу. Поруч із темрявою завжди присутній вогник світла: слово, що не дозволяє душі стати німою; добра людина, що простягає руку допомоги; мрія про світ без війни. Саме в цьому поєднанні трагедії і надії, пам'яті й віри народжується особлива сила її поезії. Коли дитинство обпалене війною, слово стає притулком, пам'ять – корінням, а надія – крилами, що дозволяють людині вистояти й залишитися людиною.

Список використаної літератури:

1.Бондарева В. Війна і література: чи змінилося те, що люди читають після 2022 року. URL: https://www.detalks.media/post/viina-i-literatura-chy-zminylosia-te-shcho-liudy-chytaiut-pislia-2022-roku?utm_source (дата звернення: 30.01.2026).

2. Вівчарик Н., Джердж С. Мілітарна тематика в сучасній українській літературі: історичні виклики і художня реальність. Прикарпатський вісник Наукового товариства імені Шевченка. Слово. 2024. № 20 (74). С.130-137.

3. Надієвська І. Тема війни у поезії Л. Костенко. URL: <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/2663/1/%D0%9D%D0%B0%D0%B4%D1%96%D1%94%D0%B2%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%86..pdf> (дата звернення: 30.01.2026).

Літвінюк Ольга Володимирівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка Відокремленого структурного підрозділу
«Тернопільський фаховий коледж
Тернопільського національного технічного
університету імені Івана Пулюя»
litvinykolu@i.ua

ПЕТРО ТИМОЧКО – МАЙСТЕР У ЦАРИНІ ПЕРЕКЛАДУ

Анотація *У тезах порушується тема перекладацької діяльності українського поета кінця ХХ – початку ХХІ століття Петра Тимочка.*

Ключові слова: *Петро Тимочко, поет, Ян Кохановський, Й.-В. Гете, перекладацька діяльність.*

Петро Тимочко – людина, яка пройшла надзвичайно складний життєвий і творчий шлях. Він пережив Другу світову війну, радянську неволю, багаторічне замовчування творчості, але залишився вірним своїм ідеалам і правді. Як поет став відомий читачам уже в літньому віці, але твори його були енергійними, чесними, прямими і відкритими, їх добре сприймали читачі. Для нього це було найбільше щастя. Активно працюючи над власними віршами, поет водночас захопився й перекладацькою діяльністю. Ще в юності вивчив німецьку і польську мови, все життя вдосконалював їх. Не маючи змоги друкувати свої твори в тоталітарній системі, він займався улюбленою творчою працею – читав в оригіналі і перекладав польських, німецьких, чеських, швейцарських поетів. Цим самим намагався розвинути українську літературу, вивести її на світовий рівень. У 70-х роках з'явилися перші публікації його нових перекладів на сторінках журналів «Всесвіт», «Жовтень» та інших виданнях. Читачам запам'яталися зокрема переклади

німецьких поетів Фрідріха Гельдерліна, Вальтера фон дер Фігельвайзе, Германа Гессе, Вальзера Роберта, Альбіна Цолінгера, Курта Марті, Вальтера Гросса, польських майстрів слова Т. Бой-Желенського, Юліана Стаффа, К. І. Гальчинського, Ципріяна Норвіда [2].

Важливе місце у перекладацькій діяльності Петра Тимочка посідала творчість Яна Кохановського – митця епохи Відродження, "чорноліського співця", поезію якого в Україні знали лише спеціалісти та обмежене коло читачів. Однак книга перекладів "Ян Кохановський. Поезії" побачила світ аж 1980 року у київському видавництві "Дніпро" накладом 5 тисяч примірників. Сьогодні ця ошатна невелика книга стала бібліографічною рідкістю. Поет не тільки переклав найкращі твори співця Ренесансу, а й написав ґрунтовну передмову і уклав фахові примітки. У попередньому слові "Чорноліський співець" перекладач наголошував: "Творчість Кохановського виросла на добре зораному попередниками ґрунті і свідчить про високий рівень польської поетичної культури в тодішньому слов'янському світі" [1, с. 14].

Працюючи над перекладами, письменник намагався зберегти не лише авторський стиль, але й дух того часу, відтворити органічну народність, великий патріотизм, щирю людяність, глибоку духовність «чорноліського співця». Водночас він зумів наблизити поезію епохи Середньовіччя до нашого часу, донести до читача тогочасну іронію, сарказм, тонкий гумор пісень та фрашок Яна Кохановського. У передмові до збірки перекладів Петро Семенович писав: "З багатьох пісень і фрашок світить нестримне сяйво життєрадісної поетової натури. Чеснота, слава, добре ім'я, нагорода за добро чи зло – ось слова, які часто зустрічаємо в його поетичній мові і які були для нього категоріями суспільними, етичними й естетичними" [1, с. 13].

Ще один поет, до творчості якого звертався Петро Тимочко, - найбільший співець людства Йоганн-Вольфганг Гете. Книга перекладів українською мовою під назвою "Невгасима любов" появилася друком 1998 року у київському видавництві «Академія». Твори великого німецького майстра слова були близькі класичному стилю Петра Тимочка, тому переклади їх зрозумілі нашому читачеві і вважаються одними з кращих в українській літературі. Сучасники вважають, що ця збірка є

окрасою української перекладацької літератури, бо до цього часу такого поетичного вибраного досі ми не мали.

Поет, перекладач, громадський діяч Юрій Завадський про перекладацьку спадщину нашого земляка сказав: «Петро Тимочко мав надзвичайне відчуття слова, енциклопедичний запас слів, що допомогло йому в перекладацькій праці сягнути вершин цього непростого ремесла. Його переклади передають дух оригіналу, а це вдається не кожному. Його українська мова в перекладах дає можливість читачеві отримувати справжню насолоду від слова і пізнавати його неперевершену красу [4].

Оцінюючи перекладацьку творчість Петра Тимочка, академік Роман Гром'як відзначає, що поет " зберіг добірну рідну мову, вдосконалив знання польської і німецької від співтабірників – носіїв цих мов. Не втратив потягу до карбованого слова – постійно перекладав речі поважні і не прості для поетичної інтерпретації: твори класиків польської і німецької літератур. Не мав почуття меншевартості... Петро Тимочко постійно спілкувався з фахівцями перекладацької справи, пройшов добру школу Григорія Кочура. У висліді 1980 року з'явилася книжка перекладів Яна Кохановського з глибокою і вдумливою передмовою. Книжка стала перепусткою до Спілки письменників, але ідеологічні стражники мандатної чистоти довго його туди не пропускали. Наперекір усьому, за покликом душі поет-перекладач невтомно працював і на сьогодні має найповніший в українській мові солідний том творів Й. В. Гете" [3].

Насправді, в українській літературі не так багато таких поетів-перекладачів, як Петро Тимочко. Саме він як майстер перекладу своєю наполегливою працею збагачував нашу літературу, дбав про її розвиток в усіх її родах і жанрах [2].

Список використаних джерел:

1. Кохановський Я. Трени й інші вірші / Переклад і передмова П. Тимочка. Тернопіль: Видавництво «Крок», Instytut Literatury, 2022. 160 с.
2. Знай і пам'ятай наших: «Я – син землі. Вітчизни вірний син!» URL: <https://svoboda.te.ua/znaj-i-pamyataj-nashyh-ya-syn-zemli-vitchyzny-virnyj-syn/> (Дата звернення 25.01.2026).
3. Петро Тимочко перекладач. URL: https://tvory.net.ua/ukrainska_literatura/statti/1/78.html (Дата звернення 25.01.2026).
4. Завадський Ю. URL: <https://www.instagram.com/p/DHdu1DotH4a/> (Дата звернення 25.01.2026).

Мировський Олексій Анатолійович
 доктор філософії (PhD),
 викладач історії ВСП «Фаховий
 коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 oam2016@ukr.net

УКРАЇНСЬКИЙ ТЕАТР КОРИФЕЇВ У КОНТЕКСТІ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХІХ СТ.: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

Анотація. *У тезах проаналізовано феномен українського театру корифеїв як важливого складника національного культурного простору другої половини ХІХ ст. у контексті мовної політики російської імперії. Розкрито історичні умови виникнення професійного українського театру, особливості його репертуару, гастрольної діяльності та стратегії подолання цензурних заборон. Особливу увагу приділено ролі театру корифеїв у збереженні української мови, формуванні історичної пам'яті та національної ідентичності, а також постатям Марка Кропивницького, Михайла Старицького, Марії Заньковецької, Панаса Саксаганського та Івана Карпенка-Карого. Показано, що діяльність театру корифеїв стала формою культурного спротиву імперській асиміляційній політиці та мала довготривалі наслідки для розвитку українського театрального мистецтва.*

Ключові слова: *український театр, театр корифеїв, мовна політика, Російська імперія, історична пам'ять, Марія Заньковецька.*

Український театр корифеїв виник у другій половині ХІХ ст. в умовах жорсткого обмеження української мови та культури в межах Російської імперії. Валуєвський циркуляр 1863 р., Емський указ 1876 р., а також подальші цензурні інструкції суттєво обмежували використання української мови в публічному просторі, зокрема на театральній сцені [1, с. 214]. За цих умов театр став не лише мистецьким явищем, а й формою культурного спротиву.

Початок професійного українського театру пов'язують із діяльністю трупи Марка Кропивницького, яка з 1882 р. започаткувала системну сценічну практику українською мовою. До формування театру корифеїв долучилися також Михайло Старицький, Марія Заньковецька, Панас Саксаганський, Іван Карпенко-Карий – митці, що поєднали акторську, режисерську й драматургічну діяльність [2, с. 47–49].

Саме вони заклали основи національного театрального репертуару, орієнтованого на історичну пам'ять, народну традицію та соціальну проблематику.

Репертуар театру корифеїв охоплював історичні драми, соціально-побутові п'єси, музично-драматичні вистави, які апелювали до колективного досвіду українців. Значна частина постановок була змушена проходити через цензурні компроміси: зміну назв, скорочення текстів, адаптацію мовних форм. Водночас митці знаходили способи обходу заборон, використовуючи підтексти, символіку та фольклорні елементи [3, с. 112].

Особливе місце в історії театру корифеїв посідає Марія Заньковецька – видатна акторка, яка першою в історії отримала звання народної артистки України. Її слова: «Театр для мене, перш за все і після всього, – Храм» – стали своєрідним етичним кредо покоління корифеїв і відображали сакральне сприйняття сцени як простору служіння народові. Сценічні образи Заньковецької поєднували глибину психологізму з національним колоритом, формуючи нову модель української театральної гри [4, с. 89].

Важливим етапом діяльності театру корифеїв стали гастролі за межами України, зокрема в Петербурзі, які мали надзвичайний успіх і засвідчили високий професійний рівень української сцени, попри імперську політику культурної цензури [2, с. 131]. Сам факт цих гастролей руйнував стереотипи про «провінційність» українського театру та утверджував його як повноцінний європейський феномен.

Значення театру корифеїв для формування історичної пам'яті яскраво підтверджує вислів більшовицького генерала Миколи Муравйова: «Якби свого часу повісили Кропивницького, Заньковецьку, Садовського, Саксаганського, ні про який націоналізм не було б і мови» [6]. Ця фраза, промовлена вже у ХХ ст., засвідчує, що вплив корифеїв виходив далеко за межі суто мистецької діяльності та сприймався владою як політична загроза.

Завершення діяльності класичної трупи театру корифеїв напередодні Першої світової війни було зумовлене як внутрішніми творчими трансформаціями, так і загальною кризою імперського простору. Водночас традиції, започатковані

корифеями, стали підґрунтям для подальшого розвитку українського театру у ХХ ст., зокрема в умовах радянської культурної політики [5, с. 203–205].

Отже, український театр корифеїв був не лише мистецьким явищем, а й важливим історико-культурним чинником, який сприяв збереженню української мови, формуванню національної ідентичності та історичної пам'яті в умовах імперського тиску.

Список використаних джерел

1. Грицак Я.Й. Нарис історії України: формування модерної української нації ХІХ–ХХ ст. Київ: Генеза, 2000. 360 с.

2. Кисіль О.Г. Український театр: історія і сучасність: монографія. Київ: Либідь, 2010. 256 с.

3. Нечиталюк М.Ф. Театр корифеїв: традиції та новаторство. Київ: Мистецтво, 1996. 192 с.

4. Тобілевич С.В. Марія Заньковецька. Життя і творчість: монографія. Київ: Мистецтво, 1986. 240 с.

5. Кохан Л.М. Музично-драматичний театр Михайла Старицького в контексті часу (1873–1898 роки): дис. ... канд. мистецтвознавства: 26.00.01. Харків, 2022. 268 с.

6. «Марія Заньковецька». Вистава Національного академічного українського драматичного театру ім. М. Заньковецької. 2 частина. Відеозапис. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=syK7DdH0DHM> (Дата звернення 31.01.2026).

Пастушак Вікторія Олегівна
 студентка ВСП «Фаховий
 коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 vpastushchak2025@itcollege.lviv.ua
Мировський Олексій Анатолійович
 доктор філософії (PhD),
 викладач історії ВСП «Фаховий
 коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 oam2016@ukr.net

ВІД МАЙДАНУ ДО ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ: УКРАЇНЬКА ЛІТЕРАТУРА 2013–2026 РОКІВ У КОНТЕКСТІ ІСТОРИЧНОЇ ПАМ'ЯТІ

Анотація. У роботі висвітлено українську літературу, присвячену подіям Майдану та новітній історії України у хронологічних межах 2013–2026 рр. Охарактеризовано жанрову різноманітність і провідні мотиви художніх, документальних та мемуарних текстів, що відображають Революцію гідності, перебіг російсько-української війни та досвід повномасштабного вторгнення. Акцентовано увагу на внеску письменників у осмислення суспільних трансформацій, збереження історичної пам'яті й утвердження національної самосвідомості. Визначено роль сучасних видавничих ініціатив у поширенні літератури воєнного часу. Зроблено висновок, що літературні тексти зазначеного періоду виконують функцію культурного свідчення та духовного опору.

Ключові слова: Революція гідності, Майдан, війна, Донбас, громадянська позиція, документальна література, Сергій Жадан, Василь Шкляр, Запорозька Січ, Кошовий Сірко, сучасна українська література, свобода і незалежність.

Події Революції гідності 2013–2014 рр. стали переломним моментом не лише в політичній історії України, а й у розвитку її літератури. Вона стала ключовою подією, що визначила подальший розвиток української держави та її літератури. У художніх і документальних творах Майдан постає як простір громадянського пробудження, солідарності та боротьби за свободу. Письменники намагалися не лише зафіксувати перебіг подій, а й передати внутрішній стан суспільства, яке усвідомлює власну відповідальність за майбутнє країни.

Важливою рисою літератури періоду Революції гідності є поєднання індивідуального досвіду автора з колективною історичною пам'яттю. Тексти, написані безпосередніми свідками подій, формують емоційно насичений і водночас

документально вивірений нарратив, у якому особисте переживання стає частиною загальнонаціонального досвіду [1, 2].

Після початку російсько-української війни у 2014 р. провідною темою літератури стає війна та її вплив на людину. Важливе місце серед художніх творів займає роман Сергія Жадана «Інтернат», у якому показано життя мирного населення на Донбасі в умовах воєнних дій. Через історію вчителя, який вирушає забрати племінника з небезпечної зони, коли лінія фронту наближається до його міста, автор розкриває проблему байдужості, страху та поступового усвідомлення власної громадянської позиції. Війна постає як трагедія звичайних людей, змушених виживати між двома світами.

Особливе місце в літературі після 2014 р. займає осмислення проблеми ідентичності мешканців прифронтових територій. Художні твори та репортажна проза акцентують увагу на моральному виборі людини в умовах війни, її здатності до співпереживання й відповідальності за власну позицію, що є характерним і для прози Сергія Жадана [2].

Значний пласт сучасної літератури становлять документальні та публіцистичні видання, що пояснюють причини й наслідки війни. Однією з найвідоміших таких книг є «Як Україна втрачала Донбас». У ній автори аналізують події, що передували окупації частини Донбасу, звертаючи увагу на політичні помилки, інформаційну війну, байдужість влади та складні соціальні процеси в регіоні. Книга допомагає зрозуміти, що втрата територій була не раптовою, а стала результатом тривалих проблем, які ігнорувалися роками [3].

Документальна література про війну виконує не лише пізнавальну, а й суспільно-виховну функцію. Аналітичні дослідження подій на Донбасі сприяють глибшому розумінню причин військового конфлікту та ролі інформаційних впливів у формуванні громадської думки [3].

Окрему групу становлять твори, присвячені безпосередньо українським воїнам. У книзі Василя Шкляра «Чорне сонце» розповідається про бійців полку «Азов», їхній шлях до війни, мотивацію та внутрішні переживання. Автор показує героїв не ідеалізовано, а як людей, які свідомо обрали боротьбу за державу [4].

Звернення сучасних авторів до історичних паралелей, зокрема козацької доби, увиразнює ідею тяглості визвольної боротьби українського народу. Поєднання минулого й сучасного у творах Василя Шкляра дозволяє інтерпретувати війну ХХІ ст. як продовження багатовікового спротиву зовнішній агресії [4, 5].

У романі «Характерник» Василь Шкляр поєднує історичні мотиви з подіями сучасної війни, створюючи образ незламного українського духу. У другій половині ХVІІ ст. в Запорозькій Січі сталася неймовірна подія, яку зафіксовано в архівах тодішньої московії й яку не оминув увагою жоден доскіпливий хроніст козаччини. Та особливого чару ця пригода набуває під пером письменника, що на основі документальних джерел творить яскраву історичну реальність з життя «лицарів списа і шаблі». Кошовий Сірко, кинувши виклик самому цареві, розпочинає велику, вкрай небезпечну гру з московією. І треба зробити неможливе, аби в цьому поєдинку зберегти козацьку честь і гідність матері Січі [5].

Література періоду повномасштабного вторгнення засвідчує здатність української культури швидко реагувати на виклики часу. Фіксуючи події «тут і тепер», такі тексти стають важливим джерелом для майбутніх досліджень новітньої історії України та формування національної історичної пам'яті [2, 4].

Після повномасштабного вторгнення Росії у 2022 р. українська література набула ще більшої документальності та емоційної напруги. З'являються щоденники війни, поетичні збірки та прозові твори, у яких автори фіксують життя під час обстрілів, досвід втрат і вимушеного переселення, а також силу єдності українського народу [2, 4]. Ці тексти виконують важливу функцію історичного свідчення та моральної підтримки суспільства.

Отже, українська література 2013–2026 рр. є важливим джерелом осмислення подій Майдану та війни. Вона поєднує художнє слово з документальною правдою, допомагає зрозуміти причини й наслідки сучасних подій та зберігає пам'ять про боротьбу українського народу за свободу і незалежність.

Список використаних джерел:

1. Винницький М. Український Майдан, російська війна. Хроніка та аналіз Революції гідності. Львів : Видавництво Старого Лева, 2021. 560 с.
2. Жадан С. Інтернат. Чернівці : Meridian Czernowitz, 2017. 336 с.

3. Казанський Д., Воротинцева М. Як Україна втрачала Донбас. Київ : Чорна гора, 2020. 326 с.
4. Шкляр В. Чорне Сонце. Київ : КСД, 2023. 304 с.
5. Шкляр В. Характерник. Київ : КСД, 2019. 304 с.

Погребняк Олександра Олегівна,
викладачка української мови і літератури
ВСП «Фаховий коледж
Національного університету кораблебудування
імені адмірала Макарова»
м. Миколаїв, Україна
Alexa20@i.ua

МОВНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНОМУ НОВИННОМУ ПРОСТОРІ

Анотація: у тезах розглянуто проблему мовної відповідальності публічних осіб у сучасному медіапросторі; проаналізовано основні порушення мовлення, характерні для публікацій засобів масової інформації й новинних пабліків у соціальних мережах, зокрема відхилення від норм української літературної мови; подано визначення поняття мовної культури в медіапросторі; окреслено основні шляхи вдосконалення мовної компетентності представників медіа.

Ключові слова: засоби масової інформації, калька, мовна культура, норми сучасної української літературної мови, публічне мовлення, суржик.

На сьогодні питання мови набуло актуальності після подій повномасштабного вторгнення України, що вплинуло на популяризацію української мови серед населення. Медіапростір є чинником становлення суспільної свідомості, і впливає на формування культури мови українців.

Активне поширення під час війни публікацій засобів масової інформації, а саме виступи політичних діячів, журналістів, представників культури і мистецтва, лідерів думок мають вплив на мовленнєву практику населення. Цілком відомим є той факт, що використання новинних пабліків є сучасним засобом моніторингу події, що забезпечує швидке отримання інформації, але часто спричиняє порушення норм літературної мови.

М. Лапін, Р. Назар підкреслюють, що «з огляду на ЗМІ і телебачення зокрема, підвищується відповідальність працівників за мовне оформлення призначених для передачі в ефір матеріалів, бо кожна помилка диктора чи журналіста завдає великої шкоди культурі мовлення. Професійні навички дикторів телебачення повинні відображати норми української літературної мови, бо вони, журналісти, є зразковими носіями ідеології та мови рідної країни» [2, с. 69]. Дотримання норм сучасної української мови є відповідальністю представників засобів масової інформації, оскільки впливають на рівень мовної культури своєї аудиторії.

Н. Лазаренко характеризує поняття «культура мови», як бездоганне користування лексичними і граматичними нормами літературної мови, у правильній вимові і вживанні нормативних наголосів у словах [1, с. 38]. Доцільно наголосити, що формування мовної культури є одним із завдань державної політики й фактором розвитку національної самоідентичності. Мовлення журналістів, публічних діячів, телеведучих, блогерів є зразковим, що визначається свідомим і нормативним використанням мовних засобів за усталеними нормами сучасної української літературної мови, залежно від мовленнєвої ситуації і стилю.

Ключовими факторами зниження мовної культури в медіапросторі є соціальні, політичні, економічні, професійні й лінгвістичні чинники, які впливають на закріплення помилок у повсякденному мовленні суспільства. Окреслимо види найпоширеніших порушень норм літературної мови в засобах масової інформації:

- акцентологічні й орфоепічні помилки;
- недоречне використання іншомовних слів;
- вживання слова в невласливому йому лексичному значенні;
- неправильне узгодження, керування, словозміна слів;
- стилістичні відхилення та інші.

Системне використання в публічному просторі суржику і кальки негативно окреслює загальний рівень мовної культури. Використання суржику в медіатекстах спричинено соціально-історичними факторами, що є чинником двомовності в суспільстві. Недостатній рівень мовної компетентності фахівця з медіа впливає на змішування елементів двох мов, що призводить до спрощення мовлення й відхилення від норм сучасної української літературної мови.

Регулярне використання калькованих висловів призводить до порушення лексичної й синтаксичної структури мови. Буквальний переклад іншомовних словосполучень, зокрема з російської мови, обумовлений недостатньою мовною підготовкою журналістів, використанням автоматизованих засобів перекладу й впливом іншомовного інформаційного простору.

Процес подолання використання ненормативного мовлення в засобах масової інформації, потребує комплексного підходу й підвищенню мовної відповідальності. Системне підвищення кваліфікації медійних працівників, наприклад, відвідування вебінарів, мовних курсів і семінарів. Важливо регулярно цікавитися змінами правил з української мови, зокрема правилами нового українського правопису [3]. Доцільно під час підготовки матеріалу використовувати словникові й довідникові джерела, що забезпечує дотримання орфоепічних, лексичних, граматичних і синтаксичних норм.

За дослідженнями Л. Українець окреслено, що «державний статус української мови вимагає якісних змін у суспільній свідомості, зосібна в підготовці фахівців усіх галузей виробничої діяльності, тому саме на засоби масової інформації покладається відповідальність мовного виховання, адже в підсумку саме від них і залежить формування національної самосвідомості» [4, с. 326-327]. З огляду на збільшення попиту на цифрові медіаресурси під час війни, соціального значення набуває публічне мовлення що потребує свідомого й системного регулювання.

Отже, мовна відповідальність засобів масової інформації є невід'ємною складовою функціонування медіапростору й засобом впливу на формування мовної культури комунікативних стандартів і ціннісних орієнтацій суспільства, що підвищує вимоги до системного навчання й формування компетентності публічного мовлення.

Список використаних джерел

1. Лазаренко Н. Культура мовлення як невід'ємна складова ключових компетентностей сучасного педагога. Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство): Збірник наукових праць. Вінниця: ТОВ «Фірма «Планер», 2016. Вип.23. С.36-42.

2. Лапін М. В., Назар Р. М. Мовна модель засобів масової інформації Редакційна колегія. Макіївка: 2011. С. 68-69.

3. Новий український правопис. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/Pravopys.2019/ukr.pravopys-2019.pdf>

4. Українець Л. Ф., Мова засобів масової інформації в коноційному висвітленні. Журналістика. Лінгвістика. Дидактика: збірник наукових праць. Полтава: 2010. С 326-329.

Поломахтерова Анна Ігорівна

студентка 2 курсу спеціальності «Дошкільна освіта»

Комунального закладу Львівської обласної ради

«Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені Маркіяна Шашкевича»

polomakhterovaai@brodyrk.ukr.education

Науковий керівник

Свиріпа Людмила Кирилівна

спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка

Комунального закладу Львівської обласної ради

«Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені Маркіяна Шашкевича»

svyripa@brodyrk.ukr.education

МОВА ПОЧУТТІВ У ПОЕЗІЇ ЛІНИ КОСТЕНКО

Анотація. У статті досліджено емоційно-сміслову палітру лірики Ліни Костенко, де мова почуттів реалізується через глибокий професіоналізм, інтимність та філософічність. Проаналізовано індивідуально-авторські засоби художнього слова, що перетворюють особисті переживання на універсальні сенси, зокрема любов до природи, Батьківщини та екзистенційні роздуми. Особлива увага приділяється використанню автором символічних образів, що виражають духовність та творчу свободу, дозволяють глибше розкрити внутрішній світ ліричного героя в контексті сучасного світобачення.

Ключові слова: поетична мова, ліричний герой, мова почуттів, емоційність, українська поезія, художній образ.

Протягом ХХ–ХХІ століть українська лірика пройшла шлях від класичної метафоричності до складної системи символів, де мова виступає живим резонатором людської душі. «Поетична мова оперує великою кількістю експресивно-виражальних засобів, з'ясування особливостей використання яких є завданням стилістики віршового тексту» [2, с. 3]. Мова почуттів базується на багаторівневій структурі, що включає фоностилістику та синтаксис. Використання

асонансів та алітерацій створює особливий психологічний фон: повторення сонорних звуків передає ніжність, а нагромадження проривних приголосних - внутрішню напругу ліричного героя. Особливе місце у цьому процесі посідає Ліна Костенко. Її поезія поєднує аристократичну стриманість із вибуховою експресією. Мова почуттів у творчості Ліни Костенко – це поєднання глибокого психологізму, філософської недовомовленості та витонченої інтимності, де кохання постає невтоленною спрагою, а любов до світу й слова є основою духовності. Її поезія характеризується метафоричністю, символізмом (крила, кольорові миші) та емоційною експресією, що відтворює тугу, радість і безкомпромісну відданість. Яскравим прикладом є її «Світлий сонет». Рядки *«Я дуже тяжко вами відболіла. Моя любов ішла по берегах...»* демонструють, що почуття для авторки - це важка духовна праця. Використання дієслів стану та епітета «світлий» створює ефект катарсису, де слово лікує і підносить над буденністю. Інтимна лірика описує любов як глибоке, майже сакральне почуття, що не терпить приниження та зради. Почуття переплітаються з філософськими роздумами про сенс буття, красу, вірність та творчість. Лірична героїня точно розуміє природу людських переживань, від ніжності до суворості. Ліна Костенко майстерно поєднує інтелект і емоцію. Її вірші не перевантажені пафосом, проте кожен рядок наповнений глибоким переживанням. Поетеса говорить про любов, біль, самотність, надію, гідність і свободу так, що читач відчуває ці емоції як власні. Любов у її поезії – не лише радість, а й випробування, відповідальність, інколи – трагедія. Вона показує почуття як складний і багатогранний стан душі, уникаючи поверховості та шаблонів. В «Світлому сонеті» йдеться про високі почуття, які треба мати щастя пережити, адже це не кожному дано, тому що не до кожного приходиться справжнє почуття. Почуття не просто описуються, а переживаються через призму філософського осмислення буття, рідної мови та історії. У поезії Ліна Костенко передає потаємні спалахи людського почуття, усвідомлення кохання як щастя і як випробування. *«Як холодно! Акація цвіте»* - холод у природі, але й холод у людській душі від неможливості щастя бути поруч з коханою людиною. Любовна лірика є ніжною, але водночас волелюбною, де героїня не хоче бути *«слухняною рабою»*. Як важко інколи людині підшукати слова (*...всі слова були уже чиймись»*),

щоб вимовити їх вперше. Гармонійно поєднується пейзажна лірика з потаємними почуттями у вірші «*Хай буде легко. Дотилом пера...*», тому що життя неможливе без труднощів. Проте почуття залишаються, за допомогою художніх образів (епітетів, неповних речень, контрастів, антонімів, алітерації) лірична героїня передає світлі почуття, хоча втрачені. Поетеса залишає простір для мрій та сподівань, часто використовуючи мотив «*несказаного*». Важливою рисою мови почуттів у поезії Ліни Костенко є її щирість. Вона не приховує сумнівів, страхів чи розчарувань, але водночас зберігає внутрішню силу та гідність. Її лірична героїня – це людина, яка вміє відчувати глибоко і чесно, не зраджуючи себе. Саме тому поезія Ліни Костенко залишається актуальною для різних поколінь.

Поетеса доводить, що справжня емоційність тримається на точності образу, а не на пафосі. Поетеса часто залишає емоційний простір для читача, фокусуючись на відтінках почуттів, а не на прямих твердженнях. Проте аналіз твору потребує розуміння його внутрішньої механіки. «Поезія – це той рід літератури, в якому на хвилях різних почуттів та емоцій переносимось у світ ліричного героя та намагаємось зрозуміти особливий, тільки йому притаманний внутрішній світ, відчуті образи, якими надихається ліричний герой» [1, с. 13]. У ХХІ столітті мова почуттів дещо трансформувалася: автори частіше використовують верлібр та розмовну лексику, щоб підкреслити стихійність переживань у сучасному світі. Важливим аспектом залишається звукозображальність. Паралельне повторення певних звукосполук створює ритмічне відлуння - поетичну симфонію. Це свідчить про те, що мова поезії — це динамічна система, яка постійно шукає нові способи оприявлення невидимих світів людських емоцій. Мова почуттів в українській поезії ХХ–ХХІ століть відображає еволюцію національної свідомості та індивідуального світобачення. Шлях від інтелектуальної довершеності Ліни Костенко до семантичних експериментів сучасності - це не відмова від емоційності, а розширення її діапазону. Поетичне слово залишається головним інструментом фіксації людського досвіду. Творчість Ліни Костенко заклала фундамент, на якому сьогодні будується нова українська лірика, здатна говорити про вічне сучасною мовою. Поезія продовжує свою місію, перетворюючи кожен емоцію на безсмертне слово. Мова почуттів у Ліни Костенко є інструментом, що перетворює особисті

переживання на загальнолюдські цінності, окрилюючи душу та звеличуючи вірність.

Особливе місце в творчості Ліни Костенко займає мова внутрішнього протесту і громадянського болю (*«Ми воїни. Не ледарі. Не лежні. І наше діло праведне й святе. Бо хто за що, а ми за незалежність. Отож нам так і важко через це»*). Її поезія часто звучить як голос сумління, у якому поєднуються гнів і надія, іронія й віра в людину. Поетеса має право на критичну любов до свого народу, що виражається зболено, але безкомпромісно. Через метафори, символи та філософські узагальнення авторка передає почуття відповідальності за долю народу, за збереження культури й моральних цінностей (*«Нації вмирають не від інфаркту, спочатку їм відбирає мову»*). Ці емоції не нав'язуються читачеві, а народжуються природно – з глибини думки та душі. Ліна Костенко майстерно передає емоції, поєднуючи їх з роздумами про вірність, внутрішню свободу людини, людську гідність та трагізм, роблячи свою поезію непереможною та вічною. Отже, мова почуттів у творчості Ліни Костенко – це гармонійне поєднання емоційної глибини, філософського осмислення та художньої досконалості. Її слово не лише описує почуття, а й формує внутрішній світ читача, спонукаючи до роздумів, співпереживання і духовного зростання.

Список використаних джерел

1. Небеленчук І.О., Флюктуація поезії ХХІ століття крізь призму сучасного світобачення. С. 13 URL: http://www.innovpedagogy.od.ua/archives/2021/41/part_2/4.pdf (дата звернення 28.01.2026 р.).

2. Тележкіна О.О., Мова української поезії II половини ХХ століття: фонетична, лексико-граматична і лексикографічна рецепція: автореф. дис. канд. філ. наук. НАН України. https://iul-nasu.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/Tyelyezhkina_avtoreferat.pdf (дата звернення: 03.02.2026р.)

Поніжай Юлія Андріївна,
студентка групи ІІІ-22,
ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій»
НУ «Львівська політехніка»
yuronizhai2024@itcollege.lviv.ua
Науковий керівник:
Мельничук Оксана Олегівна,
спеціалістка вищої категорії
ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій»
НУ «Львівська політехніка»
oksana.melnichuk@itcollege.lviv.ua

МАТЕМАТИКА ЯК УНІВЕРСАЛЬНА МОВА ПІЗНАННЯ СВІТУ

Анотація. У доповіді розглядається математика як універсальна мова науки та один із найпотужніших інструментів пізнання навколишнього світу. Вона не лише оперує числами, формулами та рівняннями, а й допомагає людині зрозуміти закономірності природи, суспільства та мислення. Саме завдяки математиці людство змогло перейти від інтуїтивного сприйняття світу до його свідомого, науково обґрунтованого осмислення. Також показується, що вона є засобом пізнання соціальних процесів, оскільки статистика, математичні моделі та графіки допомагають аналізувати демографічні зміни, економічний розвиток, результати соціологічних досліджень.

Ключові слова: математика, мова, «золотий переріз», графік, рівняння.

У сучасному світі поняття мови виходить далеко за межі словесного спілкування. Мова - це спосіб осмислення реальності, форма передавання знань і досвіду, інструмент пізнання світу. У межах теми конференції «Мова в гармонії світу» математика постає не просто інструментом вимірювання, а знаковою системою, за допомогою якої людина інтерпретує, осмислює та “прочитує” світ. Тобто можна сказати, що математика постає як особлива, універсальна мова, здатна гармонізувати наукове мислення людини та її уявлення про будову світу.

Недарма Галілео Галілей одним із перших сформулював ідею природи як тексту, написаного математичною мовою: «Книга природи написана мовою математики, а її символи — це трикутники, кола та інші геометричні фігури». Ця думка підкреслює ідею, що математичні структури лежать в основі природних явищ, а їх пізнання можливе лише через відповідну “мову” символів, чисел і відношень.

Наприклад, формула закону всесвітнього тяжіння Ньютона не просто обчислює силу - вона пояснює взаємодію тіл у Всесвіті у зрозумілій, символічній формі.

Математику часто називають мовою науки. І справді математика має всі ознаки мовної системи: власний алфавіт (числа, знаки, символи), власну граматику (правила та аксіоми), синтаксис (правила побудови формул і доведень) та семантику (значення математичних понять). Завдяки цій мові людство отримало можливість точно й однозначно описувати явища природи, незалежно від національної чи культурної належності дослідника. Формули й рівняння зрозумілі науковцям у різних куточках світу так само, як музичні ноти - музикантам. У цьому полягає її універсальність. Французький математик і філософ Анрі Пуанкаре наголошував: «Математика - це мистецтво називати різні речі одним і тим самим ім'ям». Це твердження вказує на узагальнюючу функцію математики, яка дозволяє побачити спільні закономірності у різноманітних явищах світу.

У гармонії світу математика виконує роль упорядковувального начала. Вона допомагає виявити приховані закономірності, ритми та пропорції, що лежать в основі природних процесів. Симетрія в кристалах, закономірності росту рослин, циклічність астрономічних явищ - усе це приклади «мовлення» природи, яке людина читає через математичні моделі. Математичні співвідношення, зокрема «золотий переріз», стали основою естетичних уявлень про красу й досконалість. Саме поняття «золотого перерізу» є одним із найпереконливіших прикладів математики як мови пізнання гармонії світу. Це математичне співвідношення, яке з давніх часів використовувалося людиною для опису краси, пропорційності та впорядкованості як у природі, так і в культурі. «Золотий переріз» визначається як поділ відрізка на дві частини так, що відношення більшої частини до меншої дорівнює відношенню всього відрізка до більшої частини. Це відношення приблизно дорівнює 1,618 і позначається грецькою літерою ϕ (фі). Математична формула «золотого перерізу» є не просто способом обчислення, а знаковою моделлю, за допомогою якої людина «прочитує» пропорційність світу. Розташування листків на стеблі рослин, спіраль мушлі, пропорції людського тіла часто описуються співвідношеннями близькими до золотого перерізу. У цих випадках математика не нав'язує природі порядок, а виявляє вже наявну закономірність.

А ще Піфагор довів, що гармонійне звучання музики базується на простих числових відношеннях. Інтервали в музиці - це не випадковість, а математичні пропорції. Таким чином, емоційне мистецтво музики має глибоку математичну основу. Математика тут виступає мовою, що пояснює, чому певні звуки сприймаються як гармонійні. Таким чином, математика стає посередником між світом явищ і людським розумом.

Особливої уваги заслуговує взаємодія математичної та вербальної мов. Навчання математики неможливе без точності мовного формулювання. Поняття, означення, доведення потребують логічно вивіреного мовлення. Через математичний текст формується культура мислення, вміння чітко висловлювати думку, аргументувати та робити висновки.

У сучасному суспільстві математика як мова пізнання активно використовується для опису соціальних, економічних і комунікаційних процесів. Статистичні дані, графіки, алгоритми стали невід'ємною частиною публічної комунікації в економіці, соціології, медіа. Вони дозволяють передавати складну інформацію лаконічно, зрозуміло та об'єктивно, сприяючи формуванню відповідального й критичного мислення. Графіки є особливою формою математичної мови, де інформація передається не словами, а зображенням залежностей. Наприклад, графік функції дозволяє «побачити» зміну процесу: зростання, спадання, максимум або мінімум. У науці та суспільстві графіки виконують комунікативну функцію: графіки температури демонструють кліматичні зміни; епідеміологічні криві показують поширення захворювань; економічні діаграми відображають динаміку розвитку держав. У цьому випадку математика стає мовою передачі знань, зрозумілою без перекладу.

Однією з ключових одиниць математичної мови є рівняння. Рівняння можна розглядати як особливу форму висловлювання, за допомогою якої людина осмислює реальність. Подібно до речення в звичайній мові, рівняння має структуру, смисл і здатність передавати знання про світ. Рівняння не є лише інструментом для знаходження числових значень, воно фіксує зв'язки між величинами, відображає причинно-наслідкові відношення та дозволяє формалізувати досвід. Наприклад, рівняння руху в фізиці описує не окремий випадок, а загальну закономірність, яка

діє для нескінченної кількості ситуацій. Таким чином, одне рівняння «говорить» про цілий клас явищ. Запис $F=ma$ є не просто формулою, а твердженням про те, як пов'язані сила, маса та прискорення в природі. Це твердження зрозуміле науковцям у будь-якій країні незалежно від їхньої рідної мови, що підтверджує статус математики як універсальної мови пізнання. Американський математик Моріс Клайн підкреслював, що рівняння є способом «говорити» про фізичну реальність мовою символів, які мають однозначний зміст.

Робота з рівняннями формує особливу культуру мислення, близьку до культури мовлення. Щоб правильно скласти рівняння, необхідно чітко визначити поняття, встановити логічні зв'язки й уникнути двозначності. Помилка в одному символі, так само як помилка в слові, може повністю змінити сенс висловлювання. У цьому аспекті рівняння сприяють вихованню відповідальності за точність формулювання думки, що є важливою складовою гармонійної комунікації загалом.

Отже, математика постає як універсальна мова пізнання, що гармонійно поєднує науку, культуру та мислення. Вона не протистоїть словесній мові, а доповнює її, розширюючи можливості людини в осмисленні світу. У контексті теми «Мова в гармонії світу» математика утверджується як один із фундаментальних способів пізнання, що допомагає людині побачити порядок, закономірність і красу буття.

Список використаних джерел

1. Сайт освітнього порталу «НаУрок» <https://naurok.com.ua/prezentaciya-vivchennya-matematiki-410983.html>
2. Сайт освітнього порталу «Всеосвіта» <https://vseosvita.ua/blogs/dlya-chohovchyty-matematyku-haid-dlia-batkiv-85827.html>

Похилюк Олена Миколаївна,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри української філології
Комунального закладу вищої освіти
«Вінницький гуманітарно-педагогічний коледж»
olhovaolena@ukr.net

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ОБРАЗІВ-СИМВОЛІВ ІНТИМНОЇ ЛІРИКИ ТЕТЯНИ ЯКОВЕНКО

***Анотація.** У праці досліджено систему образів-символів в інтимній ліриці сучасної української поетки Тетяни Яковенко на матеріалі збірки «У глибині небес...» (2020). Проаналізовано специфіку функціонування ключових символів, що репрезентують складний синтез індивідуального екзистенційного досвіду та загальнонаціональних архетипів. Виявлено, що провідним у системі ідіостилю авторки постає образ «духовної вертикалі», де інтимне переживання трансформується в категорію софійності. Особливу увагу приділено флористичній символіці (вишня, яблуна, пізня малина, хризантема) як медіатору між пам'яттю та емоційним теперішнім, а також зимовій метафориці, що маркує стан внутрішнього герметизму особистості. Доведено, що концепт «вишиваної душі» та топос рідної землі (Соболівки, Поділля) утворюють унікальну модель етноінтимності, де приватна драма героїні набуває статусу колективного оберегу.*

***Ключові слова:** Тетяна Яковенко, інтимна лірика, образ-символ, архетип, екзистенційний досвід, національний код, вишивана душа, софійність.*

Інтимна лірика Тетяни Яковенко у збірці «У глибині небес...» репрезентує складний синтез екзистенційного досвіду та етнокультурних архетипів, де почуття кохання трансформується у філософську категорію буття. Провідним у системі ідіостилю поетки є образ-символ *неба / глибини*, що є не лише просторовим орієнтиром, а й духовним виміром любові, яка поєднує земне і небесне. Як зазначає сучасна дослідниця Л. Тарнашинська в монографії, присвяченій антропології української лірики, «вертикаль духовного сходження в жіночій поезії часто маркується небесною символікою, що перетворює інтимне переживання на акт софійності» [5, с. 42]. У Яковенко цей зв'язок зафіксовано у рядках: «Там, над тобою, – Бог, / Віри священний жар – / Вічна твоя любов, / Вічна твоя душа!» [6, с.

4]. Любов постає як випробування глибиною, де дзеркало душі відображає небесну нескінченність: *«Ходить місяць по денці сльози / і розпитує в Бога, / чом така глибина?»* [6, с. 12].

Особливе місце посідають флористичні образи-символи, що вкорінені в українську традицію, але в інтимному контексті набувають нових семантичних відтінків. *Вишня, яблуна, хризантема та верба* стають метафорами станів жіночої душі – від надії до розчарування. Сучасна лінгвопоетика (зокрема праці Н. Слухай) акцентує на тому, що «рослинний код у поезії виступає медіатором між пам'яттю та емоційним теперішнім» [3, с. 118]. У Яковенко символ *пізньої малини* або *хризантеми* маркує «осінь життя» та зріле кохання: *«Доле моя малинова, / щастя передзимове...»* [6, с. 143], а *хризантема* стає уособленням мовчазного терпіння: *«Хризантема ж терпіти буде / Без прокльонів і без молитв. / Не поміять ніколи люди, / Як у неї душа болить»* [6, с. 136]. Ці образи підкреслюють приреченість і водночас красу почуття, що розквітає всупереч «інею» життєвих негараздів.

Символіка стихій (води та снігу) у творчості поетки тісно пов'язана з мотивом незворотності часу та плинності почуттів. Образ-символ *човна* та *ріки* в інтимній ліриці Яковенко традиційно позначає життєву долю, проте в авторській інтерпретації він часто супроводжується відчуттям самотності та втрати: *«Відпливає човен, за яким не лишається слід»* [6, с. 222]. Сніг і лід у поетеси символізують очищення через біль, емоційне заціпеніння, яке є формою самозахисту: *«Вже білий сніг упав мені на душу, / І стало тихо – ні стежок, ні снів»* [6, с. 212]. Літературознавець О. Соловей зауважує, що «зимова метафорика в сучасній ліриці часто слугує для передачі внутрішнього герметизму особистості, яка переживає кризу інтимної комунікації» [4, с. 74]. У Яковенко це підсилюється образом *зимового блюзу*, де самота стає платою за свободу: *«Ти ж хотіла свободи. / Тепер плати / Самотою...»* [4, с. 110].

Художній простір інтимної поезії Яковенко насичений космогонічними символами, серед яких домінує *місяць*. Він постає то ласкавим «золотим котом», то стороннім свідком драми, то єдиним співрозмовником: *«Місяця кіт золотий / Легко у серце стрибнув, / Зоряні струни небес / Лапкою тихо чіпа»* [6, с. 102]. Місячне світло і ніч створюють ілюзорний світ, де можливе воскресіння почуттів у пам'яті:

«Нічного неба тихе світло / Нікому так не засія» [6, с. 115]. Це корелює з висновками дослідників (наприклад, В. Кононенко) про те, що «астральні символи в жіночій поезії вербалізують ірраціональну природу любові, її позачасовий характер» [1, с. 194].

Завершальним акордом символічної системи Тетяни Яковенко у збірці «У глибині небес...» постає інтегральний образ-символ *вишиваної душі*, що концептуально об'єднує інтимне з національним, а приватне переживання – з колективною пам'яттю етносу. Вишивка в поетки виступає не просто як декоративний елемент, а як онтологічна структура особистості, що визначає її здатність до любові та самопожертви. Сучасна дослідниця О. Корабель, аналізуючи когнітивні аспекти метафоризації в жіночій ліриці, слушно зауважує: «У сучасній жіночій ліриці етнологічна метафора (зокрема код вишивання) виступає як засіб гармонізації внутрішнього хаосу, де інтимне переживання набуває статусу колективного оберегу» [2, с. 48]. Цей береговий характер любові Яковенко фіксує через символ рушника та материнської праці, що дарує дитині (і ліричній героїні зокрема) духовну свободу: «Дітям крила вишивала мати, / Щоб душа крилатою була» [6, с. 7].

Естетизація інтимного почуття у творчості поетки нерозривно пов'язана з *топосом рідної землі* (Соболівки, Поділля), який маркується як сакральний простір, де «визріває» душа. Любов до людини в текстах Яковенко невіддільна від любові до «малої батьківщини», що підтверджує тезу В. Кононенка про те, що «в українському поетичному дискурсі концепт любові часто детермінований ландшафтним кодом, де рідне село чи місто стають локусом істинності почуттів» [1, с. 210]. Для Яковенко таким локусом є Соболівка, яка в інтимних спогадах постає живою істотою, здатною розділити самотність: «Ластівка-Соболівка – / Рідна моя земля!» [6, с. 61] або «Соболівко щира, / Соболівко любя, / Працею славетна на усі віки» [6, с. 62]. Ця прив'язаність до коренів стає фундаментом, на якому тримається інтимний світ героїні навіть у часи «зимової» зневіри.

Образ-символ *вишиваної любові* та *вишиваної печалі* [6, с. 7] свідчить про те, що будь-який емоційний досвід – як радісний, так і трагічний – сприймається поеткою як невід'ємна частина загальнонаціонального полотна буття. Рушник як

символ пам'яті та неперервності роду трансформується в символ вірності власному «Я»: «*Спогадом дитинства огортає / Кожен хрестик, мамин оберіг*» [6, с. 7]. Тут *хрестик* вишивки прочитується подвійно: і як елемент орнаменту, і як метафора життєвої долі («*нести свій хрест*»), яку героїня приймає з гідністю. Л. Тарнашинська підкреслює, що такий синтез дозволяє поетці «перекодувати біль у красу, а приватну драму – у високу трагедію духу, вкоріненого в національний ґрунт» [5, с. 156].

Отже, інтимна лірика Тетяни Яковенко в збірці «У глибині небес...» демонструє унікальну модель етноінтимності, де найглибші рухи жіночої душі зв'язуються з ритмами рідної природи та кодами предків. Символіка вишивки, рушника та рідного села створює захисний панцир для «вишиваної душі», яка, попри всі життєві шторми, прагне до гармонії: «*Вишивана моя / Українська душа...*» [6, с. 8]. Цей образ стає точкою перетину, де любов до конкретного «Ти» переростає в любов до Всесвіту, освячену Божою присутністю та національною ідентичністю.

Список використаних джерел:

1. Кононенко В. І. Символи української культури у мовно-естетичному вимірі : монографія. Івано-Франківськ : НАІР, 2023. 320 с.
2. Корабель О. М. Когнітивні та прагматичні аспекти метафоризації у сучасній жіночій ліриці. *Філологічні студії : науковий часопис*. 2024. Вип. 22. С. 45–52.
3. Слухай Н. В. Художній текст як семіотичний простір: від архетипу до символу. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2021. 288 с.
4. Соловей О. С. Екзистенційні ландшафти сучасної поезії : літературно-критичні есеї. Тернопіль : Крок, 2022. 196 с.
5. Тарнашинська Л. В. Антропологічний код української літератури: візії та ревізії : монографія. Київ : Академперіодика, 2023. 452 с.
6. Яковенко Т. В. У глибині небес... : Поезії. Вінниця, 2020. 224 с.

Ріпей Марія Володимирівна,
кандидатка філологічних наук, доцентка
Львівського національного університету імені Івана Франка
maria-kr@ukr.net

ПРИКМЕТНИК *СЕРЙОЗНИЙ* У МЕДІАТЕКСТАХ

Анотація. Проаналізовано функціонування у публікаціях газет «День» і «Дзеркало тижня» прикметника *серйозний*. Запропоновано рекомендації щодо правильного його вживання. Наведено правильні відповідники до дібраних у газетних публікаціях прикладів його подання (23 реченнєві конструкції).

Ключові слова: *неправильне/правильне вживання, словник, редактор, газетні публікації.*

Працюючи з текстами, особливу увагу журналісти повинні надавати правильному вживанню слів, зокрема прикметників. Адже «український прикметник – це найкоштовніша оздоба нашого мовлення. Будь-яка реалія, уточнена прикметником, набуває неймовірно точних та доречних відтінків... прикметник... пояснює, уточнює, доповнює та увиразнює поняття, означене іменником» [3, с. 138–139].

Проаналізуємо подання у публікаціях газет «День» і «Дзеркало тижня» прикметника *серйозний*. Газети пишуть: «...*серйозний* досвід реалізації довгострокових програм...»; «...дефіцит фахівців із поглибленим знанням технологій у ключових галузях промисловості стане *серйозною* перешкодою для впровадження нових розробок...» («Дзеркало тижня»); «...реалізувати *серйозні* реформи»; «...на виниклі нещодавно *серйозні* розбіжності між двома країнами» («День»); «...знайдено *серйозні* кошти на реалізацію програми»; «...*серйозні* кадрові зміни...»; «*серйозні* дебати виникли навколо формули...»; «...*серйозних* проблем не бракує»; «...смуга *серйозних* випробувань...»; «...не врятував банківської системи від дуже *серйозних* потрясінь»; «...атомна енергетика постала перед обличчям *серйозних* ризиків»; «...*серйозна* терапевтична допомога...»; «Банкіри часто скаржаться на дуже *серйозне* посилення конкуренції...»; «...діагноз був поставлений на підставі справжнього *серйозного* дослідження» («Дзеркало тижня»); «...вищий законодавчий орган країни пережив *серйозні* політичні трансформації»; «...газопровід *серйозно* охороняли...»; «...*серйозні* ознаки... стагнації і падіння...»;

«...не демонструє *серйозних* успіхів у боротьбі з корупцією...»; «...зібрали *серйозні* докази...»; «...приділяється ...*серйозна* увага»; «...викликати *серйозну* енергетичну кризу...»; «...*серйозний* результат антикорупційних ініціатив...»; «...є *серйозною* загрозою...» («День»).

У словнику синонімів до слова *серйозний* читаємо: «(який вдумливо, розважливо ставиться до життя, справи і т. ін., не здатний до легковажності), *поважний, статечний, вдумливий, розважливий, рідко позитивний*». А ще подано «див. *важкий, важливий, великий, небезпечний*» [6].

Редактори видавництва, між якими часто ведуться дискусії щодо правильного слововживання в певному контексті, намагаються не «зловживати» прикметником *серйозний*. Замість нього писатимуть *значний, важливий, суттєвий, великий, чималий* та інші відповідники [4]. Зазначимо, що в словнику іншомовних слів «депресію», зокрема, пояснено не як «*порушення настрою, що характеризується серйозним і тривалим основним депресивним епізодом*» [1, с. 285], а без слова *серйозний*, як «*реакцію організму на важку життєву ситуацію*» [5].

У наведених вище реченнях із газет вживання лексеми «серйозний» вважаємо ненормативним. На нашу думку, правильно писати «*грунтовна інвентаризація*», тобто та «...яка характеризується повнотою, глибиною...» [1, с. 270; 2, с. 213]; «*вагомі підстави*», як «вагомий аргумент» [2, с. 84]; «*великий або чималий досвід*»; «*значна, велика або суттєва перешкода*»; «*важливі, головні, актуальні, кардинальні реформи*»; «*значні, великі, суттєві, чималі розбіжності*»; «*великі, значні, чималі кошти*»; «*значні, суттєві, важливі, кардинальні зміни*»; «*гарячі, запеклі, напружені дебати*»; «*велика, значна, головна, актуальна проблема*», а також «*гостра, складна, наболіла*»; «*значні, великі, важкі випробування*», «*значні, великі потрясіння*»; «*значні, великі, суттєві, чималі ризики*»; «*значна, велика, суттєва, чимала допомога*»; «*значне зростання конкуренції*»; «*грунтовне дослідження*»; «*важливий, відповідальний процес*»; «*побої були значними, чималими*»; «*значні, великі, суттєві, чималі, важливі трансформації*»; «*пильно охороняти*»; «*суттєві, вагомі, особливі ознаки*»; «*значні, великі, чималі успіхи*»; «*переконливі, аргументовані, суттєві, важливі докази*»; «*значна, особлива або*

пильна увага»; «велика криза»; «вагомий, значний або важливий результат»; «...є великою загрозою...».

Отже, не треба вживати лексему *серйозний* замість слів *вагомий, великий, значний, важливий, суттєвий, актуальний, кардинальний* та інших. Бо журналістське слово повинно бути продуманим, доречним, точним. Незважаючи на оперативність подання інформації, читач повинен отримувати грамотно підготовлений матеріал.

Список використаних джерел:

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. допов. та CD) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2007. 1735 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / кер. вид. проекту П. М. Мовчан, В. В. Німчук, В. Й. Клічак. Київ: Видавництво «Дніпро», 2009. 1332 с.
3. Микитюк О. Р. Український прикметник як стрижень національної картини. Наукові записки Бердянського державного педагогічного університету. 2014. Вип. 3. С. 138–146. URL: <https://philology.bdpu.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/17-2.pdf>
4. Ріпей М. Лексеми «серйозний» та «останній» в газетних матеріалах. Збірник праць Науково-дослідного інституту пресознавства. 2015. Вип. 5. С. 377–383.
5. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. С. 161.
6. Словник синонімів української мови: у 2 т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наук. думка, 1999–2000. Т. 2. С. 610.

Ромащенко Ольга Олександрівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
викладачка Харківського механіко-технологічного
фахового коледжу імені О. О. Морозова
amzez@ukr.net

ХУДОЖНЄ СЛОВО У ФОРМУВАННІ НАЦІОНАЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ ВОЄННОГО ЧАСУ

Анотація. У тезах визначено й схарактеризовано ефективні методи формування національної свідомості студентської молоді в умовах воєнного часу засобами художнього слова. Визначено різні форми роботи з художніми творами, які здатні підвищувати рівень національної ідентичності здобувачів освіти.

Ключові слова: *національна свідомість, національні цінності та традиції, національно-духовне виховання, патріотизм.*

Війна є серйозним випробуванням для особистості. Вона змушує людей зіткнутися з небезпекою, насильством, втратою близьких. У часи війни також можуть з'являтися ідеологічні загрози, які спрямовані на роз'єднання суспільства або на спроби використовувати воєнний конфлікт для реалізації власних цілей. Формування національної свідомості та гідності є засобом запобігання таким загрозам. Ці якості мають важливе значення для становлення майбутнього суспільства.

Національно-патріотичне виховання студентів – це важлива складова освітнього процесу, спрямована на формування у молоді почуття національної ідентичності, патріотизму, громадянської свідомості та відповідальності за долю своєї країни.

Українська мова та література є фундаментом національно-патріотичного виховання, формуючи національну свідомість, мовну особистість та ціннісні орієнтири через вивчення мови як ідентифікаційного коду та літератури як джерела історичної пам'яті. Вони виховують любов до Батьківщини, повагу до традицій та формують активну громадянську позицію.

Мова сприяє формуванню національної свідомості, оскільки вона є засобом спілкування та взаємодії між українцями. Вона об'єднує людей у єдину націю, допомагає їм відчувати свою приналежність до спільної історії та культури. Мова також є засобом передачі національних цінностей та традицій від покоління до покоління. Вона використовується в українській літературі, музиці, кіно, театрі та інших сферах культури. Діти, які виховуються в україномовному середовищі, з раннього віку знайомляться з українською культурою. Це допомагає їм формувати свою національну свідомість. Використання української мови в офіційному спілкуванні є ознакою української державності та незалежності. Це свідчить про те, що українська мова є не просто однією з багатьох мов, а самобутньою мовою з багатою історією та культурою.

У процесі формування національної свідомості і самосвідомості важливу роль відіграє література як форма культивування національної мови, традиційних норм

поведінки, національної етики, зразків національного характеру, світосприймання, національних ідеалів [1, с. 8]. Художня література сьогодні є не просто «текстом», а джерелом дієвого патріотизму, що спонукає молодь до активної громадянської позиції та волонтерства. Художнє слово в умовах воєнного часу є потужним інструментом формування національної свідомості студентської молоді, трансформуючи цінності, зміцнюючи патріотизм та стійкість. Література (поезія, проза, документалістика) актуалізує історичну пам'ять, протидіє ворожим інформаційним впливам, допомагає осмислити власну ідентичність та стимулює громадянську солідарність через емоційне переживання спільних подій.

Викладачі філологічних дисциплін Харківського механіко-техноло-гічного фахового коледжу імені О.О. Морозова постійно шукають шляхи поєднання навчально-пізнавального процесу із процесом виховання шляхом підбору певної літератури та інших матеріалів про пам'ятки історії та культури України, надбання українського народу в різноманітних галузях знань, про відомих людей нашої історії та культури. Багато героїчних постатей зустрічаємо на сторінках літературно-художніх творів на історичну тематику. Такі твори стають підґрунтям формування для підлітків національного світогляду, любові до Батьківщини, почуття власної гідності, адже в них автором осмислено складні події минулого, дії і вчинки історичних постатей, які прагнули волі, захищали свій народ та рідну землю. Аналізуючи поведінку таких персонажів, студенти усвідомлюють, що такі герої виняткові, безстрашні, а їхні вчинки заслуговують на повагу. Через літературні образи героїв минулого та сучасності формується повага до захисників, національна гордість та готовність до захисту держави.

Пропоновані програмою літературні твори здобувачі освіти опрацьовують в різних формах роботи: самостійний пошук та добір творів за певною тематикою; групове читання з коментарями і наступним обговоренням; складання словників рис українського національного характеру; художній аналіз особливостей авторської мови різних творів; психологічний та характерологічний аналіз героїв; інсценування окремих епізодів; декламування українських віршів та прозаїчних уривків; виготовлення національних костюмів, страв; відтворення елементів українських обрядів; написання творів-роздумів й інші. Така різнопланова емоційна участь

студентів у різних формах роботи з літературним матеріалом стимулюють їх самостійність у творенні нових життєвих смислів, підвищує рівень їхньої національної самосвідомості.

Як свідчить досвід роботи зі студентською молоддю, ефективними в національно-духовному вихованні є диспути, дискусії, дебати, що спонукають об'єктивно сприймати минуле й сучасне, відстоювати свої погляди та судження, захищати власну та поважати альтернативну точку зору, ставити запитання й відповідати, адекватно оцінювати ситуацію і приймати швидке рішення, формувати культуру поведінки та спілкування, ціннісне ставлення до себе та опонентів. Дискусії та дебати можна проводити з таких тем: «Права, свободи і обов'язки людини та громадянина», «У чому цінність життя», «Ідеал сучасної молодої людини», «Духовна краса людини», «Мета життя і способи її здійснення».

Національно-духовне виховання повинно бути домінуючим не лише на заняттях, а й у позакласній роботі. З цією метою циклова комісія філологічних дисциплін щороку проводить предметні тижні до Дня мови та літератури, організовує заходи з нагоди святкування Міжнародного дня рідної мови та Дня української писемності, студенти беруть участь в конкурсах імені П. Яцика та Т. Шевченка, у написанні Всеукраїнського диктанту національної єдності.

Організовуючи в закладі освіти різноманітні заходи з метою морального виховання, викладачі формують у студентів національну спрямованість, любов до рідної мови та свого народу, національну гідність, шанобливе ставлення до культури, духовної спадщини, народних традицій і звичаїв. Використання художнього слова у навчальній та виховній роботі зі студентами (читання, обговорення, творчі вечори) є критично важливим для формування національно свідомої особистості, здатної протистояти викликам війни.

Отже, виховання національно свідомої і духовно багатой еліти – завдання, яке повинне виконуватися вищим навчальним закладом на одному рівні з підготовкою висококваліфікованих фахівців.

Список використаних джерел:

1. Локарева Г.В. Художньо-естетична інформація як засіб виховання учнівської молоді. Мистецтво та освіта. 2006. № 1. С.7-11.

Рублевська Анна Василівна
 доктор філософії, викладачка
 ВСП «Львівський фаховий коледж ЛНУП»
 chura.anna24@gmail.com

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАЗВ ОСІБ З НИЗЬКОЮ СОЦІАЛЬНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ У ПЕРШОМУ ПОСЛАННІ ПЕТРА (ВЕРСІЇ УКРАЇНСЬКИХ ПЕРЕКЛАДІВ)

Анотація. У науковій розвідці здійснено семантико-етимологічний аналіз відповідності українських перекладів грецькому оригіналу Першого Послання Петра (4:15). Досліджено специфіку відтворення назв осіб, що демонструють антисоціальну поведінку. Проаналізовано перекладацькі стратегії П. Куліша, І. Огієнка, І. Хоменка та Р. Турконяка.

Ключові слова: Біблія, переклад, соціальна відповідальність, етимологія, семантика.

Дослідження перекладу біблійних текстів крізь призму соціальної лінгвістики дозволяє не лише реконструювати етичні норми давнього соціуму, а й оцінити потенціал української мови у відтворенні складних суспільно-політичних понять. У Першому Посланні Петра 4:15 автор подає перелік осіб, чия поведінка маркується як девіантна. Цей фрагмент є ключовим для розуміння того, як перші християнські громади розмежовували страждання за віру та покарання за реальні злочини. Особливу наукову цікавість викликає термінологічна варіативність українських перекладів, що відображає різні етапи розвитку літературної мови.

Питаннями біблійного перекладу займалися такі видатні постаті, як І. Огієнко, І. Хоменко, Р. Турконяк. Проте аналіз назв осіб із низькою соціальною відповідальністю саме у контексті Послання Петра потребує додаткового уточнення, особливо в частині перекладу грецьких гапаксів (слів, вжитих один раз).

Мета роботи – здійснити компаративний аналіз перекладів 1 Петр. 4:15, виявити лексичні особливості відтворення категорій «злочинець» та «втручання в чуже» у працях П. Куліша, І. Огієнка, І. Хоменка та Р. Турконяка.

Основна частина. Грецький першотекст містить таку послідовність назв: *φονεὺς* (вбивця), *κλέπτης* (злодій), *κακοποιός* (лиходій) та *ἀλλοτριεπίσκοπος* (той, хто втручається в чуже) [3]. В основі аналізованого фрагмента лежить концепція

громадянської відповідальності християнина. Через опис девіантних типів поведінки Апостол Петро доводить, що духовна приналежність до релігійної спільноти не дає права на ігнорування загальноприйнятих правових стандартів чи порушення міжособистісної етики.

Категорії кримінальних правопорушників (φονεὺς, κλέπτης). Перші два терміни стосуються тяжких злочинів.

• **П. Куліш та І. Огієнко** використовують слово «*душогубець/душогуб*» [1;5]. Згідно зі Словником української мови (СУМ), це слово є розмовним і має експресивне забарвлення. Воно походить від концепту «губити душу», що вказує на духовний вимір злочину [6, II, 449].

• **І. Хоменко та Р. Турконяк** надають перевагу слову «*убивця*» [2;4]. Це цілком зрозуміле, нейтральне літературне слово [6, X, 353]. Стосовно слова *κλέπτης*, перекладене як «*зłodий*», всі автори одностайні в перекладі, що свідчить про стабільність цієї лексеми в українській лексико-семантичній системі.

Семантика терміну «лиходій» (κακοποιός). Слово *κακοποιός* буквально перекладається як «той, хто чинить зло» [3].

• **П. Куліш, І. Огієнко та Р. Турконяк** вдало перекладають це як «*злочинець*», що не порушує смислового навантаження слова-оригіналу [6, III, 605].

• **І. Хоменко** пропонує варіант «*лиходій*». Як зазначається в лексикографічних розвідках, «лиходій» — це людина, яка приносить біду (лихо). Такий переклад є влучним, оскільки охоплює не лише порушення закону, а й ширшу деструктивну поведінку в соціумі [6, IV, 497].

Найбільші розбіжності викликає четвертий термін «*ἀλλοτριεπίσκοπος*». Це складне слово, утворене від *ἀλλοτριος* (чужий) та *ἐπίσκοπος* (наглядач) [3].

• **П. Куліш** пропонує унікальний варіант: «*заглядач у чуже*» [5]. Це слово не зафіксоване в сучасних нормативних словниках як термін, отже є авторським неологізмом.

• **І. Огієнко та Р. Турконяк** використовують розгорнуту конструкцію: «*той, хто втручається в чужі справи*» [1;2]. З погляду сучасного мовознавства це найбільш зрозумілий варіант, проте він втрачає іменникову форму оригіналу.

• **І. Хоменко** вживає дієслово *«встряє»* [2]. Згідно з СУМ, *«встрявати»* — це втручатися в що-небудь, здебільшого небажане. Проте це слово має розмовне забарвлення, що, на нашу думку, дещо знижує високий стиль послання [6, I, 769].

Ставлячи *«втручання в чужі справи»* в один ряд із вбивством, апостол Петро підкреслює, що низька соціальна відповідальність виявляється не лише в порушенні кримінального кодексу, а й у порушенні меж приватності та соціальної гармонії. Використання Кулішем терміну *«заглядач»* та Огієнком *«втручання»* свідчить про те, що українська мова має широкий спектр засобів для опису соціальних вад. Однак використання розмовних форм (як у І. Хоменка) потребує обережності, щоб не нівелювати статусність сакрального тексту.

Висновки. Специфіка українського перекладу назв осіб із низькою соціальною відповідальністю у Першому посланні Петра пояснюється прагненням авторів зробити текст Святого Письма доступнішим для розуміння. Процес перекладу суттєво ускладнюється через належність мов до різних культурно-історичних пластів, що зумовлює термінологічну варіативність. Як результат, спроби адаптації тексту не могли бути ізольовані від зовнішніх суспільно-політичних факторів та особистих чинників П. Куліша, І. Огієнка, І. Хоменка та Р. Турконяка. У випадках відсутності прямих еквівалентів автори використовували лексеми, які, на їхню думку, мали найближче змістове навантаження відповідно до оригіналу. Це призвело до появи як неологізмів (*«заглядач у чуже»*), використання розмовних слів (*«душогубець»*), так і стилістично неоднорідних розмовних форм (*«встрявання»*). Використання подібних одиниць свідчить про гнучкість української мови та її здатність відтворювати складні соціальні дефініції. Отже, українські версії перекладів Біблії є цінним джерелом для вивчення історії мови в контексті пошуку гармонії між автентичністю першоджерела та запитамі соціуму.

Список використаних джерел:

1. Біблія / пер. І. Огієнка. К.: УБТ, 2012.
2. Біблія (четвертий повний переклад з давньогрецької мови) / пер. ієро-монаха о. Рафаїла (Романа Турконяка). Київ : Українське Біблійне Товариство, 2011.
3. Грецький Конкорданс Сторнга (с) Bob Jones University.
4. Святе Письмо / пер. І. Хоменка. Ватикан, 1990.
5. Новий Завіт / пер. П. Куліша та І. Пулюя. Відень, 1903.
6. Словник української мови: в 11 т. К.: Наукова думка, 1970–1980.

Ситор Ольга Олексіївна,
викладачка вищої категорії, викладачач-методистка,
викладачач української мови та літератури
ВСП «Стрийський фаховий коледж
Львівського національного університету природокористування» ,
oositor@ukr.net

КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ СУЧАСНОГО ПЕДАГОГА

Анотація. У статті розглядаються питання щодо формування культури мовлення як одного з найважливіших складників педагогічної культури викладача. Вимоги до комунікативних якостей професійного мовлення вчителя зумовлені насамперед функціями, які воно виконує в педагогічній діяльності: комунікативну, психологічну, пізнавальну, організаційну. Визначено основні комунікативні якості культури мовлення викладача: змістовність, доречність, доступність, правильність, чистота, точність, логічність, багатство, виразність.

Ключові слова: культура мовлення, комунікативність, мовленнєвий етикет.

Хочеться порадити вчителям: якщо ви прагнете, щоб ваше виховання стало мистецтвом, відточуйте слово. Шукайте в невичерпній скарбниці нашої рідної мови перлини, які запалюють вогник захоплення в дитячих очах. Знаходьте найтонші відтінки на багатобарвній палітрі народної мудрості. Говоріть дітям красиво про красу навколишнього світу.

В. Сухомлинський

Мова завжди мала і має велике значення в житті суспільства. Тому членам суспільства, а особливо мовознавцям, філологам, ніколи не байдуже, в якому стані перебуває їх мова, як вона розвивається. Володіючи багатим і розвинутим словниковим складом, гнучкою граматичною будовою, прекрасними фонетичними якостями, українська мова має невичерпні внутрішні можливості для свого дальшого розвитку і вдосконалення.

Культура мови полягає насамперед у бездоганно правильному користуванні лексичними, граматичними і синтаксичними нормами літературної мови, а також у правильній вимові слів і вживанні нормативних наголосів у словах.

Високої культури мовлення можна досягти постійним удосконалюванням логічного мислення, тренуванням пам'яті, чому сприяє читання текстів різних стилів, свідомим засвоєнням лексичних, словотвірних, морфологічних,

синтаксичних, стилістичних норм, пам'ятати про комунікативні якості: правильність, термінологічну точність, логічність, змістовність, доречність, лексичне багатство, виразність, чистоту.

Проблема мовленнєвого розвитку чи не найактуальніша в методиці навчання української мови. Ступінь розвитку мовлення - це характеристика освіченості людини та народу загалом. "Мовленнєвий розвиток є елементом формування духовної культури людини, що ушляхетнює її життя, збагачує сферу спілкування з іншими людьми. Водночас це важлива складова частина навчального процесу з опанування української мови" [3, с. 2].

Особистість педагога розкривається в єдності слова та поведінки; у слові він виявляє себе, свою моральність, ставлення до виховання, свою емоційно-мовленнєву культуру. А мовна культура педагога - це дзеркало його духовної культури. Вона забезпечує успіх у тій найтоншій сфері виховання, яку ми сьогодні називаємо моделюванням, перетворенням, переведенням зовнішньої діяльності на мову внутрішнього світу людини. *"Слово - це ніби той місток, через який наука виховання переходить у мистецтво, майстерність"* [Сухомлинський В. -5, т. 5, с. 160]. Слово володіє магічним даром відкриття людиною себе в ньому, а завдяки слову людина здатна відкривати для себе увесь світ. Допомогти молоді відкрити світ і себе у ньому - одне із завдань педагога. Сучасний педагог повинен бути неповторною індивідуальністю, носієм національної духовності як невід'ємної частки загальнолюдської культури, людиною широкого кола інтересів, глибоких лінгвістичних знань, тобто творчою мовною й мовленнєвою особистістю.

Культура мовлення педагога віддзеркалює ціннісні орієнтації, гармонію професійних знань, комунікативних і морально-психологічних можливостей, характеризує його вихованість, вміння висловлювати думки, дотримуватись етичних норм спілкування й ін. Передумова ефективності професійної та особистісної комунікації - це опанування педагогом культурою мови і мовлення, мовленнєвого етикету. Учасники спілкування повинні дотримуватися мовленнєвого етикету з метою встановлення міжособистісного контакту, підтримання доброзичливої атмосфери, тональності спілкування тощо. Мовленнєвий етикет

педагога складається з правил мовленнєвої поведінки у спілкуванні з колегами, учнями, студентами, їхніми батьками [2, с. 136].

Педагог здійснює мовленнєву діяльність в усній і писемній формах.

Природно, що перевагу має усна форма спілкування. Успіх педагогічного спілкування значною мірою зумовлюється тим, як педагог розуміє особливості усного мовлення [1, с. 38] як такого, що розраховане на безпосереднє слухове сприймання. Культура педагогічного спілкування - це вміння слухати, ставити запитання, аналізувати відповідь, уміння зрозуміти іншого, бути уважним, спостережливим, встановлювати контакт, передавати своє ставлення до того, про що йдеться, вміння зацікавити, захопити поясненням, орієнтуватися в обстановці. Висока культура мовлення педагога немислима без дотримання мовленнєвого етикету, що "полягає у вмінні уважно, з цікавістю слухати співрозмовників, нікого не перебиваючи, тактовно прилучатися до розмови, доладно і зрозуміло висловлюватися, говорити толерантно, з повагою, використовуючи грічні слова" [1, с. 40].

Про роль слова педагога у навчально-виховному процесі наголошував В. Сухомлинський, звертаючи увагу на те, що "слово вчителя - як інструмент впливу на душу вихованця, нічим не замінити. Мистецтво виховання включає насамперед мистецтво говорити, звертатися до людського серця. Я твердо переконаний, що багато шкільних конфліктів, які нерідко закінчуються великою бідою, починаються з невміння вчителя говорити з учнями" [5, т. 5, с. 321].

Частина культури викладача - це його емоційність. Якщо ж етикетні формули педагога будуть наповнені позитивними емоціями, випромінюватимуть розуміння і співучасть, вони завжди матимуть відгук у студентських серцях. Справжній педагог з високою фаховою культурою вчить розмірковувати вголос, він ділиться з юнаками і дівчатами своїми сумнівами, звертається до них за порадою, запрошує до спільних роздумів. "Слово... невимушене, задушевне... утверджує атмосферу довір'я, щирості, спільності. У розмові педагога і учнів утверджується єдність поглядів на добро і зло, на моральні цінності" [5, т. 5, с. 323]. Педагогові слід добре знати, що і коли сказати, оскільки його висловлювання-репліки по-різному

впливають на слухачів: етикетні формули, оптимізуючи, сприяють процесові комунікації, а їх відсутність справляє гальмівний вплив.

Важливі у процесі комунікативної діяльності педагога й невербальні засоби (зовнішній вигляд, пантоміміка, міміка, міжособистісний простір тощо). Використання і розуміння невербальних засобів допомагає істотно підвищити ефективність взаємодії, обміну інформацією. Важливе значення має тон, інтонація, темп мовлення, паузи, застосування яких дають змогу допомогти зосередитися, перейти від одного етапу спілкування до іншого, стимулюють мимовільну увагу.

Сучасний етап розвитку суспільства та освіти вимагає постійного самовдосконалення викладача, формування й розвитку його професійних якостей, підвищення професійної компетентності. Тому сьогодні педагогові потрібно наполегливо працювати над собою, самозмінюватися, адже професійний розвиток є невіддільним від особистісного - в його основі лежить принцип саморозвитку, який зумовлює здатність людини спрямовувати власну життєдіяльність на практичне перетворення. Заняття мають захоплювати дітей, пробуджувати в них інтерес та мотивацію, навчати самостійно мислити, діяти. Адже доведено, що педагог ефективно вчить учня лише тоді, коли сам уміє вчитися, а особливо в умовах упровадження в навчальний процес сучасних педагогічних технологій. Шляхів вдосконалення є безліч, а процес триває усе життя.

Список використаних джерел:

1. Біляєв О. Культура мовлення вчителя-словесника // Дивослово. -1995. - №1.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: Навч. посіб. - К., 2006.
3. Донченко Т. Мовленнєвий розвиток як науково-методична проблема // Дивослово. - 2006. - №5.
4. Стахів М. Комунікативний тренінг як засіб удосконалення мовленнєвих умінь студентів педагогічних коледжів // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: 36. наук, праць. - К., 2005. - Вип. 2.
5. Сухомлинський В. О. Слово про слово // В. О. Сухомлинський. Вибрані твори: У 5 т. - К., 1977. - Т. 5. Статті.

Сівка Єлизавета Іванівна
студентка 1 курсу відділу “Хорове диригування”
Тернопільського мистецького фахового
коледжу ім. С. Крушельницької
valizochkaa@gmail.com

Мировський Олексій Анатолійович
доктор філософії (PhD),
викладач історії ВСП «Фаховий
коледж інформаційних технологій
НУ «Львівська політехніка»
oam2016@ukr.net

МОВНА ПОЛІТИКА УСРР У 1920-Х РОКАХ: МІЖ РАДЯНСЬКОЮ ІДЕОЛОГІЄЮ ТА НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНИМ ВІДРОДЖЕННЯМ

Анотація. *Розглянуто політику українізації 1920-х рр. як важливий етап розвитку мовної політики в Україні та її вплив на формування національної ідентичності й історичної пам'яті. Проаналізовано історичні передумови запровадження українізації, її основні напрями та особливості реалізації в умовах радянської держави. Особливу увагу приділено ролі української мови в освіті, культурі, науці та державному управлінні, а також значенню українізації для культурного відродження 1920-х рр. Висвітлено суперечливий характер цієї політики, її ідеологічні обмеження та причини згорання наприкінці десятиліття. Окреслено наслідки припинення українізації для української культури та історичної пам'яті, а також її значення для сучасної мовної політики України.*

Ключові слова: *українізація, мовна політика, українська мова, національна ідентичність, історична пам'ять, культурне відродження, коренізація, українська інтелігенція, Розстріляне відродження, радянська влада.*

Проблема мовної політики в історії України завжди була нерозривно пов'язана з питаннями національної ідентичності, культурної самобутності та збереження історичної пам'яті. Мова виступала не лише засобом спілкування, а й основним чинником самоусвідомлення українського народу, способом передавання традицій, цінностей і колективного досвіду. Особливо показовим у цьому контексті є період 1920-х рр. ХХ ст. — час реалізації політики українізації в межах радянської держави. Саме тоді, попри суперечливий і репресивний характер радянського режиму, українська мова вперше за тривалий час отримала можливість відносно вільного функціонування в освіті, культурі, науці, пресі та державному управлінні [1, с. 45–47].

Політика українізації стала складним і неоднозначним явищем. З одного боку, вона створила умови для активного розвитку української культури, літератури, мистецтва та формування національно свідомої інтелігенції. З іншого боку, українізація залишалася інструментом контролю з боку більшовицької влади, яка використовувала її для зміцнення власних позицій і легітимації радянського режиму серед українського населення [2, с. 45–47]. Водночас наслідки цієї політики мали тривалий вплив на формування історичної пам'яті українського суспільства та подальший розвиток національної самосвідомості.

Метою цієї роботи є всебічний аналіз політики українізації 1920-х рр., з'ясування її історичних передумов, основних напрямів реалізації та впливу на історичні процеси, культурний розвиток і формування національної самосвідомості українців.

Після поразки визвольних змагань 1917–1921 рр. Україна остаточно опинилася в складі СРСР. Радянська влада, усвідомлюючи небезпеку національного спротиву та нестабільність свого становища, була змушена шукати певні компроміси з місцевим населенням. Одним із таких компромісів стала політика коренізації, спрямована на залучення представників корінних народів до управління та культурного життя республік. В Україні складовою цієї політики стала українізація.

Україна на той момент мала потужні традиції національного руху, що формувалися ще з XIX ст. Заборони української мови в період Російської імперії, зокрема Валуєвський циркуляр і Емський указ, не змогли знищити мовну свідомість українського народу [3, с. 157–209]. Навпаки, вони сприяли її загартуванню та перетворенню мови на символ національного спротиву. Саме тому більшовицька влада була змушена враховувати національний чинник, прагнучи закріпити своє панування та зменшити напруження в суспільстві.

Офіційно українізація проголошувалася як засіб «залучення трудящих мас» до радянського будівництва та формування соціалістичного суспільства. Проте на практиці вона стала важливим інструментом відновлення зруйнованого культурного простору, який зазнав значних втрат унаслідок тривалих утисків і воєнних подій початку XX ст.

Сутність політики українізації полягала в розширенні використання української мови в усіх сферах суспільного життя. Українська мова поступово впроваджувалася в діяльність державних установ, органів влади, системи освіти, преси, видавничої справи та культурних інституцій. Державні службовці були зобов'язані володіти українською мовою, а діловодство переводилося на українську, що сприяло підвищенню її статусу та поширенню в офіційній сфері.

Особливо важливу роль у процесі українізації відіграла система освіти [2, с. 12–56]. У 1920-х рр. активно відкривалися українські школи, технікуми та інститути, а викладання українською мовою стало важливим чинником формування нового покоління інтелігенції. Освічена молодь почала мислити в національних категоріях, усвідомлюючи себе частиною української культурної та історичної спільноти.

Значного розвитку набула українська преса. Газети, журнали, наукові та літературні видання українською мовою стали доступними для широких верств населення. Це сприяло підвищенню загального рівня мовної культури, поширенню національних ідей та формуванню єдиного інформаційного простору.

1920-ті роки справедливо вважають періодом культурного піднесення та духовного відродження. Саме в цей час інтенсивно розвивалися українська література, театр, музика та образотворче мистецтво. З'явилося покоління митців, яке увійшло в історію під назвою «Розстріляне відродження» й стало символом творчого злету української культури [4, с. 59–97].

Українська література цього періоду вирізнялася тематичною глибиною, експериментальністю художніх форм і європейською орієнтацією. Творчість Миколи Хвильового, Лесі Курбаса, Миколи Куліша, Павла Тичини раннього періоду відображала пошуки нових смислів, прагнення поєднати національну традицію з модерними тенденціями світової культури.

Вагоме значення мав розвиток театру. Театральні постановки українською мовою сприяли формуванню національної історичної пам'яті, актуалізації проблем минулого й сучасності та осмисленню місця українського народу в історичному процесі.

Українізація істотно вплинула на формування історичної пам'яті суспільства. У навчальних програмах з'явилися курси з історії України, активно досліджувалися

козацька доба, визвольні рухи, народна культура та традиції. Мова стала основним носієм культурних сенсів і засобом осмислення історичного досвіду.

Саме в 1920-х рр. були закладені основи сучасної української історіографії, яка поступово відходила від імперських схем трактування історії та намагалася подати минуле України як самостійний і безперервний процес.

Попри значні досягнення, політика українізації мала чіткі ідеологічні обмеження. Вона не передбачала реальної політичної автономії й залишалася під жорстким контролем партійного апарату. Будь-які прояви самостійницьких або незалежницьких ідей розцінювалися як «буржуазний націоналізм» і жорстко переслідувалися.

Культурна свобода в межах українізації була умовною та безпосередньо залежала від лояльності до радянської ідеології [5, с. 203–205]. Наприкінці 1920-х рр. політика українізації почала поступово згортатися, поступаючись курсу на централізацію та посилення русифікації.

Початок 1930-х рр. ознаменувався масовими репресіями проти української інтелігенції. Багато видатних діячів культури, науки та освіти були знищені або зазнали переслідувань. Це стало трагічним завершенням періоду національного відродження та призвело до глибокого розриву культурної традиції.

Згортання українізації спричинило втрату значної частини культурних здобутків, деформацію історичної пам'яті та послаблення національної самосвідомості. Проте ідеї українізації не зникли остаточно. Вони збереглися в суспільній свідомості й відродилися в пізніші історичні періоди, зокрема в умовах боротьби за незалежність України.

Висновок. Політика українізації 1920-х рр. стала важливим етапом у формуванні української нації та довела, що мова є ключовим чинником національного розвитку, культурної стійкості й збереження історичної пам'яті. Досвід цього періоду має особливе значення для сучасної мовної політики України, адже він наочно демонструє як можливості, так і загрози, пов'язані з державним регулюванням мовного питання.

Список використаних джерел

1. Грицак Я. Нарис історії України ХХ століття. Київ : Генеза, 2004. 249 с.
2. Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. Київ : Смолоскип, 2015. 976 с.

3. Смолій В., Кульчицький С. Україна в ХХ столітті. Київ : Альтернативи, 1997. 422 с.
4. Субтельний О. Україна: історія. Київ : Либідь, 1992. 512 с.
5. Хвильовий М. Твори. Київ : Наукова думка, 1995. 715 с.

Склема Світлана Сергіївна,
спеціалістка вищої категорії,
викладачка української мови та літератури,
ВСП "Хорольський агропромисловий фаховий коледж
Полтавського державного аграрного університету"
svitlanasklema@gmail.com

МОВНА СТІЙКІСТЬ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Ключові слова: *мовна стійкість, українськомовна стійкість, національна самосвідомість, національна культура*

Сьогодні спонукає нас нарешті звернути увагу на такі важливі речі як мовна стійкість, національна ідентичність, врешті-решт вкотре (або й уперше) перечитати сторінки історії України. Адже, став зрозумілим той факт, що раніше ми вивчали історію, нав'язану радянською пропагандою, неправдиву історію українського націотворення.

Мовна стійкість є більш узагальненим поняттям, але почнемо саме з нього. Як відомо, мовна стійкість - це намір і поведінка особистості чи групи людей, спрямовані на послідовне й неухильне користування в щоденному спілкуванні певною мовою, незалежно від того, якою мовою послуговується співрозмовник. Насправді, не так і багато дослідників цікавилися цим поняттям. З найвідоміших - український соціолінгвіст Орест Ткаченко, який доповнив поняття «мовної стабільності». Інші вчені, зокрема Лариса Масенко, також досліджували опірність мов асиміляції. Орест Ткаченко розробив концепцію мовної стійкості як навмисної поведінки людей, спрямованої на послідовне використання певної мови. І саме він виокремив джерела живлення мовної стійкості, а власне:

- 1) національні традиції;
- 2) національна свідомість і солідарність;

- 3) національна культура (духовна і матеріальна);
- 4) національний мир і співпраця з іншими етносами, які живуть на території відповідного народу.

Стійкість до вживання української мови називають українськомовною стійкістю. Виникає питання: «Невже громадянин України може не володіти українськомовною стійкістю, адже це обов'язок кожного? Які фактори вплинули на її відсутність?». Відповіді знаходимо як в розповідях окремих людей так і в історичних подіях, реформах, які відбувалися на території нашої держави.

Як не дивно, але один з ранніх прикладів українськомовної стійкості знаходимо у поемі Тараса Шевченка «Сон»:

Штовхаюсь я; аж землячок,
 Спасибі, признався,
 З циновими гудзиками:
 «Де ты здесь узялся?»
 «З України». - «Так як же ти
 Й говорить не вмієш
 По-здешньому?» - «Ба ні, кажу,
 Говорить умію,
 Та не хочу». - «Экой чудак! ...»

Зацікавлення викликає і праця «Українська мова і мовне життя світу» Ореста Ткаченка, яку присвячено розвитку й сучасному стану української мови у труднощах її утвердження. Автор говорить: «На шляху до свого національного самоствердження кожен народ світу йшов і своїм особливим шляхом мовного самоствердження. Адже мова чи не найважливіший елемент національної культури» [1]. І в нього також виникає питання: «Як сталося таке, що народ, який живе мало не в центрі Європи, налічує близько 52 мільйонів чоловік (книга видана у 2004 р.), заселює землю надзвичайної родючості ... опинився в настільки жалюгідному становищі, що за 200 років не спромігся забезпечити ані свого існування як народу, ані захистити і повністю зміцнити позиції своєї мови? Нам усім, хто вважає цю мову рідною, болить це питання, що грізним фатумом зависло як дамоклів меч над головою не одного покоління українців» [1].

Тож спробуймо розібратися у цьому калейдоскопі питань.

Нещодавно прочитала книгу Ганни Кревської «Прядиво роду», головна героїня якої отримала в університеті завдання дослідити свій рід до сьомого коліна. І що ви думаєте? Їй вдалося встановити зв'язок лише чотирьох поколінь. Чому скажете ви, що їй завадило? А на заваді стало те, що рідних цієї дівчини вивезли у Сибір та Казахстан, а звідти, як відомо, не всі поверталися. Зв'язок поколінь обірвався. Це масштабна трагедія, трагедія не одного роду, не одного покоління, це – злочин проти народу, його культури, традицій, мови, спричинений імперською політикою. Чи кожен з нас може назвати імена своїх рідних до четвертого коліна, не кажучи вже про сьоме? Знищення цілих поколінь українців завдяки таким злочинним реформам як розкуркулення, створення колгоспів, примусове виселення, штучний голод, репресії, русифікація населення, і потім – той факт, що російська мова – це мова міжнаціонального спілкування в СРСР (як наслідок - асиміляція), а також колоніальне становище України в радянському союзі дало свої плоди. Ось відповідь на питання Ореста Ткаченка «Як сталося таке?...» Сюди зараховуємо «Розстріляне відродження», переслідування протягом ХХ століття української інтелігенції та її масову еміграцію. Ці та багато інших факторів не могли не вплинути і на формування мовної, зокрема, українськомовної стійкості. Почасти це і є отой «...грізний фатум, що як дамоклів меч завис над головою не одного покоління українців».

Здавалося б, незалежна держава найбільше повинна дбати про збереження власної культури і мови. Та згадаймо злочинний закон «Про засади державної мовної політики» №5029-VI (неофіційно відомий як «Закон Ківалова-Колесніченка»), який був прийнятий у 2012 році та істотно розширював використання регіональних мов, був визнаний неконституційним лише 28 лютого 2018 року. Російсько-українська війна лише додала нам впевненості у надважливості збереження національних традицій, свідомості і солідарності, національної культури, дотримання національного миру і співробітництва – джерел живлення мовної стійкості. Мабуть, саме зараз перед викладачами-словесниками та істориками постала важлива місія – виховати покоління, здатне володіти українськомовною стійкістю як невід'ємною складовою національносвідомої особистості. Обов'язково використовувати міжпредметні зв'язки на заняттях

української мови та літератури. Наголошувати на тому, що суспільно історичні події завжди відображаються в різних видах мистецтва, і в художній літературі, зокрема.

Насправді можна говорити ще про безліч факторів і обставин, завдяки яким формуються якості національносвідомої особистості. На щастя, є й гарні новини. Від 16 січня 2021 року набула чинності стаття 30 Закону «Про забезпечення функціонування української мови як державної». У ній говориться про те, що мовою обслуговування споживачів в Україні є державна мова. Відтак інформація (в усній чи письмовій формі) про товари та послуги на території України надається українською. В Україні введено посаду Уповноваженого із захисту державної мови, або «мовного омбудсмена», завданнями якого є захист української мови як державної та захист права громадян України на отримання державною мовою інформації та послуг у сферах суспільного життя, визначених Законом, на всій території України і усунення перешкод та обмежень у користуванні державною мовою.

Тож шануймо себе і українську мову, культурні традиції, вчимо і пам'ятаймо історію свого народу, щоб знати відповіді на питання, які стосуються національних цінностей.

Список використаних джерел

1. Ганна Кревська. Прядиво роду: повість, історичні оповідання. — Лубни: Комунальне видавництво "Лубни", 2021. — 436 с. — ISBN 978-966-7919-78-8.
2. Українська мова і мовне життя світу / О. Б. Ткаченко; НАН України, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні. — Київ: Спалах, 2004. — 271, [1] с.

ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ

1. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0001404>
2. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text>

Соколовська Людмила Михайлівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
Житомирського агротехнічного фахового коледжу
lm.2012@ukr.net

СЕНСОРИКА ЩАСТЯ ТА ПОЕТИКА ПОВСЯКДЕННОСТІ В ЗБІРЦІ «МОЯ РАПСОДІЯ» ОЛЬГИ НОМЕРЧУК

Анотація. У статті проаналізовано художню специфіку категорії щастя в поезії Ольги Номерчук. Досліджено систему сенсорних образів, через які авторка вербалізує чуттєвий досвід ліричної героїні. Виявлено, що поетика повсякденності в збірці «Моя рапсодія» базується на філософії «малих справ» та усвідомленому проживанні миті. Доведено, що деталізація сенсорних відчуттів слугує інструментом гармонізації особистості та десакралізації поняття щастя, перетворюючи його на доступний елемент щоденного буття.

Ключові слова: сенсорика щастя, Ольга Номерчук, «Моя рапсодія», поетика повсякденності, сенсорний образ, емоційна парадигма.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. У сучасній літературознавчій науці особливої актуальності набуває вивчення «мовної картини світу» крізь призму емоційного та сенсорного сприйняття. В умовах глобальних суспільних викликів звернення до поетики повсякденності та «філософії малих справ» стає важливим інструментом психологічної реабілітації та формування ціннісних орієнтирів. Дослідження того, як через вербалізацію чуттєвого досвіду (смаку, зору, дотику, слуху) автор конструює стан щастя, має практичне значення для розуміння сучасної антропології та психології творчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання сенсорної поетики та «поетики миті» досліджували такі вчені, як Н. Копистянська, О. Галич та інші. Проте творчість Ольги Номерчук, чия дебютна збірка «Моя рапсодія» вийшла в 2024 році, ще не ставала об'єктом цілісного наукового аналізу. Дана розвідка є однією з перших спроб теоретичного осмислення емоційної парадигми її поезії.

Метою статті є дослідження специфіки художнього втілення категорії щастя через сенсорні образи повсякденності в збірці О. Номерчук «Моя рапсодія», зокрема в циклі «Хочеш бути щасливим – будь ним!» [2, с. 52–69].

Методи дослідження. У роботі використано описовий метод (для систематизації сенсорних образів), метод контекстуального аналізу (для з'ясування функціонування метафор) та герменевтичний підхід (для інтерпретації авторських інтенцій).

Виклад основного матеріалу дослідження. Поетичне світосприйняття Ольги Номерчук базується на принципі «рапсодійності» – вільного поєднання душевних поривів, життєвої мудрості та професійного обов'язку. Центральне місце в збірці посідає концепція щастя як результату свідомої внутрішньої роботи: «Хочеш бути щасливим – будь ним!».

Програмним у контексті сенсорного аналізу є вірш «Вбираю в себе кожну мить...» [2, с. 69]. Авторка вибудовує текст як процес накопичення емоційних «запасів», де лірична героїня виступає активним спостерігачем та акумулятором краси навколишнього світу. У поезії представлено широку палітру сенсорних відчуттів:

- візуальна рецепція: від масштабної «вічної блакиті» неба до дрібних «іскорок моря» та «зір на нічному тлі»;
- термічні та тактильні відчуття: авторка майстерно протиставляє «ніжне тепло» ранкового сонця «немилосердній» спеці опівдня, а подих вітру порівнює з «поцілунком дивовижним», що надає природним явищам інтимного, одухотвореного характеру;
- акустичні образи: «шепіт хвилі у півні», «дитячий сміх» та «дружні розмови» створюють звуковий фон гармонійного буття.

Завершальний акорд вірша – образ «павутини автотрас» – вписує сучасну динамічну реальність у канву вічних цінностей, підсумовуючи риторичним висновком: «Як мало треба нам для щастя!...».

Детальний аналіз поезії «Хочеш бути щасливим – будь ним!» дозволяє виокремити багаторівневу сенсорну систему, що формує емоційний каркас твору [2, с. 52]. Авторка вибудовує текст як антитезу між зовнішньою метушнею («не спіши по життю пробігти») та внутрішньою зосередженістю на моменті. Сенсорика щастя в цьому тексті реалізується через низку художніх образів:

- густаторні (смакові) та нюхові маркери: образ «на вустах запашна полуниця» та «матіоли вечірня краплина» переводить абстрактне поняття «щастя» в площину конкретних фізичних відчуттів. Це підкреслює ідею, що гармонія з собою починається зі здатності відчувати смак і аромат життя;

- акустична домінанта: авторка використовує музичну метафору – життя треба зіграти «по нотах». До цього ряду додається «спів пташини, почутий у лісі», що створює атмосферу затишку та природної чистоти;

- тактильні відчуття: контрастні образи «на долоні розтала крижина» та «поцілунок жаданий і теплий» передають мінливість і водночас цінність дотику. Крижина, що тане, символізує миттєвість часу, яку авторка закликає «розгледіти»;

- візуальна естетика: «колір зрілий в осінньому листі» вказує на вміння ліричної героїні бачити красу в кожному періоді буття, сприймаючи «кожну ноту» як життєву необхідність.

Філософський підтекст поезії полягає в тому, що щастя – це не мета, а процес уважного проживання «дрібниць». Побутові деталі (питання «Як ти?», очікування зустрічі) перетворюються на «зграї» смислів, без яких «і життя не буває». Таким чином, мова почуттів в О. Номерчук – це мова сенсорних відкриттів, де кожен колір, звук чи смак є кроком до самопізнання.

У поезії «Перезавантаження – ліки від спустошення» категорія щастя розглядається через стан спокою та відмови від соціальних масок [2, с. 62]. Авторка використовує кінестетичні образи: «кермо затиснути і забути стомлення», «швидкість кроків стишити». Щастя тут постає як можливість «запростоволоситись – без чинів і статусу», що є формою емоційного звільнення. Стан щастя інтерпретується як «пауза», необхідна для відновлення внутрішнього ресурсу в буремному світі.

Вірш «Так хочеться сховатись у духмяності...» посилює ольфакторну (нюхову) лінію аналізу [2, с. 68]. Образ «трояндово-щасливого раю» та «п'яного духу пахощів» створює атмосферу ідеалізованого простору, де лірична героїня прагне «зловити літа мить». Це класичний прояв поетики повсякденності, де щастя – це втеча від «вічності, відчаю й жалю» у конкретну мить споглядання природи.

Висновки. Дослідження показало, що сенсорика щастя у творчості Ольги Номерчук є інструментом гармонізації особистості. Через деталізацію смакових, зорових та тактильних відчуттів авторка десакралізує поняття щастя, роблячи його доступним у повсякденному житті. Перспективи подальших розвідок полягають у дослідженні кольорової палітри збірки як засобу вираження патріотичних почуттів.

Список використаних джерел

1. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'як, Ю.І. Ковалів, В.І. Теремок. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 237 с.
2. Номерчук О.І. Моя рапсодія: поезії. Житомир: ФОП Гембарський О.П., 2024. 128 с.
3. Шапочка К.А. Поняття «сенсорна лексика» в лінгвістичному аспекті. Мова і культура. 2012. Випуск 15. Т.3 (157). С. 221–224.

Сорока Дарія,
студентка II курсу
спеціальності «Початкова освіта»,
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені М. Шашкевича»
sorokadasa655@gmail.com
Науковий керівник:
Лагола Ірина Михайлівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний
коледж імені М. Шашкевича»,
irinalagola78@ukr.net

МОВА ПОЧУТТІВ У ПОЕЗІЯХ ЛІНИ КОСТЕНКО ТА СЕРГІЯ ЖАДАНА

Анотація. У статті розглянуто особливості мови почуттів у поезії ХХ–ХХІ століть на матеріалі віршів Ліни Костенко «Страшні слова, коли вони мовчать...» та Сергія Жадана «Пливи, рибо, пливи...». Проаналізовано, як емоційні стани ліричного героя передаються не прямим називанням почуттів, а через інтонацію, символіку, метафоричні образи, повтори та контрасти. Обґрунтовано думку про те, що в сучасній українській ліриці почуття стають ключовим способом осмислення людського досвіду, а поетичне слово – інструментом глибокої психологічної та духовної комунікації.

Ключові слова: поезія, мова почуттів, ліричний герой, емоційність, художній образ, символіка.

Мова почуттів у поезії ХХ–ХХІ століть постає як художній механізм, що дозволяє відтворити емоційний досвід людини через образність, ритм і підтекст. Ліричний текст моделює внутрішній стан героя не лише на рівні змісту, а й на рівні інтонації та мовної організації. Емоція в поезії часто функціонує як смислова домінанта, що визначає тональність і композицію твору. В українській літературній традиції почуття нерідко поєднані з філософськими узагальненнями, етичними питаннями та проблемою відповідальності. Показовими для аналізу є поезії Ліни Костенко та Сергія Жадана, які представляють різні епохи й різні типи емоційного висловлення.

Вірш Ліни Костенко «Страшні слова, коли вони мовчать...» демонструє філософську модель мови почуттів, у якій емоція пов'язана з переживанням сили слова. Центральним є стан внутрішньої напруги, що виникає перед потребою висловити істину та зберегти духовну чесність. Мовчання слів у поезії осмислюється як психологічна межа, що розділяє намір і реалізацію думки. Ліричний герой відчуває страх не перед мовленням як процесом, а перед відповідальністю за точність і неповторність вислову. Вказаний тип емоційності формує інтелектуально загострену тональність твору [4, с. 83].

Емоційний ефект посилюється синтаксичною структурою першої строфи, де використано повторювані підрядні частини з анафорою «коли». Ритмічне нагромадження умовних конструкцій створює враження поступового зростання тривоги та внутрішньої невпевненості. Відчуття «причаєності» слів підкреслює психологічний стан зосередженості й напруженого пошуку. Лексика вірша є стриманою, без надмірної експресії, проте саме ця стриманість забезпечує глибину переживання. Емоція передається через інтонацію зупинки, паузи й внутрішнього самоконтролю [1, с. 61-62].

Друга строфа розкриває тему колективної пам'яті слова, у якому накопичено людський досвід болю, сліз і втрат. Рядки поезії «Хтось ними плакав, мучивсь, болів» надають словам живого виміру: вони постають носіями чужих переживань і життєвих історій. У цьому контексті почуття ліричного героя набуває етичного характеру, адже слово не може бути нейтральним чи байдужим. Контраст між «мільярдами людей» і потребою «вимовити вперше» підкреслює унікальність

творчого акту та напруження індивідуального голосу. Емоційний стан героя визначається прагненням не повторити чужого й не знецінити смисл мовлення.

В третій строфі розкривається естетична концепція поезії як сфери неповторності, що протиставляється повторюваності реального світу. Перелік «і краса, й потворність», «асфальти й спориші» вказує на циклічність і буденність життя, в межах яких поетичне слово має зберегти новизну переживання. Метафоричний вислів «безсмертний дотик до душі» передає емоцію духовного піднесення та віру в силу мистецтва. Почуття в цих рядках набуває характеру внутрішньої переконаності, що поезія здатна впливати на людину глибше за звичайну інформацію. Тональність вірша переходить від тривоги до утвердження високої місії слова.

Поезія Сергія Жадана «Пливи, рибо, пливи...» представляє сучасну емоційну модель, у якій почуття передаються через символи, ритмічну динаміку та інтимність звертання. Ліричний герой формує простір переживання навколо образу риби, що уособлює рух, крихкість і потребу зберегти життя. У тексті відчувається емоційна напруга, пов'язана з любов'ю, тривогою та внутрішньою готовністю до втрат. На відміну від філософської стриманості Л.Костенко, С. Жадан використовує образний потік, що наближає поезію до стану медитації або молитви. Мова почуттів тут розкривається через дії мовлення: прохання, наказ, підтримку, заспокоєння [3, с. 148].

Композиція твору будується на повторі дієслів наказового способу «пливи», «лети», «кохай», «радій», що задають ритм емоційного наполягання. Повтор стає інструментом психологічного впливу: він відтворює внутрішню потребу героя втримати близьку істоту в русі й не дозволити їй зникнути. У тексті створюється умовний маршрут життя через образи «островів», «мостів», «маяків», які виконують функцію символічних орієнтирів. Просторова лексика формує відчуття дороги й переходу, що асоціюється з випробуванням і небезпекою. Емоція любові постає як форма турботи, спрямованої на захист і збереження.

Суттєвим компонентом мови почуттів у поезії Жадана є контраст світлого й трагічного, який підсилює психологічну глибину. Образи «зелених зірок», «гирла ріки», «ночі» та «течії» формують атмосферу невизначеності, де краса межує з

загрозою. Вислів «це – смерть, певно, моя» вводить мотив особистої вразливості та страху перед неповерненням. Поруч із цим з'являється життєствердне твердження про «тишу й сміх», що підкреслює людські переживання. Почуття в поезії подані як складний спектр, де надія не заперечує болю, а співіснує з ним [2, с. 110].

Фінальна частина твору концентрує емоційну кульмінацію в судженні про цінність любові. Перелік «болю», «розлук», «мук», «шаленства» та «милосердь» демонструє багатовимірність переживання, яке не обмежується лише позитивними емоціями. Любов постає як сила, здатна охопити суперечливі стани й перетворити їх на досвід духовного зростання. Мова вірша поєднує простоту вислову з високою смисловою насиченістю, що є характерною рисою поезії XXI століття. Емоційний ефект досягається через інтонацію прийняття, внутрішньої стійкості та готовності платити за почуття найвищу ціну.

Отже, поезії Ліни Костенко та Сергія Жадана демонструють різні способи художнього вираження почуттів у межах української лірики XX–XXI століть. У творі Л. Костенко емоційність зосереджена навколо філософського переживання слова, його моральної ваги та творчої неповторності. У поезії С. Жадана почуття розкриваються через символічні образи руху, любові й втрати, а також через ритмічну інтонацію звертання. Мова почуттів у цих текстах підтверджує здатність поетичного слова передавати психологічну глибину людини та формувати духовні смисли.

Список використаних джерел:

1. Крупа М. Буття в рідній мові – передумова духовного розвитку особи і нації. Збірник праць Тернопільського осередку Наукового товариства імені Шевченка. 2004. С. 59–65.
2. Слободян А. Мовні особливості поетичного стилю Сергія Жадана. Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку : матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців (Одеса, 01–02 груд. 2023 р.). Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2023. С. 109–114.
3. Тіяра К. Мовні домінанти поетичної мови Сергія Жадана. Лінгвістика й лінгводидактика: здобутки і перспективи розвитку: матеріали ювілейної Всеукраїнської наук.-практ. конф. молодих науковців (Одеса, 06–07 груд. 2024 р.). Одеса: ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського», 2024. С. 146–152.

4. Хархун В. Мистецтво розуміти поезію: Спроба аналізу віршів Ліни Костенко. Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах. 2000. С. 82–88.

Суворова Наталія Олександрівна,
викладачка вищої категорії ВСП "Харківський
комп'ютерно-технологічний фаховий коледж
Національного технічного університету
"Харківський політехнічний інститут",
suvorovanatta@gmail.com

МОВНІ МАРКЕРИ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІТЕРАТУРІ: ВІД КЛАСИКИ ДО СУЧАСНОСТІ

Анотація. У роботі досліджено роль мовних маркерів як інструментів формування та трансляції національної ідентичності в українському художньому дискурсі. Проаналізовано еволюцію лексичних та стилістичних засобів від періоду становлення сучасної літературної мови до доби постмодерну та сучасної прози.

Ключові слова: мовна ідентичність, художній дискурс, лексичні маркери, деколонізація літератури, етнолінгвістика

У часи глобалізації та культурної деколонізації література виступає не лише як вид мистецтва, а й як основний резервуар збереження національного коду. Мовні маркери в художньому тексті — лексичні одиниці, фразеологізми, діалектизми та специфічні синтаксичні конструкції — є тими «маяками», що дозволяють ідентифікувати приналежність автора та читача до єдиного культурного простору. Саме письменники завжди були тими, хто першим відчував загрозу нівелювання національного «Я» і через мовні маркери вибудовував інтелектуальний та емоційний захист народу. Дослідження цих маркерів у літературі дозволяє простежити, як мова еволюціонувала від засобу побутового спілкування до інструменту державотворення та інтелектуального спротиву асиміляції.

Історія нашої літератури — це історія боротьби за право називати речі своїми іменами. Згадаймо Івана Котляревського: упровадження живої народної мови в «Енеїді» стало першим і найпотужнішим маркером ідентичності. Письменник не просто розважав, він легітимізував мову, яку намагалися витіснити на периферію. У

Тараса Шевченка мовні маркери стають екзистенційними. Вживання слів «воля», «доля», «земля» у його текстах виходить за межі словникових значень - вони перетворюються на символи, що об'єднують етнос у націю. Перехід від церковнослов'янської до живої народної мови в літературі став ключовим чинником перетворення етносу на політичну націю.

Література ХХ століття, особливо період «Розстріляного відродження», показала, як мовний маркер може бути актом опору. Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Валер'ян Підмогильний свідомо використовували питому, вишукану лексику, демонструючи, що українська мова - це не лише мова села, а й мова міста, науки та філософії. Сьогодні, аналізуючи ці тексти, ми бачимо «мовні відбитки», які радянська цензура намагалася стерти через уніфікацію словників. Вживання питомої української лексики та складних синтаксичних побудов авторами того часу було свідомим кроком проти спрощення мови в межах тоталітарного дискурсу.

У сучасній прозі та поезії (зокрема у творчості Сергія Жадана, Оксани Забужко, Юрія Андруховича) мовні маркери працюють на відновлення історичної пам'яті. Сучасні автори свідомо очищують мову від русизмів, замінюючи їх новотворами або відновленими лексемами. Це стає маркером культурної незалежності читача, збагачує сучасну українську ідентичність і робить її актуальною для молодіжного середовища.

Саме через художнє слово мовні маркери потрапляють у повсякденний вжиток. Читаючи українську книгу, ми не лише стежимо за сюжетом, а й тренуємо свій «мовний імунітет», який робить нас стійкими до будь-яких спроб асиміляції. Те, що вчора було знахідкою поета, сьогодні стає частиною нашого самосприйняття. Література виховує «мовний смак», який дозволяє людині миттєво ідентифікувати «свого» за багатством лексичного запасу та відсутністю чужорідних конструкцій. Мовні маркери в літературі - це не просто філологічні одиниці, це інструменти, якими ми відвойовуємо свою ідентичність у глобалізованому світі.

Список використаних джерел:

1 Забужко О. С. Шевченків міф України. Спроба філософського аналізу. 4-те вид. Київ : Комора, 2017. 192 с.

2 Костенко Л. В. Гуманітарна аура нації, або Дефект головного дзеркала : лекція. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 1999. 32 с.

3 Мовна норма: знищення, пошук, віднова : наук.-моногр. вид. / І. Д. Фаріон та ін. 3-тє вид., доповн. Івано-Франківськ : Місто НВ, 2013. 332 с.

4 Радевич-Винницький Я. Україна: від мови до нації. Дрогобич : Відродження, 1997. 351 с.

5 Шевельов Ю. В. Нарис сучасної української літературної мови. Мюнхен : Мольберт, 1951. 402 с.

Тхоровська Соломія Володимирівна

студентка ВСП «Львівський поліграфічний фаховий коледж

Української академії друкарства»

Спеціальність 061 Журналістика

Освітньо-професійна програма «Видавнича справа та редагування»

solomiathorovska@gmail.com

Мировський Олексій Анатолійович

доктор філософії (PhD),

викладач історії ВСП «Фаховий

коледж інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

oam2016@ukr.net

РЕПРЕСОВАНА ГРАФЕМА: ІСТОРІЯ ВИЛУЧЕННЯ ТА ПОВЕРНЕННЯ ЛІТЕРИ "Г" ЯК ДЗЕРКАЛО УКРАЇНСЬКОЇ МОВНОЇ ПОЛІТИКИ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. *Історія літери «г» постає не лише як лінгвістичний опис окремої графеми, а як концентрований вияв мовної, культурної та політичної історії України ХХ століття. У статті простежено етапи формування, вилучення та повернення літери «г» у контексті імперської та радянської мовної політики, що системно втручалася у природний розвиток української графіки й фонетики. Розглянуто ранні способи позначення вибухового приголосного, зокрема використання диграфа «кг» у староукраїнській писемності, а також значення реформи Мелетія Смотрицького для унормування українського письма. Особливу увагу приділено правописній реформі 1933 р. як акту лінгвоциду, спрямованого на уніфікацію української мови з російською та витіснення національно маркованих елементів. Повернення літери «г» наприкінці ХХ ст. інтерпретується як символічний жест відновлення мовної автономії, історичної пам'яті та культурної тяглості. Доведено, що доля однієї графеми віддзеркалює ширші процеси боротьби за мовну самобутність і право української мови на власну логіку розвитку.*

Ключові слова: *історія української мови, витіснення літери, українська графіка, мовна політика СРСР, літера «г», лінгвоцид.*

До появи спеціальної літери українські писарі стикалися з проблемою, як відрізнити гортанний звук [гк] (характерний для української мови) від вибухового [г] (характерного для багатьох запозичених слів та деяких специфічних слів). Починаючи з XIV ст., для цієї мети в староукраїнській писемності використовувався диграф «кг». Таке написання було поширене в офіційній мові Великого князівства Литовського, наприклад, у словах кґрунтъ, кґанокъ [3, с. 27–29].

Справжня революція сталася в 1619 р., коли Мелетій Смотрицький запровадив літеру «г» як самостійну одиницю у своїй фундаментальній праці «Словенська граматика». Для її написання він обрав скорописну форму грецької літери γ (гамма). Цей крок нарешті надав звуку власне «обличчя» в алфавіті, відокремивши його від «г» [5, аркуш 12].

Незважаючи на визнання Смотрицького, шлях літери в наступні століття був нерівномірним: коли Петро I запровадив цивільне письмо, літера «g» не була включена до офіційного алфавіту імперії, що змусило українських авторів (наприклад, О. Павловського в 1818 р.) повернутися до диграфа «кг». Пантелеймон Куліш у своїй «Кулішівці» запропонував використовувати латинську g, намагаючись зробити українське письмо якомога фонетичнішим. Однак лінгвістична традиція, закріплена Борисом Грінченком та Євгеном Желеховським, повернула «г» до її звичної форми [3, с. 75–77].

Найтрагічніша сторінка в історії «г» припадає на радянський період. У 1933 р., після завершення політики українізації, відбулася реформа українського правопису, метою якої було зробити українську мову максимально схожою на російську. Літеру «г» було оголошено «націоналістичною» та вилучено з алфавіту на тій підставі того, що вона відсутня в російському алфавіті [4, с. 372–374].

Це був акт лінгвоциду: зникнення літери з друкарських машинок, підручників та словників змусило українців вимовляти всі слова з фрикативним [г], спотворюючи фонетичну систему мови. Понад півстоліття «г» залишалася лише в діаспорі та в західноукраїнських виданнях до 1939 р., ставши справжнім символом інтелектуального опору.

Лише в 1990 р., під тиском громадської думки та лінгвістів, «г» було офіційно повернуто до «українського правопису». Це повернення стало символом відновлення історичної справедливості та визнання того, що українська мова має власну логіку фонетичного та графічного розвитку, незалежну від сусідніх мов [1, с. 72–73].

Повернення літери «г» до нашого алфавіту – це не просто лінгвістична перемога, а символічний акт відновлення незалежності Української держави у царині слова. Кожен штрих цієї літери нагадує нам, що українська мова – це унікальний, живий організм, невловимий і неможливий для штучного формування за іноземними імперськими взірцями. Витримавши періоди заборон, коли можна було заплатити життям за «неправильне» написання чи «занадто українську» вимову, ця літера стала символом нашої непереможності.

Сьогодні використання «г» – це знак поваги до нашої безперервної історії: від козацьких канцелярій та граматики Смотрицького до словника Грінченка та сучасних видань. Відроджуючи повну звучність рідної мови, ми не просто повертаємо собі вкрадену спадщину, а й стверджуємо право українців висловлюватися у світі своїм унікальним голосом. Бо, зрештою, доки ми зберігаємо кожную графічну деталь нашого письма, ми зберігаємо цілісність нашої національної душі.

Список використаних джерел:

1. Енциклопедія Сучасної України: Г. Енциклопедія Сучасної України. Т. 7: «Г» – «Ді» / редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.]; НАН України, НТШ. Київ: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2007. 708 с. Стаття «Г». URL: <https://esu.com.ua/article-17918>.
2. Німчук В. Історія українського правопису XVI–XX століття. К. : Наукова думка, 2004. 582 с.
3. Огієнко І. Історія української літературної мови. К. : Наша культура і наука, 2001. 440 с.
4. Смотрицький М. Грамматікн Славѣнскіа (1619). Факсимільне видання. К. : Наукова думка, 1979. 280 с.

Химчук Любов Львівна,
викладачка вищої категорії, викладачка-методистка
Приватного фахового навчального закладу
«Медичний коледж» (м.Тернопіль)
lyuba.hymchuk@gmail.com

ОЗНАКИ КУЛЬТУРИ МОВЛЕННЯ ЯК ЕТИЧНІ ЗАСАДИ ПУБЛІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ТА ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЕВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ОСОБИСТОСТІ

Анотація. У статті розглянуто культуру мовлення в етичному вимірі публічної комунікації та як складову загальної культури особистості. Проаналізовано основні ознаки культури мовлення — правильність, точність, доречність, змістовність, чистоту, виразність, багатство, емоційність, дієвість і логічність - у контексті формування мовленнєвої компетенції. Наголошено, що їх дотримання забезпечує етичність, ефективність і гармонійність публічного спілкування, сприяє підвищенню якості професійної комунікації та формуванню загальної культури особистості.

Ключові слова: культура мовлення, етика мовлення, публічна комунікація, мовленнєва компетенція, загальна культура особистості.

У сучасному суспільстві мовлення виконує не лише інформаційну, а й виразну етичну функцію, оскільки саме через слово здійснюється вплив на свідомість, поведінку та ціннісні орієнтації особистості. У публічній комунікації мовлення стає інструментом відповідальності, взаємоповаги та професійної взаємодії, що актуалізує проблему етики мовлення.

Культура мовлення в цьому контексті постає як система ознак, що забезпечують етичність й ефективність спілкування. Саме такі ознаки, як правильність, точність, доречність, змістовність, чистота, виразність, багатство, емоційність, дієвість і логічність, формують мовленнєву компетенцію особистості та визначають рівень її загальної культури. Тому аналіз культури мовлення в етичному вимірі публічної комунікації є актуальним у сучасному освітньому та професійному середовищі.

Метою статті є аналіз ознак культури мовлення як етичних засад публічної комунікації та їхньої ролі у формуванні мовленнєвої компетенції особистості.

Завдання статті:

1. Уточнити поняття культури мовлення в контексті загальної культури особистості.
2. Охарактеризувати основні ознаки культури мовлення.
3. Визначити роль культури мовлення у формуванні мовленнєвої компетенції.
4. Обґрунтувати значення культури мовлення для етичної публічної комунікації.

Об'єкт дослідження - культура мовлення як складова загальної культури особистості.

Предмет дослідження - ознаки культури мовлення та їхній вплив на формування мовленнєвої компетенції в публічній комунікації.

Культура мовлення є однією з найважливіших складових загальної культури особистості, адже саме через мовлення людина реалізує свої інтелектуальні, соціальні та професійні можливості. Вона визначає рівень мовної підготовки мовця, його здатність ефективно та відповідально використовувати мову в процесі спілкування. Сукупність ознак культури мовлення забезпечує етичність і результативність публічної комунікації.

Під **культурою мовлення** розуміють прагнення знайти якнайкращу форму для висловлювання думок, яке ґрунтується на бездоганному знанні мовних норм. Вона передбачає володіння нормами сучасної української літературної мови та свідоме ставлення до мовлення, точність і коректність висловлювань, а також відповідальність за зміст і форму сказаного.

Провідною ознакою культури мовлення є **правильність**, що полягає в дотриманні норм сучасної української літературної мови. Правильне мовлення є основою мовленнєвої компетенції та показником мовної освіченості особистості.

Важливими ознаками є **точність** і **доречність** мовлення. Точність забезпечує відповідність мовних засобів змісту висловлювання, оскільки йдеться про чітке й однозначне передавання думки, а доречність передбачає врахування ситуації спілкування, адресата й мети мовлення. У публічній комунікації порушення цих ознак може призводити до непорозумінь й етичних конфліктів.

Ознака **змістовності** виявляється в насиченості мовлення інформацією, умінні уникати пустослів'я. Вона тісно пов'язана з **чистотою мовлення**, що полягає в уникненні суржику, просторіччя, нецензурної лексики, слів-паразитів та невмотивованому вживанні іншомовних елементів.

Виразність і багатство мовлення сприяють підвищенню комунікативної ефективності, оскільки забезпечують різноманітність мовних засобів та емоційний вплив на адресата. Водночас **емоційність** мовлення має бути етично врівноваженою, щоб не перетворюватися на мовленнєвий тиск або маніпуляцію.

Суттєвою ознакою культури мовлення є **дієвість**, тобто здатність мовлення впливати на думки, почуття й поведінку співрозмовника. Дієве мовлення сприяє досягненню комунікативної мети та гармонізації спілкування.

Ще однією важливою ознакою є **логічність**, яка забезпечує послідовність і зв'язність висловлювання. Логічне мовлення є зрозумілим, переконливим і сприяє етичному діалогу в публічному просторі.

Мовленнєва компетенція формується на вмінні адекватно й доречно практично користуватися мовою в конкретних ситуаціях, використовуючи для цього як вербальні, так і невербальні засоби мови, а також засоби виразності мовлення. Мовленнєва компетенція вдосконалюється на основі систематичного засвоєння мовних норм і розвитку навичок їх практичного застосування відповідно до мети, ситуації й умов спілкування. Вона є складовою загальної культури особистості та передумовою успішної комунікативної діяльності. Розвинена культура мовлення сприяє усвідомленому використанню мови та підвищує якості публічної комунікації.

Дотримання ознак культури мовлення в спілкуванні є дуже важливим, оскільки виконує, крім інформаційної, ще й етичну функцію. Це підсилює принципи мовленнєвого етикету, зокрема йдеться про ввічливість, повагу, тактовність, гідність, коректність та відповідальність у взаємодії між співрозмовниками. Порушення мовленнєвих норм негативно впливає на якість комунікації, тоді як дотримання культури мовлення забезпечує ефективність і зрозумілість публічного висловлювання.

Отже, ознаки культури мовлення є не лише показниками мовної грамотності, а й важливими етичними засадами публічної комунікації. Вони забезпечують відповідальне, доречне й ефективне використання мови, формуючи мовленнєву компетенцію як складову загальної культури особистості. Дотримання культури

мовлення сприяє гармонізації публічного спілкування та підвищенню якості комунікативних процесів у сучасному суспільстві.

Список використаних джерел

1. Козаченко Г.В. Українська мова за професійним спрямуванням: підручник, 2-е видання. Київ: ВСВ «Медицина», 2017. С.34-36.
2. Мацько Л.І. Культура української фахової мови: навч. посібник/ Л.І. Мацько, Л.В. Кравець. – Київ: «Академія», 2007. 360 с.
3. Симоненкова Т.П. Культура мовлення як показник загальної культури особистості. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 10: Проблеми граматики і лексикології української мови, 2013. Випуск 10. С.229-233.
4. Шпетна С. Проблеми формування мовної особистості здобувачів вищої освіти в процесі навчання / С.Шпетна, О.Кіріченко// Лінгвістика. 2022. № 2 (46). С.93-103.

Холодилова Софія Віталіївна

Студентка 1 курсу

Фахового коледжу інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

Мировський Олексій Анатолійович

доктор філософії (PhD),

викладач історії ВСП «Фаховий

коледж інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

oam2016@ukr.net

Kholodylovasofa08@gmail.com

УКРАЇНСЬКА МОВА ЯК ЧИННИК НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ ІМПЕРСЬКОЇ ТА РАДЯНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ: ІСТОРИЧНИЙ ВИМІР

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз української мови як визначального чинника формування національної ідентичності в умовах імперської та радянської мовної політики. Розглянуто історичні передумови обмеження функціонування української мови, механізми її витіснення з публічного простору та наслідки цих процесів для розвитку культури й суспільної свідомості. Окреслено роль української інтелігенції та культурних рухів у збереженні мовної традиції. Доведено, що українська мова виконувала не лише комунікативну, а й світоглядну, символічну та політичну функції, сприяючи збереженню історичної пам'яті та формуванню модерної української нації

Ключові слова: *українська мова, національна ідентичність, мовна політика, імперська асиміляція, русифікація, історична пам'ять.*

Проблема мови була однією з центральних у процесі формування національної ідентичності українського народу, особливо в умовах тривалого перебування українських земель у складі імперських утворень, що проводили політику культурної та мовної уніфікації. Українська мова в таких умовах опинилася під загрозою маргіналізації й асиміляційного тиску, що мало далекосяжні наслідки для культурної самосвідомості. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю розуміння впливу цих політик на формування національної ідентичності й сучасних мовних процесів у суспільстві.

У XIX ст. мовна політика Російської імперії була частиною загальної стратегії централізації й уніфікації, де українська мова офіційно не визнавалася окремою. Такі заходи мали на меті нівелювати культурні відмінності та перешкодити формуванню мовної самосвідомості. Валуєвський циркуляр 1863 р. й Емський указ 1876 р. забороняли використання української мови в освіті та друці, формуючи уявлення про її «другорядність» і «неповноцінність». Попри це, українська мова в народній практиці, усній традиції та літературі продовжувала функціонувати як чинник культурної ідентичності [1, с. 58–60].

Особливе місце в збереженні мовної ідентичності відігравала література. Творчість Тараса Шевченка стала переломним моментом у розвитку мовної свідомості, утверджуючи українську мову як мову високої культури й засіб політичного протесту. У другій половині XIX ст. українські письменники й громадські діячі свідомо обирали українську як форму протистояння імперській політиці асиміляції, створюючи альтернативний культурний простір, у якому українська ідентичність зберігалася й розвивалася [2, с. 134–137].

Мовна політика радянської влади на початку XX століття мала подвійний характер. Політика українізації 1920-х рр. розширила сферу використання української мови, зокрема в освіті, культурі та адміністрації, сприяючи формуванню модерної української ідентичності. Однак наприкінці 1930-х рр. відбувся поворот у бік централізації й русифікації, коли репресії проти інтелігенції, ліквідація

національних інституцій та посилення позицій російської мови призвели до системного зниження престижу української мови [1, с. 112–118].

У повоєнний період русифікація стала більш системною, що призвело до зниження статусу української мови, особливо в міському середовищі. Водночас українська мова залишалася символом національної ідентичності, навколо якої гуртувалися дисидентські рухи 1960–1980-х рр. У цей період мова слугувала канвою збереження історичної пам'яті й культурного опору, що проявлялося в самвидаві, культурних ініціативах і неофіційних освітніх практиках [3, с. 72–75].

У ХХ ст. українська мова стала важливим інструментом національного відродження, що забезпечило тяглість культурної традиції й стало символом боротьби за незалежність. Наприкінці ХХ ст. відновлення статусу української мови було важливим елементом державотворення, що відображено в численних мовознавчих і соціокультурних дослідженнях. Роль мови як засобу ідентичності, культурної пам'яті та солідарності залишається предметом активних наукових дискусій і сьогодні [4, с. 204–208].

Сучасний стан української мови є результатом тривалого історичного розвитку, позначеного як утисками, так і періодами відродження. Вплив мають і сучасні суспільнополітичні виклики, зокрема війна, інформаційний контекст та глобалізаційні процеси, що змушують переглядати підходи до мовної політики та культурної комунікації. Українська мова виступає не лише засобом спілкування, а й чинником національної безпеки, культурного опору та суспільної згуртованості, що підтверджено сучасними дослідженнями мовної ситуації в Україні [2, с. 241–245].

Отже, українська мова пережила тривалі історичні випробування імперських і радянських політик, але зберегла життєздатність і стала одним із головних чинників формування національної ідентичності. Вона виконувала не лише комунікативну, а й символічну, світоглядну та політичну функції, забезпечуючи тяглість культурної традиції й історичної пам'яті, що робить її фундаментальною основою української нації та державності.

Список використаних джерел

1. Бондарчук О. Українська мова в умовах пострадянських трансформацій: соціолінгвістичний аналіз. Київ : Академвидав, 2015. 312 с.

2. Горголук Н., Колібаба Л., Фурса В. Граматичний портрет української мови у ХХІ сторіччі: збірник наукових доповідей. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2022. 280 с.
3. Калита І., Литвин Л. Соціолінгвістика української мови: сучасні підходи та перспективи. Львів : Літопис, 2019. 260 с.
4. Павленко О. Мова і нація: український контекст. Харків : Фоліо, 2018. 304 с.
5. Сергієнко М. Українська мова: історія та сучасність. Київ : Наукова думка, 2021. 360 с.

Хомякова Тетяна Володимирівна,
викладачка вищої категорії, викладачка-методистка
"Криворізький фаховий медичний коледж" ДОР"
tanaxomyakova69@gmail.com

ВІДРОДЖЕННЯ ПИТОМОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МЕДИЧНОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація. У статті охарактеризовано процес ревіталізації питомої української медичної термінології як важливої складової національної наукової мови. Проаналізовано історичні передумови становлення медичної терміносистеми, наслідки тривалого впливу іншомовних запозичень та сучасні тенденції унормування українських медичних термінів. Розкрито провідну роль фахової освіти, наукових видань та термінологічних словників у відновленні й популяризації питомих назв.

Ключові слова: медична термінологія, українська мова, питомі терміни, унормування, фахова комунікація.

Мова медицини є важливим інструментом професійної комунікації та водночас показником розвитку національної науки. Сучасне професійне мовлення медичних працівників формується під впливом глобалізаційних процесів, активного розвитку науки та інтенсивного термінотворення. Значну частину медичної лексики становлять іншомовні запозичення, переважно латинського й грецького походження. Водночас актуалізується потреба в усвідомленому використанні питомої української медичної термінології як важливого складника національної наукової мови.

Медична термінологія - одна з найдавніших у мові. Спочатку з'являються назви органів тіла людини: нирка, попереk, потилиця, кишківник, стравохід, а пізніше

описи відхилення їх від норми, описи симптомів різних хвороб: пропасниця, лихоманка, недуга, бешиха, набряк, потім виникають назви різних лікарських засобів для лікування цих захворювань: ліки, зілля, відвар, припарка, ранозагоювальна мазь, настій. Таким чином, утворюються три групи медичної термінології за значенням: анатомічні, клінічні та фармацевтичні.

Загальновідомо, що вся медична лексика поділяється на так звану народну і професійну. Перша, давніша, представлена національними коренями, вона, як правило, охоплює назви органів людського тіла та їх складових частин, а також організму тварин.

З індоєвропейської мови дісталися у спадщину назви основних життєвих процесів та станів: дихання, кровообіг, одужання, вмирати, зцілення, спати, серцебиття.

З прийняттям християнства, поширенням письма були створені умови для систематизації цих знань. З'явилися травники та лікувальники. Як наслідок розширення міжнародних контактів, впливу інших культур почали з'являтися перекладні й оригінальні медичні джерела латиною, грецькою мовою, які пізніше, як правило, ставали навчальними посібниками з медицини.

Поступово латину почали активно вживати лікарі в професійному мовленні, а народну медичну лексику використовували лише знахарі, тому багато чого було втрачено. Однак та народна медична лексика, яка збереглася, скажімо, на кінець XIX - початок XX ст. була значно численнішою, ніж сучасна [1, с. 86].

У XIX - на початку XX століття українські науковці та лікарі прагнули створити власну терміносистему, спираючись на словотвірні можливості української мови. Проте в радянський період ці напруження були значною мірою витіснені уніфікованою, переважно російськомовною термінологією. Звичайно, це була цілеспрямована мовна політика проти українського слова.

Нині відбувається активне повернення до національних мовних ресурсів: відновлюються питомі відповідники до іншомовних або калькованих назв (запалення замість воспаление, знеболення замість обезболивание, щеплення замість прививка). Важливу роль у цьому процесі відіграють новітні термінологічні словники, стандарти фахової мови, а також мовна політика в освіті та науці. У

сучасних медичних термінологічних словниках простежується тенденція максимально повно подавати питому українську лексику або в разі відсутності потрібних українських слів творити їх з морфем української мови, намагаючись якомога запозичити з інших мов.

Користування словниками різних типів, зокрема термінологічними, не тільки підвищує грамотність і знання мови, а й розширює світогляд людини, підносить загальний рівень її культури [2, с. 234].

З активізацією національного відродження в Україні в медичній галузі почалося активне медичне словотворення. У будь-якій цивілізованій країні національна мова забезпечує усі сфери суспільного життя і, зокрема, медичне фахове спілкування, тому подібні процеси в українській мові є природними і необхідними.

Заклади фахової передвищої освіти мають значний потенціал у формуванні мовної компетентності майбутніх медичних працівників. Викладання дисциплін українською мовою з акцентом на нормативну термінологію, робота з автентичними текстами, редагування фахових матеріалів сприяють утвердженню питомих термінів у професійному вжитку.

На практичних заняттях з української мови за професійним спрямування під час вивчення лексичного аспекту у професійному мовленні медика пропонуємо такі завдання: дібрати до іншомовних медичних термінів українські відповідники, а саме: адаптація - пристосування; гідрофобія - водожах; епідемія - пошесть; анемія - недокрів'я; геморагія - крововилив; гіпноз - навіювання, ревматизм - ломець; туберкульоз - сухоти; сильна задишка - ядуха.

Питомі українські відповідники є зрозумілими, семантично прозорими та стилістично нейтральними, що сприяє точності професійного спілкування.

Ці терміни активно функціонували в народній медицині й значною мірою відроджуються або переосмислюються в сучасній українській медичній термінології як альтернатива калькам та надмірним запозиченням.

Також досить ефективними є вправи на редагування словосполучень: знеболуючий - знеболювальний; дезінфікуючий - дезінфекційний; знезаражуючий - знезаражувальний; зникаючі лікарські рослини - напівзниклі. Подібні форми

активних дієприкметників українській мові не властиві, їх вживають, коли не можуть позбутися впливу російської мови, де такі словоформи - невід'ємна частина мови. В українській мові замінюємо кальковані форми прикметниками з суфіксом -льн- або іменниками (не виступаючий, а промовець; не початкуючий лікар, а лікар-початківець). Виконання таких завдань дозволяє студентам уникати помилок при словотворенні, зайвої синонімії, розбіжностей у вживанні термінів, неточностей під час перекладу запозичених слів, тим самим збагачуючи їхній словниковий запас, удосконалюючи культуру мовлення. Для повноцінного спілкування треба мати необхідний словниковий запас і вміння правильно й грамотно висловлювати свої думки.

Використання питомої медичної термінології є доцільним з кількох причин. По-перше, національні терміни полегшують сприйняття інформації пацієнтами, особливо в усному мовленні, під час консультування та профілактичної роботи. По-друге, вони забезпечують дотримання норм сучасної української літературної мови та сприяють формуванню мовної культури медичного працівника. По-третє, питомі терміни виконують важливу ідентифікаційну функцію, підкреслюючи самотність української наукової мови.

У закладах медичної освіти використання питомої термінології сприяє розвитку професійно-мовленнєвої компетентності здобувачів освіти. Поєднання міжнародних і національних термінів у навчальних матеріалах формує вміння добирати мовні засоби відповідно до комунікативної ситуації, розрізняти стилістично доцільні варіанти та не зловживати запозиченнями.

Висновки. Відродження питомої української медичної термінології є не лише мовним, а й культурним та науковим завданням. Системна робота науковців, викладачів і практиків сприятиме унормуванню медичної мови, підвищенню якості фахової комунікації, зміцненню статусу української мови в медичній галузі та вихованню поваги й любові до рідного слова.

Сучасне професійне мовлення медичних працівників формується під впливом глобалізаційних процесів, активного розвитку науки та інтенсивного термінотворення. Значну частину медичної лексики становлять іншомовні запозичення, переважно латинського й грецького походження. Водночас

актуалізується потреба в усвідомленому використанні питомої української медичної термінології як важливого складника національної наукової мови.

Список використаних джерел:

1. Золотухін Г.О., Литвиненко Н.П., Місник Н.В. Фахова мова медика: Підручник. - К.: Здоров'я, 2002. 392 с.
2. Руденко Л. А. Історія формування української медичної термінології // Наукові записки НПУ ім. М. Драгоманова. 2017. Вип. 134. С. 89–94.

Цебак Данило,

студент групи КІ-11

ВСП «Фаховий коледж
інформаційних технологій
НУ «Львівська політехніка»

Наукові керівники:

Мельник Марія,

викладачка вищої категорії, викладачка-методистка

Львівського фахового коледжу індустрії моди

mariamelnyk52@gmail.com

Цебенко Оксана,

викладачка вищої категорії, викладачка-методистка

ВСП «Фаховий коледж

інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

oztsebenko@gmail.com

ВІДРОДЖЕННЯ ПИТОМОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛЕКСИКИ У ХІМІЧНІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ

Анотація: *Проблематика хімічної номенклатури сьогодні набула особливої актуальності. Подано аналіз основних принципів утворення сучасної української термінології. Зазначено зміни в українській системі термінів в сфері хімії згідно з новим стандартом ДСТУ 2439:2018.*

Ключові слова: *хімічна термінологія, хімічна номенклатура, стандарт ДСТУ 2439-94, термінологічна лексика.*

Українська мова посідає важливе місце у науковій сфері, зокрема у формуванні та використанні хімічної термінології. Хімічна наука є однією з найбільш динамічних сучасних галузей науки. Вона повсякчас поповнює та збагачує хімічний термінологічний словник новими поняттями, термінами та визначеннями.

Важливим є те, щоб всі вони мали українські відповідники, точні та зрозумілі. Хімічні терміни в українській мові опираються на міжнародні стандарти. Водночас вони зберігають національну мовну традицію. Номенклатура сполук — це система назв хімічних елементів та хімічних сполук. Хімічна номенклатура повинна забезпечити чітке позначення складу речовини. В хімічній термінології допускається також використання традиційних назв для простих речовин: водень, залізо, нікель, кисень, мідь, сірка, свинець, срібло, ртуть [2, с. 107]. Сучасна українська хімічна номенклатура — це система правил для найменування хімічних сполук, яка спирається на міжнародні стандарти ІУПАС [1]. В наші дні вона відходить від російськомовних кальок і повертає традиційні українські назви (азот, кисень, залізо) та латинізовані терміни (етер, естер, бензен, окиснення).

Хімічна наука має давні традиції. До XVI ст. хімічна термінологія була латиномовною. Нею користувалися фармацевти та хіміки в різних країнах світу. Назви хімічних речовин мали складну структуру. Після XVI ст. вплив латинської мови на формування хімічної термінології послабився. Наукова лексика в цей період почала збагачуватися за рахунок словника живих мов.

Перша хімічна номенклатура, розроблена на науковій основі, була прийнята 1787 р. комісією за головуванням французького хіміка Антуана Лавуазьє. Французькою мовою пропонувалися назви хімічних елементів та принципи утворення назв сполук за їх хімічним складом. Після 1811 р. шведський хімік Єнс Якоб Берцеліус впровадив хімічну символіку. На Міжнародному конгресі хіміків у 1860 р. також розглядалися проблеми хімічної номенклатури. Ініціатором цього процесу був лавреат Нобелівської премії, швейцарський хімік Альфред Вернер. Історія становлення сучасної міжнародної систематичної номенклатури органічних сполук починається з 1892 р. Саме в цей час в Женеві відбулася міжнародна конференція. На ній було прийнято правила Женевської номенклатури. Порядок побудови назв за Женевською номенклатурою принципово не змінився до наших днів.

Розроблення і впровадження української хімічної термінології активно почалося тільки з початком діяльності Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові у 1873-1939 рр. Першими авторитетними працями стали статті “Начерк

термінології хемічної” Володимира Левицького (1903 р.) та “Уваги о термінології хемічній” Івана Горбачевського (1905 р.).

Новий етап у розвитку української хімічної термінології почався на початку 90-х років минулого століття зі здобуттям незалежності України. Внесок у розбудову української термінології зробили учені-хіміки Федір Босчко, Марія Ганіткевич, Олександр Голуб та інші. Вони розробили методичні рекомендації та уклали словники української хімічної термінології. З метою розв’язання проблем нормування хімічної термінології при Київському університеті імені Тараса Шевченка створено Українську національну комісію з хімічної термінології і номенклатури. Результатом діяльності цієї комісії стали словники та посібники з української термінології в цій галузі науки.

Нові назви хімічних сполук було офіційно введено стандартом ДСТУ 2439-94 в 1994 р. А 1 жовтня 2019 р. набув чинності новий стандарт ДСТУ 2439:2018 «Хімічні елементи та прості речовини. Терміни та визначення основних понять, назви й символи». Цим стандартом було повернуто більшість українських традиційних назв хімічних елементів. Встановлено правило написання назв хімічних елементів з маленької літери. Для хімічних елементів повернули загальноживані українські назви: азот, кисень, вуглець, залізо, мідь (а не нітроген, кисень, карбон, ферум, купрум). Латинізовані назви (гідроген, карбон, ферум, аурум, купрум) відтепер є довідковими, хоча можуть використовуватися, наприклад, у періодичній системі хімічних елементів [3, с. 27]. Для назв Нікол, Платинум повернули назви нікель, платина.

Сучасна українська мова використовує науково обґрунтовану хімічну термінологію. Словниковий склад мови науки складається із загальноживаної, загальнонаукової та термінологічної лексики. Загальноживані слова не виражають наукових понять, вони є лексичним фоном, який оформляє науковий текст. Проте і загальноживана лексика у складі текстів певної тематики має специфічні семантичні (значеннєві) риси, які співвідносяться з семантичним навантаженням лексики конкретної предметної галузі. Наприклад, загальноживані слова, що зустрічаються у текстах хімічної тематики (випарювати, дистилювати, плавити, нагрівати, охолоджувати) вказують на дію, суб’єктом якої є речовини.

Загальнонаукова лексика виражає загальні поняття для всіх наук (аналіз, синтез, дослід, закон, алгоритм). Часто загальнонавчвані і загальнонаукові слова є основою для творення термінів. У контексті треба чітко відрізнити, коли слово вжите в термінологічному значенні, а коли у загальнонавчаному чи загальнонауковому. Наприклад: синтез (загальнонаукове слово) і синтез (у хімії). Термін – це слово або словосполучення, яке відповідає певному поняттю у системі понять даної галузі науки чи техніки [4, с. 6]. У складі термінологічної лексики і, зокрема, в хімічній документації можна виділити загальнохімічну термінологію (луг, реакція, формула). Тут присутня і вузькогалузева хімічна термінологія, наприклад, терміни органічної хімії вуглеводи, білки. Термінологічна лексика має такі відмітні (розрізнявальні) ознаки порівняно з загальнонавчваною та загальнонауковою лексикою: відповідність науковому поняттю, системність, тенденція до однозначності у межах однієї терміносистеми, відсутність емоційного забарвлення, наявність визначення (дефініції), стилістична нейтральність (незалежність від контексту) [4, с. 7].

Знання сучасної міжнародної хімічної термінології і номенклатури хімічних сполук дає можливість доступу до різноманітних міжнародних джерел інформації. Серед них як друковані джерела, так і ресурси Інтернет про хімічні речовини, їхні властивості, правила безпечного поводження, методи знешкодження та утилізації. Упорядкована хімічна термінологія, номенклатура, при їх успішному засвоєнні у шкільних та університетських курсах вивчення хімії, дозволить гармонізувати українську та міжнародну терміносистеми в галузі хімічної освіти і науки. Поширення інформації про хімічну термінологію і номенклатуру нерозривно пов'язане з поширенням знань про культуру української мови. Ці знання сприяють розвитку вмінь глибше розуміти світ, ефективніше комунікувати та безпечно використовувати речовини. Це ключ до розуміння природи, технологій, медицини, харчової промисловості та екології.

Список використаних джерел:

2. Корнілов М., Голуб О., Гордієнко О., Толмачова В., Ковтун О. Проблеми трансформації хімічних термінів. Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. 2012. № 733. С. 107-109.

3. Никипанчук М. До питання про стандартування назв хімічних елементів в Україні [Архівовано 25 лютого 2020 у Wayback Machine.] / Михайло Никипанчук // Проблеми української термінології: міжнар. наук. конф., 4-6 жовт. 2018 р. : зб. наук. пр. – Львів, 2018. – С. 25–28.

4. Цимбал Н. Українське хімічне термінознавство: навчальний посібник, 4-те вид., випр. і переробл. / Наталія Цимбал. – Умань: Візаві, 2017. - с. 176

Циквас Анна-Вікторія Іванівна

студентка 1 курсу

Фахового коледжу інформаційних технологій

Національного університету «Львівська політехніка»

atsykvas2025@itcollege.lviv.ua

Мировський Олексій Анатолійович

доктор філософії (PhD),

викладач історії ВСП «Фаховий

коледж інформаційних технологій

НУ «Львівська політехніка»

oam2016@ukr.net

ІСТОРИЧНІ АСПЕКТИ ВПЛИВУ РУСИФІКАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ У СРСР НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

Анотація. У статті досліджено історичні аспекти впливу русифікаційних процесів у СРСР на українську мову. Розглянуто політику українізації 1920-х рр., поступове згортання цієї політики, репресії проти української інтелігенції та системну русифікацію освіти, науки і культури у другій половині ХХ ст. Проаналізовано законодавчі та адміністративні механізми русифікації, економічні стимули та соціально-культурні наслідки. Показано, що, незважаючи на репресії та дискримінаційні заходи, українська мова збереглася завдяки культурній пам'яті та опору суспільства.

Ключові слова: радянський період, українізація, русифікація, українська мова, мовна політика

Радянський період в історії України став одним із найсуперечливіших і водночас найтрагічніших етапів розвитку української мови. Попри офіційно проголошені принципи рівності народів і мов, мовна політика СРСР на практиці була спрямована на поступове витіснення української мови з ключових сфер суспільного життя. Радянська влада розглядала мову не лише як засіб спілкування,

а й як потужний інструмент формування ідентичності, тому контроль над мовною сферою був невід'ємною частиною ідеологічної політики. На практиці це означало постійний тиск на освіту, культуру, адміністративну діяльність та засоби масової інформації, де домінуючою ставала російська мова [2, с. 45–46; 3, с. 210].

У цій роботі розглянуто основні етапи утисків української мови саме в радянський період: від короткого піднесення українізації у 1920-х рр. до системної русифікації другої половини ХХ ст. Проаналізовано конкретні постанови, закони та практичні механізми, за допомогою яких українська мова поступово усувалася з освіти, науки, культури й адміністративного управління. Розглянуто також соціально-культурні наслідки цих процесів та їхній вплив на формування національної ідентичності в Україні [1, с. 78–80; 5, с. 120–125].

Після утворення Української СРР радянська влада проголосила політику коренізації, яка мала на меті залучення неросійських народів до будівництва соціалістичної держави. В Україні ця політика проявилася як українізація. Українська мова активно впроваджувалася в систему освіти, державне управління, пресу, театр і літературу. Зростала кількість україномовних шкіл, чиновники були зобов'язані володіти українською мовою, розвивалася українська наукова термінологія. Цей період створив фундамент для формування української інтелігенції, здатної поєднувати національні традиції з соціалістичними ідеями [2, с. 50; 4, с. 78].

Уже на початку 1920-х рр. у партійних колах почала поширюватися концепція боротьби «двох культур»: української (селянської) та російської (міської). Вважалося, що саме російська культура є більш «пролетарською» та перспективною. У 1926 р. лист Й. Сталіна до керівництва КП(б)У фактично санкціонував боротьбу з так званим «національним ухилом» [3, с. 215].

Поступово українізація почала трактуватися як загроза єдності СРСР. Українських діячів культури й науки звинувачували в буржуазному націоналізмі, а сам розвиток української мови - у відриві від «загальнорадянських» цінностей. Це призвело до масових репресій проти носіїв української культури та значного зменшення кількості україномовних навчальних закладів у містах [2, с. 52; 5, с. 127].

Кульмінацією боротьби проти української мови стали репресії 1930-х років. У 1933 р. телеграма Сталіна офіційно припинила українізацію. Розпочалися масові арешти, заслання та розстріли української інтелігенції — письменників, учених, педагогів, митців. Цей період відомий як «Розстріляне відродження». Фізичне знищення носіїв української культури супроводжувалося наступом на саму мову [1, с. 82–85; 3, с. 220–225].

Українську мову почали витісняти зі шкіл, вищих навчальних закладів та державних установ. У 1938 р. була ухвалена постанова Ради народних комісарів СРСР і ЦК ВКП(б) про обов'язкове вивчення російської мови в усіх школах національних республік, що закріпило її домінуючий статус [4, с. 85–88].

Освіта стала однією з головних сфер русифікації. Якщо в 1920-х роках більшість шкіл в УРСР були україномовними, то вже після Другої світової війни ситуація кардинально змінилася. Російська мова дедалі частіше ставала мовою навчання, особливо в містах [2, с. 55; 5, с. 130–132].

У 1958 р. було ухвалено закон «Про зміцнення зв'язку школи з життям», який закріпив принцип «вільного вибору мови навчання». Насправді цей принцип призвів до масового переходу шкіл на російську мову, оскільки саме вона відкривала більше можливостей для кар'єри. Українська мова поступово маргіналізувалася [3, с. 228–230].

У науковій сфері русифікація проявлялася ще відчутніше. У 1970 р. було запроваджено норму, за якою захист дисертацій дозволявся лише російською мовою. Це гальмувало розвиток української наукової термінології та зменшувало престиж української мови в академічному середовищі [2, с. 60].

Українська мова зазнавала обмежень і в культурній сфері. У 1970–1980-х рр. заборонялося або ігнорувалося відзначення ювілеїв видатних українських письменників і культурних діячів. Театри, кіностудії, видавництва орієнтувалися переважно на російськомовний продукт [4, с. 90; 5, с. 135].

У 1978 р. було ухвалено так званий «Брежнєвський циркуляр», який передбачав посилене вивчення російської мови в союзних республіках. У 1983 р. «Андроповський указ» ще більше зміцнив позиції російської мови в освіті. У 1984 р. вчителям російської мови в УРСР почали виплачувати на 15% вищу зарплатню,

ніж учителям української, що мало символічний і практичний ефект пониження статусу української мови [2, с. 62–63].

Наприкінці 1980-х рр. радянське керівництво намагалося законодавчо закріпити російську мову як загальнодержавну. У 1989 р. було ухвалено постанову про необхідність такого закріплення, а в 1990 р. - Закон СРСР «Про мови народів СРСР», який фактично надавав російській мові статус офіційної [4, с. 95].

Лише наприкінці існування СРСР, на тлі демократичних процесів і національного відродження, українська мова почала поступово повертати свої позиції в суспільному житті. Мовна політика радянського періоду була спрямована не на розвиток багатомовності, а на уніфікацію й русифікацію. Заборона й обмеження української мови здійснювалися через законодавчі акти, адміністративні рішення, репресії та економічні стимули.

Попри це, українська мова збереглася завдяки опору суспільства та культурній пам'яті народу. Досвід радянського періоду показує, що мова є ключовим елементом національної ідентичності, а її захист і розвиток потребують активної державної та суспільної підтримки. Систематичний аналіз історичних процесів русифікації допомагає зрозуміти сучасні виклики та пріоритети мовної політики в Україні. Збереження української мови та її популяризація в освіті, науці та культурі залишаються важливими чинниками консолідації національної спільноти та розвитку держави в цілому [1, с. 88–90; 5, с. 140–145].

Список використаних джерел:

1. Дзюба І. Інтернаціоналізм чи русифікація? Київ, 1998. 312 с.
2. Іванчук І.І. Українська мова: навч. посіб. Київ : Знання, 2011. 495 с.
3. Масенко Л. Мова і суспільство: постколоніальний вимір. Київ, 2004. 285 с.
4. Петренко В.П. Викладання української мови у закладі вищої освіти: монографія. Харків : Право, 2005. 304 с.
5. Шевельов Ю. Українська мова в першій половині ХХ століття. Харків, 2002. 350 с.

Шкребець Наталія Володимирівна,
спеціалістка вищої категорії, викладачка-методистка
Комунального закладу «Лозівський фаховий вищий
коледж мистецтв» Харківської обласної ради,
nataliya.shkrebets@gmail.com

ЗАСТОСУВАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ЗАПОРУКА МОВЛЕННЕВОГО РОЗВИТКУ ТА ДІЄВИЙ ЗАСІБ ФОРМУВАННЯ СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ

***Ключові слова:** ігрові елементи, інноваційні технології, нестандартні уроки, творчі методи, пошуково-дослідницька діяльність.*

У нелегкий воєнний час значення мови, рівень підтримки її в суспільстві невідомо зростають, що свідчить про національне самоусвідомлення українців, про збереження національних пріоритетів. Ренесанс української культури, масова дерусифікація громадського простору – чудові індикатори Відродження мови та нації України. Процес вивчення мови тривалий і складний, та можна і варто зробити його цікавим, доступним, оригінальним завдяки інноваційним підходам до навчання.

Використання ігрових елементів на заняттях з української мови розвиває увагу, пам'ять, злагодженість дій, вміння аналізувати та порівнювати мовні явища, сприяє глибшому засвоєнню знань. Доречним є моделювання різноманітних комунікативних ситуацій, що дозволяє не лише перевірити рівень мовленнєвої підготовки здобувачів освіти, а й розвиває комунікаційні навички, вдосконалює етичні норми спілкування, розкриває творчий та особистісний потенціал; формує суспільну свідомість. [1, с. 7]

Нестандартні уроки заслуговують на увагу викладача. Вони розвивають вміння приймати самостійно рішення, працювати в колективі, мислити креативно. Це урок-конкурс, урок-турнір, урок-КВК, урок-вистава, урок-диспут тощо. [2, с. 9] На заняттях варто використовувати мультимедійні презентації, а також заохочувати здобувачів освіти до самостійного створення інформаційних презентацій у програмі Power Point, сервісах: Canva, Googl Slides, VistaCreate тощо. Це не лише викликає чималий інтерес до навчання, унаочнює процес пізнання, а й покращує якість засвоєння матеріалу та сприяє розвитку творчих здібностей здобувачів освіти.

Пошуково-дослідницька діяльність розвиває уміння самостійно здобувати знання, аналізувати матеріал, критично мислити. Наприклад, метод «Фотополювання» полягає в пошуку помилок в оголошеннях, вивісках, рекламних щитах, у громадському транспорті тощо та фіксують їх. Фотополювання можна вважати вдалим, якщо здобувач освіти робить фото й аналізує помилки, які знайшов. Метод «Відеополювання» (за аналогією): здобувачі освіти знаходять помилки в телеефірах (у фільмах, новинах, рекламі, телешоу тощо).

Метод «Меломан» найбільше подобається здобувачам освіти: він полягає в пошуку помилок у піснях. Здобувач освіти надає аудіо- або відеозапис уривку пісні, що містить помилку, супроводжуючи це текстом. Наприклад:

Пісня «Вишні» (Wellboy)

Баночка вишневого кампота (компоту)
 І не смішно шото (щось),
 Я підкинув вишню в небо –
 Не попав до рота...
 З первої (першої) хвилини
 Закохався сильно,
 Не дивився на часи (годинник),
 Загубив годинник...

Зібрана колекція «фото- та відеоздобичі», а також аудіо- та відеозаписи уривків з пісень можуть використовуватися в майбутньому для гри «Знайди помилку» (Ри.1,2,3). Можна також влаштувати змагання між групами або курсами: хто зможе зібрати більшу та якіснішу колекцію помилок.

Рисунок 1

Рисунок 2

Рисунок 3

Творчий метод «Віршоване правило» полягає в тому, що здобувачі освіти мають завіршувати правило. Добре, коли реалізація завдання супроводжується

презентацією або ілюстрацією. Творчий метод «Віршована загадка» полягає в тому, що здобувачі освіти мають скласти загадку про будь-яке мовне явище. Наприклад:

А яка частина мови
Має дуже гарні форми?
Називає стан чи дію?
Я від неї шаленію,
І радію, й сподіваюсь,
І хмілію, і вагаюсь.
Вірю, знаю, помиляюсь.
Знов грішу і сповідаюсь. (автор Наталія Шкребець)

Добре, коли реалізація цих завдання супроводжується презентацією або ілюстрацією (Рис. 4, 5, 6). Творчі методи «Віршоване правило» та «Віршована загадка» надають можливість розкрити творчий потенціал здобувача освіти, сприяють розвитку ерудиції. Наприклад:

ПРАВОПИС ПРЕФІКСІВ З-, С-

З- чи С-? Ну що ж писати?

Це проблема? Їде дах?

Треба чітко пам'ятати

Слова два: КАФЕ і ПТАХ. (автор

Наталія Шкребець)

Рисунок 4

Робота Мананкіної Кароліни, студентки 1 курсу

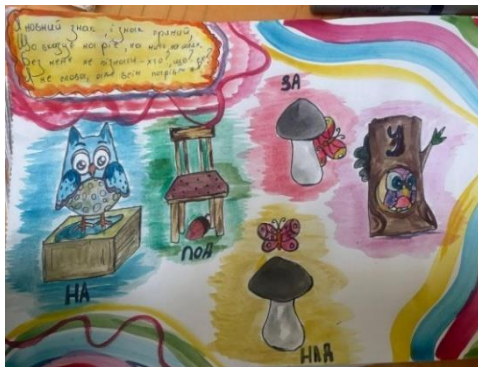

Рисунок 5

Робота Ситник Валерії, студентки 1 курсу

Рисунок 6

Робота Ситник Валерії, студентки 1 курсу

Описані вище методи дозволяють уникнути бездумного використання здобувачами освіти штучного інтелекту, що на разі є великою проблемою під час дистанційної форми навчання; крім того, розвивають творчі здібності, креативність мислення. Ці та інші методи подані в Електронному збірнику креативних завдань з української мови «Креативна калинова» [3], який розроблений для використання на заняттях української мови як під час вивчення нового матеріалу, так і для його

закріплення, що забезпечує ефективність навчання та збагачує зміст освітнього процесу.

Отже, реалізація сучасного навчального процесу повинна здійснюватися із застосуванням інноваційних технологій, оскільки це формує мотивацію здобувачів освіти до пізнавальної діяльності, потребу в самореалізації та самовдосконаленні, а також сприяє мовленнєвому розвитку, вихованню творчої особистості, що, в свою чергу, формує суспільну свідомість, забезпечує розвиток високих професійних якостей майбутніх фахівців.

Список використаних джерел:

1. Богосвятська А.М. Як зробити смачний, ароматний, кольоровий урок: Метод. посібник. Львів: Академія гармонізація особистості, 2019. 76 ст.
2. Гришко Г. Г. Застосування інноваційних технологій на уроках української мови та літератури: Методичні матеріали на допомогу вчителям-філологам, 2021. 40 с.
3. Сайт «Креативна калинова». URL: <https://sites.google.com/view/kreatuvna-kalunova/головна-сторінка> (Дата звернення 16.01.2026)

Шпитко Юстина Володимирівна
Старший викладач
української мови та літератури
ТЕФК НУ «ЛП»
shpytkoyustyna@lteknulp.ukr.education

МОВА ЯК АЛГОРИТМ СВІДОМОСТІ

***Анотація.** Виступ презентує українську мову як операційну систему свідомості та інтелектуальний «софт» нації. Автор пропонує збірник «100 формул до НМТ» як інструмент упорядкування правил, що перетворює хаос на логічну структуру. Формули з орфографії та граматики стають алгоритмами мислення, а QR-коди й відеоуроки роблять навчання доступним і інтерактивним. Мова постає ключем до формування суспільної свідомості та культурної ідентичності.*

Ключові слова: *Мова, софт, алгоритм, координати, ідентичність, свідомість, порядок, дисципліна.*

I. Вступ: Мова - це не тільки слова, це «софт».

Зміна парадигми: Мова - це не лише засіб комунікації, це операційна система нашого мозку. Як ми будуємо речення, так ми будуємо і свою реальність.

Теза про свідомість: Суспільна свідомість починається з індивідуальної чіткості. Хаос у мові = хаос у думках = хаос у суспільстві. **Рішення:** Я пропоную перейти від зазубрювання до проектування мови за допомогою 100 універсальних формул.

Ключові слова:

- Орфографія, внутрішня дисципліна, вибір, порядок.
- Морфологія, синтаксис, архітектура думки, логіка, каркас.
- Лексика, жива стихія, опора, конструкції.
- Грамотність, гігієна мислення, культура, нація.

II. Формули як фундамент (Орфографія та Граматика).

Орфографія - це внутрішня дисципліна: Це повага до стандартів, яка формує відповідального громадянина. Це вибір на користь порядку. Граматика (тобто морфологія і синтаксис) - це архітектура думки: Те, як ми пов'язуємо поняття, визначає нашу здатність до логічного аналізу. Це каркас нашої ідентичності.

Розподіл ролей: Формули дають «закони» (синтаксис/орфографія), а лексика - це живий матеріал. Ми не обмежуємо словниковий запас, ми даємо йому надійну опору.

Ключові слова:

- QR-коди, відеоуроки, інтерактивність, доступність.
- Формули, алгоритми, навички, автоматизм.
- Тест-драйв, приклади, практика, результат.
- Технології, освіта, рівність можливостей.

III. Практична магія: QR-коди та «Тест-драйв» формул

Від теорії до автоматизму: Кожна формула має QR-код, що веде до відеоуроку. Демонстрація в дії: У відео я показую, як формула «розбиває» складні тести. Це перетворення знань на навичку.

Алгоритмічний підхід: Людина бачить задачу (тест/помилку) → застосовує формулу → отримує результат. Це привчає мозок шукати логічні рішення в будь-якій життєвій ситуації.

Ключові слова:

- Деколонізація, очищення мови, ідентичність.
- Еліта, грамотність, культура, престиж.
- Свобода, сенси, вплив, інтелект.
- Освіта, доступність, прогрес, солов'їна основа.

IV. Мова як засіб формування суспільної свідомості

Боротьба з кальками - це деколонізація мислення: Використовуючи українські формули замість чужих конструкцій, ми відновлюємо справжню логіку нашої культури.

Грамотність як ознака еліти: Свідоме суспільство - це суспільство освічених людей. Бездоганна мова стає інструментом впливу та маркером «свій-чужий» у професійному середовищі.

Свобода через структуру: Опанувавши формули, ми звільняємо мозок для творення сенсів, а не для сумнівів щодо ком.

Зв'язок із НМТ: Складання іспиту - це не просто формальність, а перший крок до формування еліти, яка розмовляє чистою та правильною мовою.

Ключові слова:

- 100 формул, міст, лінгвістика, сучасність.
- Алгоритм, мислення, якість, сила.
- Україна, свідомість, архітектура, майбутнє.

V. Фінал: Заклик до дії. Мої 100 формул - це 100 кроків до нової якості мислення. Завантажуйте систему, дивіться відеорозбори, тренуйтеся на тестах. Будуймо архітектурно правильну, свідому та сильну Україну, починаючи з кожного речення.

Список використаних джерел

1. Хворостяний І. Г. Х 32 Українська мова: лайфхаки / І. Г. Хворостяний. — Харків : Вид-во «Ранок», 2019. — 288 с. — (Серія «ЗНО без зайвої напруги»).
2. Авраменко О. А 21 Національний мультипредметний тест. Українська мова: завдання у форматі НМТ/ О. Авраменко. – Харків : Юнісофт, 2025. – 128 с.
3. Авраменко О. А 21 Українська мова. Теорія в таблицях. Завдання у форматі НМТ / Олександр Авраменко. – Харків : Юнісофт, 2024. – 232 с.

Електронні ресурси

4. Міністерство освіти і науки України. Офіційний сайт. URL: <https://mon.gov.ua> (дата звернення: 09.02.2026).
5. Український мовно-інформаційний фонд НАН України. Електронні ресурси з української мови. URL: <https://ulif.org.ua> (дата звернення: 09.02.2026).
6. Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського. Електронна бібліотека. URL: <http://www.nbuv.gov.ua> (дата звернення: 09.02.2026).
7. Український інститут національної пам'яті. Матеріали про мову та ідентичність. URL: <https://uinpr.gov.ua> (дата звернення: 09.02.2026).
8. Освітній портал «Освіта.ua». Розділ «Українська мова та література». URL: <https://osvita.ua> (дата звернення: 09.02.2026).
9. На всі двісті. Відеоуроки з української мови та літератури для НМТ. СУФІКСИ та їхнє значення: типове завдання на НМТ з мови. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=gAzWZONMAzc>
10. На всі двісті Відеоуроки з української мови та літератури для НМТ. Правопис прислівників: разом, окремо, через дефіс [Типове завдання НМТ] URL: <https://www.youtube.com/watch?v=ij3CQJuTR-s>

Шуляк Світлана Андріївна,
доктор філологічних наук, професор,
професорка кафедри прикладної лінгвістики,
зарубіжної літератури та журналістики
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини

ПИТОМА ЛЕКСИКА У СТРУКТУРІ ВСЕСВІТУ УКРАЇНСЬКИХ ЗАМОВЛЯНЬ

Анотація. *Вивчено питому українську лексику, як словниковий фонд, що існує у мові від початку її існування. Визначено, що у структурі українських замовлянь частина основного словникового фонду питомої лексики представлена назвами спорідненості. Зазначено, що питома лексика українських замовлянь відображає*

глибокі національні уявлення про всесвіт, духовний світ та зв'язок людини з природою.

Ключові слова: *питома українська лексика, текст, українські замовляння.*

Етимологічний словник української мови визначає *питомий* як «власний, властивий; рідний» [2, с. 380]. Розглянемо питому лексику у текстах українських народних замовлянь. Приклади подаємо в тих формах, у яких вони трапляються у текстах.

У замовляннях на кшталт: *Як **мати** спородила, так щоб була здорова* [1, с. 12]; *Відчинились врата, / З них **мати** прийшла, приплід / принесла* [3, с. 17] використання питомої української лексики, зокрема слова *мати*, відіграє важливу роль у створенні емоційного та смислового зв'язку з традиційними уявленнями народу. Лексема *мати* тут не лише позначає родинний статус, а й символізує початок життя, чистоту, природність та захист. Звернення до образу матері в замовляннях підсилює віру в силу рідного слова, підкреслює глибинні почуття та закладає основу для позитивного впливу замовляння на людину.

Слово *отець* (*отче*) має праслов'янське походження, є глибоко вкоріненим, автентичним. У текстах українських народних замовлянь вживається як звертання до представників християнської релігії, як-от: *Святий **отче** Миколаю, угоднику Божий, помошнику скорий, допоможи мені ласкою своєю небесною пристрім вимовити і виговорити* [1, с. 41]; *Святий Миколає, святий Йосипе, святий Зосиме! Станьте, **отче**, до помочі, дихніть своїм святим духом, допоможіть мені відмовити, вимовити, визволити пристрім* [1, с. 46].

Питома українська лексика у замовляннях виконує надзвичайно багатогранну функцію, насамперед забезпечуючи глибокий зв'язок тексту з народною традицією, національним світоглядом і колективною пам'яттю. У замовляннях ключову роль відіграють слова, що позначають родинні зв'язки.

Так, лексеми *дочка, донечка, син, синочок* функціонують у текстах українських народних замовлянь на кшталт: *Здоров був, мій **синочку** (донечка), з далекої доріженьки! Намучився, поки до світу Божого ясного дістався. Рости здоровий та кріпкий, як дуб, гнучкий, як лоза, бистрий, як вода* [3, с. 22]; *Усе чорне і зле / хай від тебе, **дочко**, йде* [3, с. 19]; *Христе, **сину** Божий...* [1, с. 26]; *Дубе, дубе! Ти чорний: у*

тебе, дубе, білая береза, у тебе дубочки синочки, а у березочки дочки. Тобі, дуб і березо, шуміть та рости, а рожденному, хрещеному рабу Божому Івану спать та рости! [3, с. 23]. В українських замовляннях питомі слова не лише називають конкретних осіб, а й створюють образи-символи. Наприклад, звернення до дочки чи синочка в текстах замовлянь несе захисний, благословенний зміст, а побажання на зразок *рости здоровий та кріпкий, як дуб, гнучкий, як лоза, бистрий, як вода* використовує образи рідної природи, що також закорінені у питомому лексичному фонді. Через такі слова закладається емоційний код, що забезпечує ефективний вплив замовляння.

Питома лексика у текстах українських замовлянь виконує функцію збереження національної ідентичності, передає вікову мудрість та досвід, а також формує унікальний поетичний світогляд, притаманний саме замовляльним текстам, як-от: лексеми *брати, сестри*: *Звір у полі, риба в морі, гробак у землі. Оце їк три **брати** як зійдуться всі до міста, будуть їсти, пити, до місяця говорити, тоді в народженої, молитвеної (ім'я) будуть зуби боліти* [3, с. 49]; *Зорі, зірниці, єсть вас на небі три рідні **сестриці**, четверта хрещена народженна Марія. Ідіть ви, зберіть ви красу, покладіть на хрещену народженну Марію. Як ви ясні., красні межі зірками, щоб була така красна межі дівками* [3, с. 14];

Завдяки використанню власне українських слів, замовляння набувають особливої щирості, природності й довіри, що є характерними рисами української духовної традиції, яка передбачає зв'язок поколінь: *діти – онуки, – правнуки*: *Де я буду в путі-дорозі, / І мої **діти**, і мої **онуки** і **правнуки**, / Будете охороняти!* [1, с. 20]; *Виходьте, страхи! / Виходьте, ляки! / Виходьте, переляки. / Виходьте, навії! / Виходь, злий дух! / Чи підливають, чи підговоряють – / Не допусти, Боже. / Січіть, рубайте, / Від мира відганяйте, / Від раба божого (Мирослава), / Від **онучок**, від **правнучок**, / Від мого чада, від мого стада, / Від всього мира по білому світу!* [1, с. 18–19].

Саме лексеми *мати, отець, онук, правнук, діти, син, дочка, брат, сестра*, властиві українській мові, підкреслюють родинність, турботу, опіку та спадковість – цінності, що лежать в основі української духовності.

Отже, у структурі українських замовлянь основний словниковий фонд питомої лексики увібрав у себе назви спорідненості (*мати, отець, онук, правнук, діти, син, дочка, брат, сестра*). Саме питома українська лексика укорінює замовляння у глибинах національної культури. Питома лексика у замовляннях також відзначається образністю, милозвучністю та емоційністю, що робить текст замовляння проникливим і щирим. Вона допомагає передати вікову мудрість, а також формує відчуття довіри та захищеності. Саме через такі слова зберігається і передається українська ідентичність.

Список використаних джерел:

1. Ви, зорі-зориці... Українська народна магічна поезія: (Замовляння) / Упоряд. М.Г. Василенка, Т.М. Шевчук; передм. М.Г. Василенка. К.: Молодь, 1991. 336 с.
2. Етимологічний словник української мови. Т. 4 : Н–Т / Уклад.: Р.В. Болдирєв та ін.; Ред. тому: В.Т. Коломієць, В.Г. Складенко. К.: Наукова думка, 2003. 656 с.
3. Замовляння / упоряд., передмова, примітки М.К. Дмитренко. Київ : Видавець Микола Дмитренко, 2007. 124 с.

Шумлянська Надія Богданівна,
спеціалістка вищої категорії
викладачка української мови та літератури,
ВСП «Фаховий коледж інформаційних технологій»
Національного університету «Львівська політехніка»
shumnadia@ukr.net

УКРАЇНСЬКА МОВА БЕЗ НАШАРУВАНЬ (ЗА О. ПОНОМАРІВИМ)

***Анотація:** Досліджено мовну стратегію О. Пономаріва. Проаналізовано причини активізації чужоземних лексем. Визначено шляхи мовної гармонізації.*

***Ключові слова:** питома лексика, запозичення, термінологія, іншомовні слова, зросійщення, наголос, кальки.*

Протягом десятиліть українська мовна система піддавалася руйнуванню, що призвело до появи численних лексичних, морфологічних та синтаксичних нашарувань, переважно під впливом російської мови. Внаслідок цього й досі є нагальна потреба свідомого лінгвістичного нормування, яке б накопичувало здобутки вітчизняних мовознавців крізь десятиліття. Ключовим аспектом цього

дослідження є мовна стратегія Олександра Пономаріва, яка ґрунтується на очищенні української мови від суржику та іншомовних запозичень. Вчений наголошував, що «мовна гігієна» полягає не лише у відмові від засильницької лексики, а й у відновленні питомих словотвірних моделей, які були штучно витіснені радянською лінгвістичною політикою.

Олександр Пономарів – видатний український філолог та перекладач, який став справжнім «лицарем української мови» (автором найменування є Максим Стріха) [3]. Він визначав українську мову як самодостатню систему, що потребує очищення від зовнішніх впливів для відновлення її автентичної природи [1, с. 5]. Вчений наполягав на використанні питомиї української термінології та дотриманні норм харківського правопису (так званої «скрипниківки»), який репресували в 1930-х роках. Професор закликав вивчати мову за творами І. Котляревського, Т. Шевченка, Лесі Українки, які ще не були спотворені радянськими стандартами «спільної лексики» [1, с. 5].

Актуальність теми зумовлена необхідністю повернення до власне українських мовних традицій та очищення лексики від нав'язаних запозичень. Метою роботи є аналіз практичних порад мовознавця Олександра Пономаріва щодо вживання нормативних відповідників замість калькованих конструкцій.

Тривалий час московитська пропаганда насаджувала тенденцію - наповнювати українську мову різними запозиками російської та англійської мов, які поступово набули ознак нормативності. Та якщо росіянізми здебільшого легко усуваються на рівні української свідомості через їхній подразливий характер у час війни, то англіцизмів позбутися складніше. Їх мовознавець Віталій Радчук з гіркотою назвав укрліш, тобто українська інгліш, український варіант англійської мови — через їхнє глибоке проникнення в національну лексику [1, с. 26].

Таке інтенсивне засилля чужоземних лексем зумовлене низкою чинників: **глобалізація та розвиток технологій**, що породжують потребу в нових термінах; **принцип мовної економії**, коли перевага надається коротшій запозиці; **історичний контекст**, насамперед тривалий контакт з іншими мовами через культурні та політичні зв'язки; **соціокультурні чинники**, тобто використання престижних

іншомовних слів як данина моді; **нестача власне українських відповідників** через тривалу відсутність оновлення термінологічних баз.

Як зазначав О. Пономарів у посібнику «Культура слова: Мовностилістичні поради», слова іншомовного походження є одним із шляхів збагачення лексичного складу кожної мови. В українській мові, за підрахунками лінгвістів, чужомовні слова становлять приблизно десять відсотків [1, с. 12]. Адаптуючись до мови-реципієнта, запозичення підпорядковуються її граматичним нормам, формують синонімічні зв'язки з питомою лексикою та, загалом, не порушують її структурної самобутності. Водночас запозичення доцільне лише за відсутності власне українського відповідника.

Варто також зазначити, що коли мовцеві бракує лексичного аналога українською, він несвідомо замінює слова суржилом чи іншомовною калькою, а найгірше — коли це відбувається на сторінках преси та в ЗМІ. Замість того, щоб шукати еквівалент в лексиці рідної мови, ми часто беззастережно запозичуємо чужі слова, хоча українська має багатий запас самобутніх найменувань, чимало з яких було витіснено або штучно усунуто з активного вжитку: *вертикальний - прямовисний, горизонтальний - поземний, дует - двоспів, журнал - часопис, паралельний - рівнобіжний, прогрес - поступ, процент - відсоток, тротуар - хідник, фактор - чинник, фонтан - водограй, фотокартка - світлина*. Замість питомих слів *мапа, валіза, краватка, порцеляна* тривалий час було рекомендовано вживати *карта, чемодан, галстук, фарфор* [1, с. 128].

Історико-політична реальність була несприятлива до утвердження української мови в різних сферах діяльності: науковий стиль не мав достатньо підтримки для розвитку, офіційне її використання звужувалося різноманітними методами, та й подвижникам українського мовознавства заборонялося її плекати та розвивати.

Маємо врахувати, що англіцизми не менш активно витісняють питомі слова через домінування англомовного контенту в технологіях, бізнесі та попкультурі. Найбільше запозичень спостерігаємо у **сферах ІТ** (*дедлайн – реченець, стрім – прямий ефір, скіли – навички, фідбек – зворотній зв'язок*), **маркетингу** (*менеджер – керівник, фріланс – вільна співпраця, чек-лист – список для контролю*) та

побутовому спілкуванні молоді (*шопінг – похід за покупками, вайб – атмосфера чи настрої, флексити – хизуватися*).

Через тривале зросійщення українці частково втратили мовну практику. Олександр Пономарів зазначав: «Досі багато хто з мовців залюбки вживає слова *благополуччя, дислокуватися, діючий, добросовісний, економити, розміщатися, значимий, кафетерій, корзина, настійливий, прийомна, протиріччя, початкуючий* і майже цілковито нехтує далеко кращі синонімічні відповідники *добробут, вирушати, дійовий, сумлінний, заощаджувати, розташовуватися, значущий, кав'ярня, кошик, наполегливий, приймальня, суперечність, початківець*» [1, с. 83]. Не варто відмовлятися від словоформи через її подібність з іншими мовами; потрібно леліяти самотні українські слова.

Згадуваний у поданих тезах мовознавець надав також перелік слів, у яких українці найчастіше порушують правила наголошування. Зокрема, у слові беремо правильним буде беремо́, замість бовта́ти наголошуємо бовта́ти, веретенó – веретéно, вéсти – весті́, ві́разний – ви́разний, ві́зник – ві́знік, ві́тчим – ві́тчі́м, го́стей – гостéй, гра́блі – грабл́і, дрова́ – дрóва, колія́ – ко́лія, коромі́сло – коро́мисло, ко́сий – ко́сий, ко́трий – котр́ий, кро́їти – кро́їти, ку́р'ятина – ку́р'ятина, ле́гкий – легкі́й, льодо́вий – льодові́й, металургі́я – металу́ргія, о́бруч – обру́ч, о́знака – озна́ка, па́сти – па́сти, пе́рчити – перчі́ти, порядко́вий – порядко́вий, прі́ятель – прі́ятель, ре́мінь – ре́мінь, решето́ – решето́, ринко́вий – рінковий, се́редина – середі́на, терезі́ – терези́, то́впитися – товпі́тися, то́встий – товсті́й, че́рпати – черпа́ти, щипці́ – щі́пці [1, с. 84].

В українській мові чимало слів мають подвійний наголос, де обидва способи вимови вважаються нормативними: алфа́віт – алфа́віт, весня́ний – весня́ний, доповідáч – доповідáч, жа́ло – жало́, за́вжди – завжді́, за́гадка – зага́дка, мабу́ть – мабу́ть, пе́рвісний – перві́сний, по́милка – помі́лка, прості́й – про́стий, та́кож – тако́ж, усмі́шка – усмі́шка [1, с. 84].

Труднощі з наголошуванням в українській мові виникають у мовців через ряд чинників, а саме: **вільний наголос**, який не закріплений за конкретним складом, а тому може падати на будь-яку частину слова; **акцентуаційна рухомість**, коли при зміні форми слова наголос часто переміщується (кні́жка – книжо́к, берéза – бері́з);

діалектний та іншомовний вплив, що зумовлює відхилення від літературної акцентуаційної норми.

Для формування культури наголошування слід урахувати такі аспекти:

- словникова робота: регулярне звернення до орфоепічного словника допомагає уникати калькованих помилок (з'являється, спіна, черговий);
- логічний наголос: важливо вміти виділяти головне слово у реченні інтонаційно, щоб чітко донести свою думку співрозмовнику;
- професійна термінологія: у діловому та науковому спілкуванні точне наголошування підкреслює компетентність і досвідченість мовця.

Підсумовуючи, можна зазначити, що процес сучасного унормування української мови є необхідною складовою до зміцнення національної ідентичності та очищення мовного простору від зовнішніх нашарувань. Комплексний підхід, що поєднує дерусифікацію термінології, усунення кальок та запозичень, відновлення автентичної лексики, дозволяє повернути мові її початкові витoki і функціональну самодостатність.

Ефективність мовної норми безпосередньо залежить від гармонійного поєднання традицій та сучасності. Дотримання правил милозвучності та наголошування не лише забезпечує естетику мови, а й виступає інструментом збереження унікального коду української мови. Таким чином, утвердження питомих слів та стандартів наголошування є основою для розвитку якісного інтелектуального надбання та повноцінного функціонування мови в усіх сферах суспільного життя.

Список використаних джерел і літератури:

1. Пономарів О. Культура слова: Мовностилістичні поради. 4-те вид., доповн. К. : Либідь, 2011. 272 с.
2. Радчук В. Плекаємо укрліш... Для кого? / Віталій Радчук // Урок української : Науково-публіцистичний журнал-дайджест. 2003. № 8/9. С. 26-30.
3. Стріха М. Лицар української мови. "Я у ваших думках і серцях..." Згадуючи професора Олександра Пономарева : зб. ст. / упорядники : О. Пономарева, Д. Данильчук, В. Швець ; за ред. В. В. Різуна. К. : ВПЦ "Київський університет", 2023. С. 15-22

Янковська Устина Андріївна
 Студентка 3 курсу
 Львівського поліграфічного фахового коледжу УАД
 Освітньо-професійної програми
 «Видавнича справа та редагування»,
 спеціальності «Журналістика»
 ankovskaustina@gmail.com

Мировський Олексій Анатолійович
 доктор філософії (PhD),
 викладач історії ВСП «Фаховий
 коледж інформаційних технологій
 НУ «Львівська політехніка»
 oam2016@ukr.net

МОВНА ПОЛІТИКА ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ: ВІД ПОЛОНІЗАЦІЇ ДО ПЕРЕСЛІДУВАНЬ

Анотація: *В тезах розглянуто питання і проблематику мовної політики у часи повоєнних років на теренах Другої Речі Посполитої. Подано відомості про нацменшини на кількість населення і їх етнічна приналежність у Другій Речі Посполитій. Охарактеризовано дії держави проти діяльності українських навчальних закладів, а також вміщено інформацію про функціонування Львівського таємного університету.*

Ключові слова: *Друга Річ Посполита, повоєнні роки, утравізм, полонізація.*

Політика Другої Речі Посполитої щодо непольського населення визначалася багатьма факторами, наприклад, чисельністю етнічних груп або їхньою роллю в політичному та економічному житті держави. Значний вплив на напрямок цієї політики здійснювали погляди політичних партій стосовно питань окремих етнічних чи релігійних спільнот. Центральні ідеї національної політики формувалися на основі двох основних концепцій: одну представляла Національно-демократична партія, а другу розвивав Юзеф Пілсудський разом зі своїми прихильниками. Інші політичні сили зазвичай пропонували альтернативні підходи до вирішення цих проблем, зокрема ідеї культурної або територіальної автономії для меншин, проте вони не мали визначального впливу на державну стратегію.

Польща була багатонаціональною державою, що створювало для її правлячих кіл проблеми щодо політики стосовно національних меншин. З одного боку, ці кола прагнули інтегрувати та зміцнити унітарність Польщі як національної держави, а з

іншого – змушені були постійно обмежувати відцентрові та сепаратистські прагнення тих національностей, які компактно заселяли окремі регіони (українці, німці, литовці). За переписом 1921 року у державі проживало 65 % поляків, 16 % українців, 10 % євреїв, 5 % білорусів, 4 % німців, а також 1 % росіян, чехів, литовців та інших, разом узятих. Поляки переважали у центральному регіоні, а їхня частка зменшувалася з наближенням до кордонів. Навпаки, на Поліссі, Волині, Східній Галичині їхня частка становила 26 %. Польське населення переважало у великих містах – у Познані (94 %), Кракові (84 %), Варшаві (72 %), Лодзі (62 %), Львові (62 %), Вільно (56 %).[2, с.234].

Одним з болючих питань, що виникли від початку створення Другої Речі Посполитої було мовне питання, зокрема функціонування мов національних меншин у закладах освіти. Усі політичні та економічні зміни в Галичині спрямовувалися на зміцнення «польськості». Полонізація краю мала врешті-решт завершитися тим, що українське питання «або зовсім перестало б існувати, або ж не поставало у такій гострій формі» [3, с. 163].

Галичина була офіційно включена до складу Польської держави за рішенням Ради представників держав-переможниць 21 листопада 1919 року, спочатку терміном на 25 років. Проте 15 березня 1923 року це обмеження скасували, остаточно підтвердивши польське право на ці території. Українські землі так і не здобули автономії. У Галичині, як і на Закарпатті, більшість населення становили українці. [4, с. 53-55].

Саме українська національна складова створювала найбільші перешкоди для Речі Посполитої [2, с. 234].

З початком Першої світової війни навчальні заклади у Львові призупинили свою діяльність. Але одразу після завершення війни – почали проводи реорганізації закладів. Уряд покладав чималі сподівання на Львівський університет, який ще задовго до розпаду Австро-Угорщини зазнав значної полонізації. Уже з перших днів після завершення війни в закладі розпочалися процеси реорганізації. У 1919 році було скасовано утравізм і ліквідовано всі українські кафедри. Викладання всіх дисциплін перейшло виключно на польську мову, а українських викладачів було

відсторонено від роботи. Університет отримав ім'я Яна Казимира, польського короля XVII століття [1, с. 66].

В цей період до Львова прибувало багато студентів, які прагнули здобути освіту. Хоча Польща дозволяла відновити навчальний процес, але відбувалось це лише за однієї умови: студенти мали визнати приналежність до Польщі. Будь-які спроби товариств (як от, НТШ або Ставропігійське братство) відновити принаймні питома українські курси були проігноровані або заборонені.

Єдиним виходом стало рішення створити таємні університетські курси. Почались це навесні 1920 р. Значний внесок у створення курсів та залучення викладачів зробили лікарі М. Музика, О. Барвінський та члени Українського лікарського товариства у Львові. Восени того ж року при академічній громаді розпочали роботу філософські та правничі курси, кількість слухачів на яких постійно зростала. Приміщення товариства вже не могли вмістити всіх охочих, тому розпочали пошук нових аудиторій. Для читання лекцій запрошували відомих науковців, розширювали навчальні програми, а заняття стали проводитися систематично. Для ефективного управління курсами було обрано трьох директорів відділів філософського, правничого та медичного. Вони спільно вирішували всі організаційні питання. У квітні 1921 року, коли робота курсів вже була налагоджена, Ректор Львівського університету, доктор Махек, висловив ініціативу провести зустріч із представниками української студентської спільноти напередодні початку нового семестру. У ході обговорення ректор поцікавився умовами, за яких українська молодь могла б продовжувати або розпочати навчання в університеті. У відповідь делегація представила свої ключові вимоги, зокрема відновлення університетських прав і привілеїв, що існували до 1918 року, зокрема відновлення українських кафедр та прийом до навчального закладу всіх українців без врахування їхніх політичних поглядів.

Однак ці пропозиції були відхилені. У відповідь українська молодь оголосила бойкот Львівському університету, який розпочався 1 травня 1921 року. Для повноцінної роботи курсів необхідна була їхня легалізація польською владою, але дозволу на це так і не отримали. [1, с. 67]

Це постає доказом того, що польські керуючі вдавалися до пацифікації, ліквідації навчальних закладів, закриття товариств. Після серії таких акцій розпочалися зусилля, спрямовані на досягнення взаєморозуміння з представниками національних меншин. Зокрема, спроби пошуку компромісу в цій сфері ініціювала Греко-католицька церква, яка відігравала роль посередника між урядовими структурами та українськими політичними силами, такими як Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО). Важливим кроком у процесі демократизації відносин стало видання у вересні 1932 року "Польсько-Українського Бюлетеня". Завершенням цих зусиль стала польсько-українська угода 1935 року, ухвалена за умов, сприятливих для польського уряду. Її укладення значною мірою було зумовлено впливом волинського воєводи Генріка Юзефського та реакцією польського суспільства на серію нападів, вчинених проти польських діячів. Після парламентських виборів 1935 року польська влада оголосила амністію, однак значна частина вимог українського населення, зокрема тих, що стосувалися мовної політики та розвитку освіти (наприклад, створення українського університету), залишилася нереалізованою[5, с. 13].

Список використаних джерел

1. Лазечко П. З історії створення та діяльності Українського таємного університету у Львові (1921–1925 рр.): Питання історичного краєзнавства. Український історичний журнал. 1994. С. 64–71.
2. Новіцька Ю. Національна політика Другої Речі Посполитої. Інтермарум : історія, політика, культура. Житомир. 2014. С. 232–242.
3. Руда. О. Державна політика Другої Речі Посполитої в національній сфері у 1918–1926 роках. Українські історичні студії. Дрогобич. 2015. С. 161–174.
4. Руда. О. Мовна політика Другої Речі Посполитої та Чехословацької Республіки в сфері освіти (на матеріалах Галичини і Закарпаття). Проблеми слов'янознавства. Житомир. 2016. С. 53–64.
5. Турчак О. Історико-правові засади становища національних меншин у Другій Речі Посполитій. Часопис Національного університету" Острозька академія. Острог. 2011. С. 1–20.

Наукове видання коледжу

«МОВА В ГАРМОНІЇ СВІТУ»(до Міжнародного дня рідної мови)

Матеріали II Всеукраїнської мовно-літературної конференції науково-педагогічних та педагогічних працівників та студентів

Друкуються за оригінальними авторськими текстами.

Редакційна колегія не несе відповідальності за авторську редакцію поданих матеріалів.

Технічний редактор – Надія Шумлянська.

Відокремлений структурний підрозділ «Фаховий коледж інформаційних технологій Національного університету «Львівська політехніка»

Україна, 79053, м. Львів

вул. Володимира Великого 12

Тел.: +38 (032) 234-02-33

Факс: +38 (032) 234-06-52

Електронна пошта: info@itcollege.lviv.ua

Електронна пошта з питань вступу:
admission@itcollege.lviv.ua

Електронна пошта з питань комунікації та співпраці:
com@itcollege.lviv.ua

